

2013
12.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

BOROSS ZSIGMOND ATTILA: A gyűlölet-bűncselekmények aktuális magyarországi helyzete

KRÉMER FERENC: A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése

SZOMORA ZSOLT: Dogmatikai és alkotmányjogi megjegyzések a gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozásához

DINÓK HENRIETT: A gyűlölet-bűncselekmények – dogmatika és joggyakorlat

JOVÁNOVICS ESZTER: Gyűlölet vagy előítélet? Szavak vagy tettek? Definíciós kérdések, elhatárolások

UDVARI MÁRTON: Hova tűnnek a gyűlölet-bűncselekmények? Jogalkalmazási anomáliák, rendőrségi és ügyészségi ügykezelés

61.
évfolyam

TARTALOM 2013/12.

- BOROSS ZSIGMOND ATTILA** A gyűlölet-bűncselekmények
aktuális magyarországi helyzete (5–19)
- KRÉMER FERENC** A társadalmi gyűlölet
és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése (20–35)
- SZOMORA ZSOLT** Dogmatikai és alkotmányjogi megjegyzések
a gyűlölet-bűncselekmények
büntetőjogi szabályozásához (36–51)
- DINÓK HENRIETT** A gyűlölet-bűncselekmények
– dogmatika és joggyakorlat (52–67)
- JOVÁNOVICS ESZTER** Gyűlölet vagy előítélet? Szavak vagy tettek?
Definíciós kérdések, elhatárolások (68–76)
- UDVARI MÁRTON** Hova tűnnek a gyűlölet-bűncselekmények?
Jogalkalmazási anomáliák,
rendőrségi és ügyészségi ügykezelés (77–83)
- USZKIEWICZ ERIK** Mit (nem) mutatnak a számok? (84–91)
- RÁKÓCZI DÓRA** Mediáció elméletben és gyakorlatban (92–112)
- TANYI TÍMEA** A rendkívüli halálesetek – és ami mögötte van
(113–129)
- HÍRES BŰNÜGYEK,
TANULSÁGOS NYOMOZÁSOK**
- BOGDÁNY GYULA** Önakasztásnak álcázott emberölés felderítése
(130–142)
- EURÓPAI UNIÓ**
A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén (143–)

SZERZŐK 2013/12.

BOGDÁNY GYULA rendőr alezredes, osztályvezető-helyettes,
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Osztály

BOROSS ZSIGMOND ATTILA rendőr alezredes, kiemelt főreferens,
a gyűlölet-bűncselekmények országos koordinátora,
Országos Rendőr-főkapitányság
Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály

DINÓK HENRIETT tudományos segédmunkatárs,
MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Intézet

DR. JOVÁNOVICS ESZTER jogász, programvezető
Társaság a Szabadságjogokért

DR. KRÉMER FERENC szociológus

RÁKÓCZI DÓRA joghallgató,
Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

DR. USZKIEWICZ ERIK jogász, doktorandusz,
ELTE Állam- és Jogtudományi Kar
Jog- és Társadalomelméleti Tanszék

DR. UDVARI MÁRTON ügyvéd,
Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda

DR. SZABÓ ADRIENN tanácsos, Európai Együttműködési Főosztály,
osztályvezető, BM EU Együttműködési Főosztály

DR. SZOMORA ZSOLT egyetemi docens,
Szegei Tudományegyetem
Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék

TANYI TÍMEA szociológus, kriminológus

Boross, Zsigmond Attila

Hate crimes in Hungary [5–19]

The author provides an overview of the establishment and the competences of the newly established hate crimes division of the National Police.

Krémer, Ferenc

Social Hate and the Treatment of Hate Crime [20–35]

Putting psychological approach aside, in order to understand hate groups, by distinguishing between prejudice and social hate, the author investigates sociological social problem theory.

Szomora, Zsolt

Hate crimes: constitutional and substantive criminal law remarks [36–51]

The author provides an overview of the conceptual and technical features of Hungarian hate crime legislation.

Dinók, Henriett

Hate crimes: theory and practice [52–67]

The author provides an overview of the hate crimes-focused session of the Law Enforcement Sub-Committee of the Legal Committee of the Hungarian Academy of Sciences.

Jovánovics, Eszter

Hate or prejudice? Words or action?: Definitions and categorisation [68–76]

This author strives to clarify the notion of hate-crime and explains why bias motivated violence needs special attention from law-enforcement. The author enumerates all crimes regulated in the Hungarian Criminal Code that can be covered by the concept of hate crimes and analyses in details the crime ‘violence against a member of the community’ in order to promote a more effective application of the law.

Udvari, Márton

What happens to hate crimes? [77–83]

By using pointing to specific cases, the author illustrates the shortcomings of Hungarian police and prosecution procedures in dealing with hate crimes – where circumstances indicating a hate crime are habitually disregarded, and

criminal proceedings are initiated and conducted for less serious crimes than “violence against a member of a community”.

Uszkiewicz, Erik

What numbers (do not) show [84–91]

The author explains how and why official statistics on hate crimes in Hungary are so different from the experiences of human rights NGO’s and researchers.

Rákóczi, Dóra

Mediation in theory and in practice [92–112]

The author investigates the theory and practice of mediation, a fairly new element in the Hungarian legal system.

Tanyi, Tímea

Going beyond Extraordinary Death Cases [113–129]

Based on personal professional experiences, the author provides an overview of how extraordinary death cases are and should be handled by the police.

Bogdány, Gyula

Investigating a homicide masqueraded as self hanging [130–142]

The author provides an overview of the investigation of a peculiar case in Hungary, where homicide was disguised as self-hanging.

BOROSS ZSIGMOND ATTILA

**A gyűlölet-bűncselekmények
aktuális magyarországi helyzete**

A gyűlölet-bűncselekmények meghatározása országonként eltérő, gyakran nem is létező jogi kategória. A definíció évtizedek óta szintén folyamatosan változik, közös elemként szerepel azonban általában, hogy nem egyéni szinten meghatározva, sokkal inkább valamely csoporthoz való – vagy vélt – tartozás következtében válik valaki a cselekmény áldozatává. A motivációk alapvetően szélsőséges politikai ideológiából vezethetők le, még akkor is, ha az elkövető nem tudatosan, annak megfelelően cselekszik, viszont ösztönös agressziója analóg azzal. A magyarországi szakmai diskurzus hozzászólói is több szemlélet alapján válogatták össze a bűncselekmények körét. A szakirodalomban a szélesebb értelmezés során a következő bűncselekmények merültek fel:

- a) a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A §);
- b) közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §);
- c) közösség elleni izgatás (Btk. 269. §);
- d) nemzeti jelkép megsértése (Btk. 269/A §);
- e) önkényuralmi jelkép használata (Btk. 269/B §);
- f) a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek büneinek nyilvános tagadása (Btk. 269/C §).

A kérdéskör egységes kezelése érdekében a Belügyminisztérium a Rendőrtiszti Főiskola és az Országos Rendőr-főkapitányság bevonásával szakmai fórumot szervezett 2011-ben. A hazai álláspontok, valamint a nemzetközi gyakorlat tapasztalatai arra ösztönözték az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságát, hogy 2012-től önálló szakvonal keretében kezelje a gyűlölet-bűncselekményeket.

A nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia, vagyis az 1430/2011. (XII. 13.) számú kormányhatározat mellékletének VI/10. pontja felsorolja a rendőrség feladatait, ennek körében új kötelezettség a többségi és kisebbségi társadalmi csoportok között meglévő etnikai alapú feszültség kezelése is. A 2011-ben, Gyöngyöspátn mintegy kétszázötvenmillió forintot felemésztő biztosítási költségek helyett az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerv alaposabb – és előzetes – helyzetelemzéssel, a kockázatok árnyalt

értelmezésével, valamint a bekövetkezett események gyors és szakszerű kezelésével igyekszik új válaszokat adni. A felkészülés egyik első eleme a szakvonal kialakítása. Az elemzés az első év eredményeit, az útkeresés tapasztalatait mutatja be.

A 2012. januártól működő új szakterület szűkebben értelmezve a hatáskörbe utalt cselekmények körét, országos felmérést készített a

- a) közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §);
- b) közösség elleni izgatás (Btk. 269. §);
- c) önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B §)

bűncselekmények kapcsán 2011-ben kezdeményezett eljárások felmérése céljából.¹

A szakvonal évenkénti vizsgálatainak célja tények kimutatása, ez lehetőséget teremt tendenciák megállapítására. Mindezek alapján elkerülhető az évről évre a közbiztonság gyengüléséről tudósító, a közvélemény befolyásolását célzó politikai és médiakampányok dezinformációinak az érvényesülése. Az összegzett adatok alapján megállapítható, hogy 2011-ben országos szinten 125 esetben indult büntetőeljárás gyűlölet-bűncselekmény kapcsán (269. §: 29 eljárás, 269/B §: 60 eljárás, 174/B §: 36 eljárás).²

Az egyes cselekmények elkövetésének sajátosságai

Közösség elleni izgatás (Btk. 269. §)

A vizsgált esetek szerint az adott büntett gyakori elkövetési felülete az internet. A névtelenséget és arctalanságot nyújtó háttér sokak számára lehetőséget teremt arra, hogy közöljék a nézeteiket. A vélt anonimitás és – más esetben – a közvetlen kommunikációs lehetőség úgynevezett üzenőfalakon (például Facebookon) vagy egyéb fórumokon gyűlöletre uszító kijelentésekre ragadtat egyeseket.

---

¹ Az önkényuralmi jelképek használata az eltérő magatartási motívum ellenére a szélsőséges ideológia általi vezéreltség, valamint az elkövetői bázisban kimutatható átfedés alapján került a gyűlölet-bűncselekmények közé besorolásra.

² Jelenleg zajlik a 2012-es adatok kiértékelése. Ezek szerint egy év alatt jelentősen emelkedett (125-ről 206-ra) a gyűlölet-bűncselekmények kapcsán kezdeményezett büntetőeljárások száma. Közösség elleni izgatás gyanúja (Btk. 269. §) alapján 46 (előző évben: 26), önkényuralmi jelkép használata gyanúja (Btk. 269/B §) alapján 78 (60), közösség tagja elleni erőszak gyanúja (Btk. 174/B §) alapján 82 (36) eljárás indult. A következő időszak feladata választ találni a dinamikus elmozdulás okaira.

A felmerült publikációk esetében is a cselekmény, illetve annak tartalma felveti a bűncselekmény gyanúját, miként a Kuruc.info írásai, amelyek a romákkal/cigányokkal (szinonima!) foglalkoznak³. A Kuruc.info bevált gyakorlata, hogy aggályos jegyzeteiket először külföldi oldalakon, fórumokon teszi közzé, így azokat csak átveszik saját közlésükkor. Mindezzel az írások készítői vagy a honlap szerkesztői az esetleges azonosításuk utáni felelősség-vonás alól kívánnak mentesülni.

Az internet teljes körű elterjedése, valamint a használat során tapasztalt nagyfokú anonimitás az elkövetőket e csatorna fokozott alkalmazására ösztönzi. A gyűlölet-bűncselekmények közül a közösség elleni izgatás, valamint az önkényuralmi jelképek használata is leginkább ezen a kommunikációs csatornán/fórumon valósul meg. Mindezek alapján elengedhetetlen a felderítésben illetékes szervek számára általános szintű – tehát 24 órában és minél több objektumra (szervezet, személy, honlap, fórum) kiterjedő – kontrollképesség kialakítása. A rendőrség így egy keresőszavas, szűrő-kutató program működtetésében érdekelt a jogellenes cselekmények rövid határidejű felderítése céljából.

A sértetti, áldozati oldal karakterét vizsgálva látható a célcsoport folyamatos változása, viszont az is megfigyelhető, hogy verbalitás szintjén és a propagandában az antiszemitizmus folyamatosan kiemelt szerepet kap. Ezért érthető nehezen, hogy a közvélemény azzal szembesül immár húsz éve, miszerint évről évre nő a magyar társadalom zsidóellenessége. A permanensen erősödő tendencia teóriáját nehéz lenne tényekkel alátámasztani, hiszen a kilencvenes évek elején több nemzeti konzervatív lap is a húszas–harmincas évek fajvédő, valamint népi gondolatiságából eredeztette szellemiségét. A *Szabó Dezső* és *Németh László* (valamint számos pályatársa) nevével meghatározható szellemiség alapvetően a magyar nemzeti karaktertől idegennek, arra károsnak tekintette a zsidóság XIX–XX. századi térnyerését Magyarországon. A rendszerváltás után nyíltan vállalt antiszemitizmus nyomtatott sajtótermékeinek (például Hunnia, Szent Korona) háttérbe szorulását, majd megszűnését az elektronikus orgánumok térnyerése váltotta fel. Elképzelhető, hogy napjainkban már többen artikulálnak a kérdés kapcsán saját nézete-

---

³ A téma elemzéséhez kapcsolódóan – szemantikai szempontból – fontosnak tartom kiemelni, hogy a cigány/roma megnevezést szinonimaként használom, mivel azok számomra nem képviselnek sem érzelmi, sem jelentésbeli sikont különbséget. A kérdéskörben többször megszólított elismert romaügyi szakértő, Forgács István is büszkén és tudatosan vallja magát cigány embernek. Ezen az állásponton vannak mások is, akik számára nem sértő, hanem természetes a magyar kultúrában meggyökeresedett cigány megnevezés használata. Számukra a roma elnevezés kényszeres, és annak kizárólagos erőltetése jelenik meg egyfajta – kívülről érkező – identitásmanipulációs szándékok.

ket, a közlések és állásfoglalások azonban számos esetben csak véleményt tartalmaznak, meg sem kísérik azt egy nagyobb összefüggésrendszerben elhelyezni.⁴

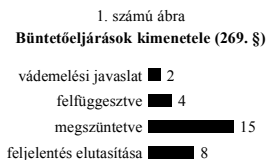
Konkrét eset vonatkozásában kiemelhető a Ty. Zs. kijelentései kapcsán indított eljárás, mivel nevezett 2011 augusztusában, a Magyar Szigeten tartott „előadásában” fiktív fajvédő háborúról érkezett. A „*bennünk lesz-e anyyi, hogy le merjünk lőni egy rohadt, tetves zsidót?*” és az ehhez hasonló kijelentések miatt a közvélemény jelentős része egyértelműnek tartotta a bűncselekmény megvalósítását, és már az ügy húzódását is nehezen értelmezte. A hazai gyűlöletcsoportok tevékenységét folyamatosan monitorozó Athena Intézet, a Nemzeti Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, a Magyar Helsinki Bizottság sérelmezte a bírói gyakorlatra, illetve az Alkotmánybíróság korábbi határozataira hivatkozó, a nyomozás megszüntetésére vonatkozó döntést – a Be. 190. § (1) bekezdés b) pontja alapján –, mivel a rendelkezésre álló adatok szerint nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése, és az eljárás folytatásától nem várható eredmény. A nyomozó szerv nem vitatta, hogy a kijelentés elhangzott, és az alkalmas gyűlölet kiváltására, viszont álláspontja szerint „*a közösség elleni izgatás megállapításához önmagukban a gyűlöletkeltő kifejezések nem elegendők, ugyanis bűncselekmény csak akkor valósul meg, ha a gyűlöletkeltő kifejezések hatására a sérelem bekövetkezésének reális lehetősége van*”.

Ha a hazai extrém mozgalmi szférába visszaemelve értelmezzük a kijelentést, más kockázati szintet állapíthatunk meg. A Ty. Zs. által vezetett Betyársereg alacsony moralitású tagsága, illetve a felvételre váró aktivisták álláspontját kritika nélkül elfogadják, és érvényesülésük érdekében erőszakos eszközöket is igénybe vesznek, amely esetenként már a többi nemzeti radikális szervezet tagjai ellen is irányult. Bár az elszigetelt helyszín miatt a kijelentés nem idézett elő közvetlen veszélyhelyzetet, annak hatása érezhető a szélsőségesek erőszakkészségében. A Betyársereg tagsága és holdudvara a kijelentés óta nyíltan fajvédő háborút vizionál, amelyben a romákat és a zsidóságot immár nyíltan célszemélyekként határozzák meg. A nemzetközi szakirodalom ezt a tendenciát a kockázati szint egyértelmű emelkedéseként értékeli.

A közösség elleni izgatás gyanúja alapján indított büntetőeljárások végkiemenetelének vizsgálata során megállapítható, hogy rendkívül magas az eljárások megszüntetésének aránya (1. számú ábra).

---

⁴ Mindig vannak kivételek, például a www.antidogma.hu.

Figyelmet érdemel, hogy a cselekmény minősítésében a cselekmény helyszíne milyen relevanciával bír. Példaként említhető, hogy Facebookon közzétett kijelentés kapcsán egy gyanúsított a mindenki által hozzáférhető üzenőfal helyett kizárólag a regisztrált ismerősei számára tette megismerhe-

tővé nézeteit, így az ügyész szerint a nagy nyilvánosság előtt történő közlés mint elkövetési magatartás nem valósult meg, ezért az eljárást – a Be. 190. § (1) bekezdés a) pontja alapján – megszüntették. Az ügyészi állásfoglalás kapcsán elgondolkodtató, hogy az adott közösségi portálon több száz fő jelenti általában az ismerősi kört, ez jelentősnek mondható, nem beszélve arról, hogy az ismerősök is megoszthatják az üzenetet, amely így rövid idő belül akár ezekhez juthat el. Mindezen felfogás ellentétben áll azzal a gyakorlattal, amely zártkörű (ismerősök előtt) rendezvényen (szkinhedkoncerten) elhangzó gyűlöletbeszédet szankcionálhatónak tartja. Tekintettel a feltárt el-
 lentmondásra, az egészséges ügyészi gyakorlat kialakítása érdekében a közeljövőben elengedhetetlen a Legfőbb Ügyészség részéről általános érvényű állásfoglalás kibocsátása.

Önkényuralmi jelképek használata (Btk. 269/B §)

Az eljárások anyagaiból megállapítható, hogy a leggyakrabban ábrázolt önkényuralmi jelkép a horogkereszt, amelyet középületeken és középiskolai intézményekben (kollégium, mosdó) tesznek közszemlére. A cselekmény – illetve a hozzá kapcsolódó társadalmi veszélyesség valóságának – szemléltetésére, íme, egy jellemző eset: „...gimnázium földszintjén lévő férfi WC egyik fülkéjének falára ceruzával 2 db horogkeresztet rajzolt. A rajzokat az iskola takarítónője a falról letisztította, anyagi kár nem keletkezett. Az elkövető kilétét nem sikerült megállapítani.”

A cselekmények helyszínei között jellemzők még cigány szervezetek intézményei, valamint egyházi objektumok külső falfelületei.

Az azonosított elkövetők között sok a fiatalok. Az eljáró szerv a nyomozást sok esetben megszüntette, mivel a feljelentések tárgyául szolgáló cselekmény nem minősül gyűlölet-bűncselekménynek, illetve a nyomozást számos alkalommal felfüggesztették, mivel az ismeretlen elkövető kiléte nem volt megállapítható. Az eredményes eljárások száma elenyésző.

A lehetséges elkövetők között deviáns személyek tevékenysége is feltételezhető, akik az őket körülvevő közösség hétköznapijait negatívan érintő cselekményekkel igyekeznek zavarni. Volt olyan azonosított elkövető, akit korábban valótlan tartalmú bombariadó miatt már eljárás alá vontak.

A tényálláshoz kapcsolódó sajátosság, hogy az ábrázolás megítélése és minősítése vonatkozásában jelentős szerepet kap a szubjektum.

„Az ügyben folytatott eljárás bűncselekmény hiányában megszüntetésre került, mivel a nyomozás során kirendelt szakértő megállapította, hogy az ábra formai arányai (miatt) nem felel meg a horogkereszt formájának, ezért az nem minősül tiltott önkényuralmi jelképnek.”

A Magyarországi Munkáspárt 2006 elnevezésű párt ótágú vörös csillag ábrázolása, a RED HELP honlapon szereplő, hasonló küllemű szimbólum több alkalommal volt feljelentések tárgya, az azonban általában formailag eltért a kommunista jelképtől, így bűncselekmény hiányában nem indult eljárás.

A felmentő hozzáállás már-már történelmi ellenpéldájaként említhető, hogy 2004-ben a Magyar Jövő Csoport plakátozott Budapest belvárosában, ahol a „Kitartás!” köszöntés mellett eltorzított nyilaskereszthez hasonló ábrát is feltüntettek. A Budapesti Rendőr-főkapitányság elsődleges értékelése szerint a cselekmény nem volt tényállásba ütköztethető. Az eset jelentős visszhangja nyomán (külső hatásra) azonban a BRFK eljárást indított önkényuralmi jelkép használata miatt, és az eljáró bíró – 2005-ben – mindezt bűnösnek mondta ki, és két év próbára bocsátással sújtotta a szervezet vezetőjét, *Bácsfi Dianát*.

Az önkényuralmi jelképek közszemlére tétele vonatkozásában – nemzeti-szocialista szervezetek oldalán – sajátos szerepet játszanak az ügynevezett ragasztócimkék, amelyeken egy-egy jelmondat és szimbólum szerepel. A tömegközlekedési eszközökön és közterületeken egyaránt megtalálható propagandaanyagok első, horogkeresztes hulláma a kilencvenes években az Amerikai Egyesült Államokból, az NSDAP/AO küldeményeként árasztotta el az országot. Napjainkban a hungarista szellemiséget hirdető, nyilaskeresztes ragasztócimkék főként a Pax Hungarica Mozgalom szervezetépítéséről tanúskodnak.

A gyűlölet-bűncselekmények vonatkozásában az eltérő súlyú társadalmi veszélyesség és következetlen szankcionálás emelhető ki. Az önkényuralmi jelkép használata gyakran pusztán fiatalkori lázadásként jelentkezik. Mivel a horogkereszt (és a mögötte álló eszmeiség) a társadalom részéről legáltalánosabban elutasított szimbólum, ábrázolása gyakran a „világgal” szemben álló kamaszok sajátos önkifejezése. Ez esetben a cselekmény nem képvisel poli-

tikai motivációt, kizárólag a konvenciók elutasítását jeleníti meg. Mivel európai szinten is érvényesül a nemzetiszocializmus főbb nemzetközi és nemzeti szimbólumainak szankcionálása, a jogalkotók részéről nehezen várható a tényleges elkövetési motivációhoz igazított szemlélet érvényesítése a kodifikáció során.

Mindez azonban a baloldali diktatúrák szimbólumainak hazai szankcionálási korlátai miatt teljes átgondolást, esetleg újraszabályozást is szükségessé tehet. A megélt történelmi tapasztalatok alapján a kommunizmus ötágú vörös csillag, sarló-kalapács jelképeinek használatát a jogalkotó ugyanolyan szigorral rendeli büntetni, mint a nemzetiszocializmus kiemelt szimbólumait. Az igazságszolgáltatás által elmarasztalt szélsőbaloldali aktivisták számára azonban a nyugat-európai emberi jogi fórumok a mentesülés lehetőségét kínálják.

A Magyarországon felelősségre vont személyek közül többen a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bíróságához fordultak jogorvoslatért, a bíróság pedig az európai jogrenddel ellentétes szemléletűnek tartotta a hazai jogalkalmazást. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2009-es strasbourgi ítélete szerint megsértették a Magyarországi Munkáspárt 2006 tiszteletbeli elnökének *Fratanolo János*nak a szabad véleménynyilvánításhoz való jogát, amikor magyar bíróság jogerősen elmarasztalta vörös csillag viselése miatt. Az ítéletben a bírói testület utalt arra, hogy az eset elbírálásakor ugyanazok a megfontolások vezették, mint egy másik munkáspárti politikus, *Vajnai Attila* esetében, akinek ügyében 2008-ban hasonló ítéletet hoztak. A bíróság összesen 6400 euró megfizetésére is kötelezte a magyar államot nem anyagi kártérítésként és *Fratanolo* kiadásainak megtérítéseként. Bár immár tárgyaltan, de állampolgárok egy csoportja vállalta, hogy mentesíti az államot a kifizetés terhei alól, és folyósítja az összeget. Mindez a jogszabály alkalmazásának problematikáját tükrözte, egyben sürgős jogalkotási kényszert jelentett meg. Magyarország nem vállalhatja, hogy folyamatosan vesztésként kerüljön ki szélsőbaloldali szimbólumhoz kapcsolódó nemzetközi perekből, és ezáltal anyagilag „támogassa” az aktivistákat. A szankció átvállalása/átruházása szintén aggályos, gyengítheti ugyanis a jogkövető (felelősségvállaló) szemlélet társadalmi érvényesülését.

A szélsőbaloldal aktuális példjaként – több szempontból is – figyelemre méltó, hogy 2012. július 29-én (a *Sallai Imre és Fürst Sándor* kommunista politikusok kivégzésének nyolevanadik évfordulóján) az Európai Baloldal Barátai elnevezésű Facebook-csoport szervezésében mintegy harminc aktivista jelent meg a fővárosi Kossuth téren található József Attila-szobornál. A résztvevők vörös csillagot is ábrázoló transzparenseket tartottak maguk elé,

ezért a BRFK munkatársai előállították őket. A performance célját megvilágítja a rendőrség épületét elhagyó aktivisták első mondata: „*Irány Strasbourg!*” A szélsőség szervezeti szintű finanszírozásának lehetőségét megjelenítve nem veszélyes-e, ha az államnak ennyi szélsőbaloldali aktivistának kell jelentős összegű kártérítést fizetnie? Esetleg az előállításokat már tudatosan az anyagi források megszerzése érdekében provokálták ki?

A politikai közbeszéd jelentős témáját kínálta az Alkotmánybíróság, amikor a IV/2478/2012. számú (2013. február 19.) határozatában megállapította, hogy a büntető törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 269/B §-a alaptörvény-ellenes, ezért azt 2013. április 30-ával megsemmisítette. Az indoklás szerint: „... az ötagú vöröscsillag összetett jelkép, amelynek többféle jelentése van, ugyanis a munkásmozgalom eszméinek kifejezésére is használják, illetve a fasizmus elleni küzdelmet is szimbolizálja. Álláspontja szerint a vöröscsillag éppen ezen a ponton állítható szembe a horogkereszttel, mert ez utóbbi mindenki számára egyértelműen a náci ideológiát és rendszert jelenti.”

Az ilyen és ehhez hasonló érveléseket a kommunizmus idején üldözött emberek érdeksérelemként is értelmezhetik, miként azt számtalan reakció máris bizonyítja. A sokak által a történelem relativizálásaként értékelhető állásfoglalás nyilatkozattételre készítette a szélsőséges aktivistákat is. Egyes nemzetiszocialisták a horogkeresztet a bolsevizmus elleni harc szimbólumaként látatják, míg számos kommunista már a május 1-jei vörös csillag viselésére készül.⁵

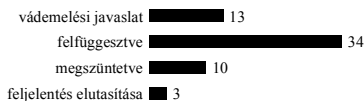
Az önkényuralmi jelképek használata vétség elkövetésének gyanúja alapján indított büntetőeljárások végkimenetele kapcsán a felfüggesztések magas aránya emelhető ki (2. számú ábra).

A vádemelési javaslatok magasabb száma kapcsán figyelmet érdemel, hogy az azonosított elkövetők esetében alapvetően középiskolásokról van szó, akik elsősorban érzelmi, mintsem ideológiai okokból helyezkednek szembe környezetükkel egy mindenki által elutasított jelkép (általában horogkereszt) vállalása által. Vonatkozásukban az elkövetés helyszíne is az oktatási intézményekre korlátozódik. Ez megerősíti, hogy heves érzelmi állapotban, józan mérlegelés hiányában követik el a cselekményt. Érdemes mindezt összevetni azon közterületi jelképfelfestésekkel, amikor is nem sikerül az elkövetőt azonosítani. A felfüggesztések ebből adódó meghatározó ará-

---

⁵ Ha a közeljövőben a weimari Németországot idéző spontán utcai erőszakcselekmények alakulnak ki a szélsőséges jelképeket viselő aktivisták között, felmerül-e a jogértelmezők felelőssége, vagy kizárólag az állampolgárok politikai kulturálatlansága, esetleg az erőszakszervek felkészületlensége fogalmazódik meg?

2. számú ábra
Büntetőeljárások kimenetele (269/B §)

nya csökkenthető lenne, ha a térségben működő radikális és szélsőséges szervezetek – főként a Pax Hungarica Mozgalom és a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalom – propagandatevékenységét is figyelembe vennénk.

Közösség tagja elleni erőszak (Btk. 174/B §)

A lefolytatott büntetőeljárások során, a sértetti oldal vizsgálata alapján megállapítható, hogy leggyakrabban – faji hovatartozás és/vagy bőrszín miatt – romák voltak a cselekmények elszennedői. Hasonló motiváció alapján fekete-afrikaiakkal szemben is (két esetben) követték el jogellenes cselekményeket. A sértett nemi identitása és szexuális hovatartozása miatt homoszexuálisok is a büntett tényállását kimerítő cselekmények elszennedőivé válnak, amelyek az eseti jelenségek mellett a „melegrendezvények” időszakára (általában az azokat követő késői órákra) koncentrálnak. A sértetti oldalon (két alkalommal) jelen vannak a többségi társadalom tagjai is, akik magyar nemzeti identitásuk miatt szenvedtek el sérelmet.

A motivációk vonatkozásában a politikai háttér szerepe is felvetődött. A romák Kanadába irányuló kivándorlásához kapcsolódva – egyes hazai érdekvédők álláspontját „erősítve” – a hatóság félrevezetésével is próbálkoztak, amelynek során fiktív bűncselekményt jelentettek meg: „Az eljárás során adatok merültek fel arra, miszerint x személy a sérelmére elkövetett cselekményt megrendezte. Ismerőseit kérte meg arra, hogy csekély mértékben, de bántalmazzák. Tette mindezt azért, hogy etnikai jellegű eljárásra hivatkozva kapjon menekült státuszt Kanadában, ahova kivándorolni szándékozik.”

A visszaélés elsődleges üldözendő jellege mellett kiemelendő, hogy a nemzetközi közvélemény felretájékoztatása, befolyásolása révén Magyarország érdekeit is sérti, így indokolt a határozott és szigorú fellépés a nemkívánatos jelenség felszámolása (leleplezése, publikálása) érdekében.

Az utóbbi években egyre növekvő nyilvánosságot kap a többségi társadalom tagjai elleni erőszak. Mivel az elkövetői oldal etnikai hovatartozása a hatályos jogszabályok alapján nem tisztázható, így ezakt módon nem vizsgál-

ható a cselekmények háttere, ez azonban nehezíti a bűnmegelőzés és felvilágosítás érvényesülését is.

Az elkövetők devianciája vonatkozásában megállapítható, hogy sok a visszaeső. Mindez rögzült rasszista-ideológiai motivációból, alacsony iskolázottságból, erőszakos személyiségből és alacsony moralitásból fakad. E tapasztalatok alapján egyes bűncselekmények esetében a lehetséges elkövetői kör meghatározásában segíthet a nyilvántartás adatainak célirányos felhasználása, valamint a társszervekkel történő szoros együttműködés.

Ha a cselekmények történeti hátterét vizsgáljuk, az idegenellenesség eleme kapcsán kiemelhető a nyolcvanas évek második felére kialakuló hazai szkinhedmozgalom aktivitása. Jelentős politikai és sajtóvisszhangot keltett, amikor 1988-ban kubai vendégmunkásokat vertek meg a Kőbánya-Kispest metrómegállónál, illetve szintén nyilvánosságot kapott, hogy a Mos-Oi! zenekar tagjai líbiai vendégdiákokat támadtak meg Szegeden. A kilencvenes évek elejére kibontakozó kedvezőtlen folyamatra reagálva, a jemeni és a szudáni diákok elleni erőszakot az anyaországok parlamentjei is tárgyalták, majd hazarendelték az inzultusoknak kitett állampolgáraikat. Az arabok elleni fellépés szükségességét még egy darabig a *Szabó Albert* vezette Világnemzeti Népuhalmista Párt, majd a Magyar Néppöleit Szövetség is hangoztatta, de a célcsoport rohamosan zsugorodó mérete miatt – vagy egyéb más okokból – ők is egyre inkább a hazai zsidóságra fókuszáltak.

Az agresszióra nyitott csoportok a belső ellenségkeresése során szintén a nyolcvanas évek végén jelöltek ki célcsoportokat. Az erőszakcselekmények felfutásának időszakában, 1991-ben több mint száz személy ellen indult eljárás valamely nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport tagja ellen elkövetett bűncselekmény gyanúja miatt, de a bíróság csak a jóval enyhébb minősítésű garázdaság miatt találta bűnösnek az elkövetőket. Ekkorra már rendszeresé váltak a szkinhed–cigány összecsapások, amelyek hatására roma önvédelmi alakulatok szerveződtek. A kölcsönös erőszak bizonyíthatóan legalább két-két halálos áldozatot követelt. A kilencvenes évek második felében – a politikai tényezővé emelkedő MIÉP nyílt retorikájával párhuzamosan – egy újabb etnikai alapú konfliktushullám indult el, amely során zámolyi romák agyonverték egy szkinhedet. Néhány évnyi konszolidáció után, 2007-ben a Jobbik a „cigánybűnözés” jelszavával kezdett kampányolni. Röviddel ez után az immár felfokozott társadalmi közhangulatot megdöbentette az a 2008–2009-es gyilkosságsorozat, amely hat roma halálát követelte.

A Nyugat-Európában tapasztalható bevándorlóellenességgel ellentétben Magyarországon nem migránsok a támadások célpontjai, mivel elenyésző az

arányuk, ráadásul vállalták az önkéntes asszimilációt. Nem foglalnak el önálló városrészeket, nem akarnak iszlám államot létrehozni, tevékenységük a kereskedelemre és a szolgáltatásra koncentrálódik. Ha a nemzetközi pénzügyi-gazdasági válság (például Görögország államcsődje), vagy egyéb világpolitikai esemény (például arab tavasz) nem írja felül a kialakult migrációs trendeket, középtávon sem várható hazánkban a kockázati szint ez irányú növekedése.

A kisebbségi közösségek társadalmi helyzete változatosan mehet át, ez ideális esetben a belső erőforrások kiteljesedésére épülhet, mivel egyes egyének művészeti vagy sportteljesítménye már rövid távon is megváltoztathatja a közösség önbecsülését. Folyamatos értékvesztés, például a populáció jelentős részére kiható munkanélküliség viszont hosszú távon a többségi társadalommal szemben kívülállóvá teheti a korábban csak részben integrálódó csoportot. A munka világától két évtizede távolodó roma népesség jelentős része feladta a szerepvállalás igényét is, a gondoskodó állam eszményét az önfelmentés és a törvényen kívüliség képével egészíti ki. Romaügyi szakértő álláspontja szerint a cigányok konfliktuskereső magatartása nyomán számos településen összeütközések alakulnak ki a többségi társadalom helyi szinten kisebbségbe kerülő, kiszolgáltatott helyzetű (időskorú, egyedül élő) tagjaival.

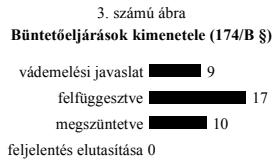
A hamis identitás vállalása a társadalmi mobilitás konfliktusainak reális válaszait lehetetleníti el. Miközben a meghatározó hazai romaügyi szakértők is a munka- és tanulásalapú integráció beindításán fáradoznak, mintakövetési deviancia nyomán kultúridegen, agresszív tendenciák is teret nyernek. Az amerikai film- és zeneipar (rap) hangsúlyai szerint a magyarországi roma fiatalok közül sokan vették át a gettóban élő afroamerikaiak külsőségeit és viselkedésmintáit. A sportos ruházat, a kihívó méretű ékszerutáncok (fukszok) mellett a baseballütők (és szamurájkardok) használata is rendszeressé vált. Az alkalmazkodás készsége a háttérbe szorult. A gazdasági nehézségek elhúzódása, országos szintű megjelenése a kockázatok általánossá válását tükrözi. Az élehetlenné váló elszigetelt kistelepülések mellett egyes fővárosi utcákban nem tűrik meg a nem ott lakó magyar nemzetiségűeket (például VIII. kerület, Tavaszmező utca: „*Takarodjatok a mi utcánkból!*”). Az erre irányuló felmérések tendenciát nem bizonyítanak, ez azonban nem feltétlenül a kockázat csekély jellegéről, sokkal inkább a cselekmények minősítésének anomáliáiról tanúskodik.

Egyre jelentősebb problémát generál azon erőszakos cselekmények kezelése, amelyek a közösség tagja elleni erőszak gyanúját vetik fel. A meglévő társadalmi feszültségek, valamint a konfrontáció eszközalóadásában érdekelt külső szereplők növekvő száma a nemkívánatos jelenség térnyerését vetíti

előre. A vagyon elleni deviáns magatartás lokális/regionális térnyerése így akár életellenes cselekményeket is „generálhat”, amelyek azonban már nemzetbiztonsági súlyú folyamatokban (például etnikai alapú konfliktusok, terrorcselekmények, szeparatista törekvések) csúcsosodhatnak ki.

A megfigyelhető kockázatok kiéleződésének valódi lehetőségét fogalmazza meg, hogy külső tényezők befolyásolják az identitásképző folyamatokat. Az afroamerikai klisék vállalása mellett a *Black power* elnevezésű fekete polgárjogi mozgalom nézeteinek térnyerése is lehetséges nehézséget jelent. A kanadai kitelepülést és menedékkérelmet szorgalmazó „érdekvédők” háttereként tengerentúli „támogatók” is hozzájárulnak a törésvonal mélyítéséhez. A tényleges sérelmeken alapuló hisztéria összetett, média, politika általi erősítése konfliktuskereső ideológiák behozatalával párosul. Mindez már középtávon hatással lehet a nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia végrehajtására.

A nyomozati munka e büntetthez kapcsolódó – már látható – sajátossága, hogy meghatározó arányban felfüggesztik a nyomozást, mivel az elkövető ismeretlen marad, pusztán kisebb arányban (mintegy húsz százalékból) kerül sor vádjavaslatra (3. számú ábra).

A nyomozó hatóságok a gyűlölet-bűncselekmény elkövetésének gyanújával kezdeményezett büntetőeljárások egy részét – gyakran az összkörülmények figyelmen kívül hagyásával – garázdasággá átmínősítve vizsgálják tovább. A minősítések körüli bizonytalanság csökkenthetővé válik a továbbiakban a vonalvezetők célirányos kialakítása által. Sok a felfüggesztés és a megszüntetés, viszont feljelentés elutasítása nem merült fel.

Több szerv is felvetette, hogy a következő időszakban a büntetőeljárások számának emelkedése várható, mert a romatelepek környékén radikális és szélsőséges szervezetek által tartott felvonulások alkalmával a rendőrség vállalja a jogszabály teljes körű értelmezését: „(1a) Aki mással szemben valamilyen nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁶

⁶ E felvetés valódiságát erősíti, hogy az aktuális gárdavonulások akadályozása vagy felszámolása érdekében több civil jogvédő szervezet is erre a jogszabályi pontra hivatkozik.

Megállapítások

A gyűlölet-bűncselekmények sértettjei nem anyagi hátrányt szenvednek, így annak mértéke objektíve nehezen mérhető, annak érzete szubjektív jellegű. A történelmi és kulturális sajátosságok alapján a hazai zsidóság már kialakított ez irányú védekezőképességet, így a cselekmények jelzése kapcsán kiépült egyfajta érzékenysége és kommunikációs készsége. Latencia figyelhető meg ugyanakkor a cigány–magyar konfliktusok esetében. Az összeütközések során a motiváció nehezen tisztázható, mivel a nyomozások során legfeljebb pusztán a sértett etnikai hovatartozására kerül sor (azt is kizárólag kérésére rögzítik). Egyénileg sokan személyes kudarcként élik meg a sértetté válást, és nem fordulnak a rendőrséghez, nem tesznek feljelentést, így a megismert esetek száma pusztán viszonyításként szolgálhat. Jogvédő szervezetek, aktivisták, illetve radikális (és szélsőséges) politikai szervezetek érdekeltek a jogsértő cselekmények kommunikálásában, így a nyilvánosságra kerülő esetek számának növekedése várható.

A sértetti oldal vizsgálata során kiemelendő, hogy a minimális érdekérvényesítő képességű hajléktalanok is gyakran válnak támadások célpontjává. Ezen a területen jelentős a latencia, hiszen egy – más sértett esetében akár jelentős sajtónyilvánosságot hozó – verbális zaklatás, vagy egy könnyű testi sértés hajléktalan sértettje nem számít(hat) sem az egészségügy ellátórendszérére, sem a rendőrség képességeire.

A bűnügyi felderítés helyzetét nehezíti, hogy a cselekményeket gyakran – előkészület nélkül – spontán ötlettől vezérelve, mintegy heccből követik el, általában ittas állapotban, csoportosan. Az elkövetői oldal összetétele heterogén, ugyanúgy megtalálhatók köztük szkinhedek, de kisebbségi társadalmi csoport deviáns tagjai is. Mivel a kiszolgáltatottak áldozattá válása gyakran csak az agresszió ösztönserű megnyilvánulásának tekinthető – valamint az elkövetői oldal rekrutációs háttere is garantált –, e jelenség hosszú távú folytatódása várható.

A homoszexualitás elfogadatlansága érdekében szervezett demonstrációk létjogosultsága megosztja a társadalmat, annak minden csoportját. A konzervatív szemlélet szerint a heteroszexuálisok sem hirdetik a belvárosban kamionon vonulva szexuális identitásukat, így azt a másság képviselői részéről is indokolatlannak tartják, és a magánélet szférájába utalnak. Az Ötvenhatosok tere–Andrássy út–Oktogon–Kossuth tér útvonalra vonatkozó vonulási engedélyek megadása a BRFK részéről nem automatikus, tekintettel a nyaranta amúgy is meglévő útéptéti, -felújítási munkálatok forgalomkorlátozó hatá-

sára. A szabadságjogok érvényesülésének elsődlegessége – valamint az arra irányuló politikai és diplomáciai nyomás – miatt azonban évente megtarthatják a felvonulást. A környező utcákba kiszorított ellentüntetők fellépése a dobálásra és a verbalításra korlátozódik. Más a helyzet esti-éjszakai órákban, amikor a melegek szórakozóhelyei környékén nem egy erőszakcselekmény (általában testi sértés) történik. A magyar társadalom elfogadó szemléletét – és a biztosítást végző rendőri erők hatékony fellépését – tükrözi, hogy a 2012 nyarán, Budapesten lebonyolított, úgynevezett melegolimpia rendezvényeit nem érte atrocitás, a mintegy háromezer résztvevő háborítatlanul szórakozhatott.

A szakirodalom a gyűlölet-bűncselekmények lehetséges áldozatai között szerepelteti a mozgássérülteket is. A kulturális sajátosságokat jellemzi például, hogy Görögországban az átlag állampolgár is elutasítja a sérülteket, így a tömegközlekedési eszközről nem egy esetben leszállítják a kerekes székes beteget. A kitaszítás/befogadás szemlélete, annak mértéke országonként eltérő. A hazai közgondolkodásban jelenleg elfogadhatatlannak számít a kiszolgáltatott mozgássérültek támadása, így nem is várható annak térnyerése. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy a gyermekek célponttá válása a romagyilkosságok rendszeres elemévé vált.

A gyűlölet-bűncselekmények elkövetői általában előzőleg már látókörbe kerültek az illetékes szerveknél. Ismertté vált cselekmények esetén a társszervekkel történő együttműködés – információk átadása, konzultáció, területen foglalkoztatott együttműködők irányába hírigeny megfogalmazása, kiegészítő információk beszerzése révén – jelentősebb nyomozati költségek nélkül pontosíthatja a lehetséges vagy tényleges elkövetők személyét. Ennek gyakorlati működése azonban még jelentős lehetőségeket rejt magában.

A gyűlölet-bűncselekmények országos felmérése után megfogalmazódott a szakvonal területi szerveket is integráló kiépítésének indokoltsága. A specializálódás első lépéseként mára megyei szinten is létrejöttek a szakvonal végpontjai. Hogy a pusztá kijelölésnél többet jelentsen a vonalvezető személye, az önálló felelősök között információs-funkcionális háló „szövése” zajlik. A kapcsolatrendszer kialakítása, a többirányú és egyes kérdések kapcsán a központ kihagyását is lehetővé tevő kommunikációs rendszer működtetése a rendőrség észlelő- és értelmezőképességét erősítheti. A szakmai ismertek fejlesztése, célirányos megbeszélések (közös esetértékelések, magyarországi szélsőségek tevékenységének megismerése, együttműködési lehetőségek társszervekkel stb.) az egyéni képességfejlesztés mellett a felderítő és nyomozati munka színvonalának emelését is szolgálják.

A szakvonal elindulásakor első követelményként fogalmazódott meg, hogy a belső tájékozottságot egy szintre kell emelni. A kezdeti tapasztalatok hasznosítása az általános ismeretmennyiség növelésén túl az éves feladatterv végrehajtását lehetővé tevő képesség megjelenésében teljesedett ki. Ezek érdekében – a Belügyminisztérium szervezésében – az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalának (ODIHR) munkatársai a gyűlölet-bűncselekmények rendőri kezelésére vonatkozó tréninget tartottak a szakvonal munkatársainak. Mivel az első képzés a bűncselekmények helyes minősítésében hasznosnak bizonyult, a következő időszakban újabb célirányos oktatásra kerül sor, amelyet immár a munkatársak helyi tapasztalatainak megosztása is kiegészít majd.

Az elsődleges eredmények elősegíthetik a tényleges kockázati helyszínek kijelölését, az erőkoncentráció időbeli végrehajtását. A kormányzat a szegénység visszaszorítása, valamint a hazai roma közösség felzárkóztatása érdekében elfogadott nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia mellékletének VI/10. pontja a rendőrség feladatait sorolja fel. Ennek teljesítésébe illeszkedik az a kötelezettség, amely a bűnügyi-közbiztonsági (valamint nemzetbiztonsági) helyzetet is befolyásoló, többségi és kisebbségi társadalmi csoportok között meglévő etnikai alapú feszültségből eredeztethető. A gyűlölet-bűncselekmények ellen felállított szakvonal immár képes – például a bűnügyi mutatók, valamint a szélsőséges szervezetek mozgósítása alapján – azon települések meghatározására, ahol elengedhetetlen konszolidációs program bevezetése.

A gyűlölet-bűncselekmények szakvonal éves feladatrendszere a vázolt sajátosságokra épül. Az első év tapasztalatai orientálják a további intézkedések folyamatát, elválasztva a realitás mezőjét a célul kitűzött, nem egyszer idealisztikus állapottól. A rendőrség társadalomépítő lehetőségeinek felelőssége azonban abban is áll, hogy intézkedéseink révén ezeket a határokat mindinkább a kívánt szint irányába toljuk. Kudarcaink és sikereink hatásai a szervezeten túl is érvényesülnek, ezért bemutatásuk a továbbiakban elengedhetetlen azok okulására, akik szintén a közjó érdekében kívánnak tenni.

KRÉMER FERENC

A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények kezelése

„Ó, igen, európaiak,
NAGY jogtalanságot követtek el.
Meddig hagyjuk még, hogy így legyen?
Fasiszta helyé válik Európa?
A válasz az utatok,
a válasz a sorsotok.”
Linton Kwesi Johnson: Reggae fi Peach¹

Ahhoz, hogy egyáltalán hozzá tudjunk kezdeni azoknak a folyamatoknak az elemzéséhez, amelyek stimulálják vagy éppen ellenkezőleg, korlátozzák a terjedését, először meg kell határoznunk magát a gyűlöletet. Ebben a tanulmányban a gyűlöletet nem pszichológiai jelenségként kezelem, bármennyire elválaszthatatlanok is az azt létrehozó és fenntartó folyamatok a pszichológiai hatásoktól és következményektől. Ezek azonban másodlagosak, valójában csak a társadalmi feltételek kombinációinak következményei. Egyetértek *Lentín* megállapításával: „*A rasszizmus pszichologizálása a közvélekedés szintjén vagy akár intellektuális síkon, akadályozza annak feltárását, hogy gyökerei inkább Európa politikatörténetében található meg.*”² Azért, hogy megkülönböztessem a gyűlölet egyéb típusaitól, *társadalmi gyűlöletnek* fogom nevezni azt a típust, amely az előítélettel és a gyűlölet-bűncselekménnyel függ össze. Ebben a tanulmányban arra az előítéletek kapcsán kidolgozott elméletre alapozom a társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmények értelmezését, amelyet a jog- és rendőrtisztathallgatók között végzett kutatás kapcsán dolgoztam ki.³ E koncepció lényege, hogy az előítéletek a társadalom fogalmának és

1 „Oh ye people of Europe, / GREAT injustice are committed upon deh land, / How long will we permit dem, to carry on? Is Europe becoming a fascist place? The answer lies at your own gate, / and in the answer lies your fate.” Linton Kwesi Johnson jamaicai születésű, Angliában élő dub költő. Idézi Alana Lentín – Gavan Titley: *The Crisis of Multiculturalism: Racism in a Neoliberal Age*. Zed Books Ltd., London, 2011, p. 11.

2 Uo. 35. o.

3 Fleck Zoltán – Krémer Ferenc – Navratil Szonja – Uszkiewicz Erik: *Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előítéletek csökkentése a jogászok és rendőrtisztek képzésében*. L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2012, 11–37., 42–48. o.

a hierarchia jellegének változásaira reagálnak. A társadalmat a feltételek és az abból kiinduló cselekvések által létrehozott konstrukciónak tekintem. Minden társadalomnak szüksége van közös valóságra, és nemigen tekinthetjük társadalomnak azt, amelynek nincsen közös valósága, ez teszi ugyanis lehetővé, hogy a különféle csoportok és egyének egy közös mezőben értelmezhesék a saját valóságaikat.⁴ Ahogyan a konszenzuskészség, úgy a társadalmi gyűlölet is ennek a közös valóságnak az egyik (lehetséges) dimenziója, amelyek az egyéneket meghatározott, a hierarchiát konstruálók szempontjából előnyös osztályokba sorolja. Ilyen a „rassz” és a „faj”,⁵ amelyek egyaránt „*az emberek osztályozását szolgáló, társadalmilag konstruált*” fogalmak⁶, vagyis „objektíve”, e konstrukciós folyamatól függetlenül nem léteznek. „*Számtalan forrásból származó adat mutatja, hogy az emberi faj genetikailag homogén és a genetikai variációk széles körben jellemzik a különböző populációkat. [...] A rassz ennek ellenére mind társadalmilag, mind tudományosan veszélyes fogalom maradt. Szerencsére a modern humángenetika azt a fontos üzenetet közvetíti, hogy az emberi populációk osztoznak a legtöbb genetikai variáción, és a tudomány nem támogatja azt az elképzelést, hogy az egyes populációk diszkrét, egymással nem érintkező entitások. [...] A genetika tehát fontos eszköze lehet a rasszprobléma megvilágításának, valamint hatástalanításának, és képes is erre.*”⁷ A „faj” és a „rassz” fogalom létezésének oka és értelme a társadalmi viszonyok és folyamatok körül folyó küzdelmekben lelhető fel. Az előítéletek és a társadalmi gyűlölet az így megkonstruált kategóriák szerint fogalmazódik és szerveződik meg. Az új rasszizmus, éppen azért mert a genetika cáfolja az axiómáit, már igyekszik távol tartani magát a genetikától, és a kultúrára helyezi a hangsúlyt.⁸ A régi és az új rasszizmus azonban nem válik el élesen egymástól, Magyarországon is egybemosódik például, ha a cigányokról van szó.

Az elemzés szempontjából hasznos megkülönböztetni egymástól az előítéletet és a társadalmi gyűlöletet. Az *előítélet* egy zárt, átjárhatatlan rétegekből álló társadalmi hierarchia tudati konstrukciója és az ennek megfelelő ítéletek kommunikálása. A diszkrimináció pedig e hierarchia megvalósítására

---

4 A közös valóság jelentéséhez lásd Krémer Ferenc: A biztonság intézménye és a rendőrség. Replika, 2011/1., 205–207. o.

5 Ahogy egyetlen írásomban sem, most sem használom a „faji egyenlőtlenségek” kifejezést.

6 Glenn C. Loury: A faji egyenlőtlenségek anatómiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002, 16. o.

7 Lynn B. Jorde – Stephen P. Wooding: Genetic variation, classification and “race”. Nature Genetics, vol. 36, 2004 October.

<http://www.nature.com/ng/journal/v36/n11s/full/ng1435.html>

8 Lásd Alana Lentin – Gavan Titley: i. m. 49. oldaltól.

tett gyakorlati kísérlet. Mivel az előítélet az egyenlőség intézményesülésével párhuzamosan alakul ki és szerveződik meg, kölcsönhatásban van a megcélzott csoportok identitásának kialakulásával. Az előítéletek és a diszkrimináció egyik fontos célja, hogy a célcsoportok saját identitásukként fogadják el az előítéletek által megfogalmazott lenéző-megkülönböztető értékeléseket. Másik fontos céljuk, hogy intézményesítsék a megkülönböztetéseket – ha ez nem sikerül, akkor olyan informális hierarchia létrehozására törekednek, amely megakadályozza a közjavakhoz való egyenlő hozzáférést, és *privilegiumokat* ad a többségnek.

A társadalmi gyűlölet felfogható úgy is, mint az előítélet súlyosabb, durvább változata, ebben az esetben *Allpor*thoz hasonlóan egyfajta határozottság-skálát állíthatunk fel.⁹ Van azonban más lehetőségünk is. Az előítélet által konstruált merev hierarchia virtuális privilegiumokat jelent a magukat domináns csoporthoz tartozónak képzelők számára. Ezeket a privilegiumokat az előítéletek nemcsak megkonstruálják, de ahogy annak idején a Római Birodalom határait a limes, védelmezik is. Ennek a határvonalnak vannak konstans és társadalmanként, valamint koronként változó tartalmú érzékeny, gyenge pontjai, amelyeket az átjárhatatlan hierarchia illúziójának fenntartásához különösen erőteljesen kell védelmezniük a privilegizált csoportoknak. Ilyen gyenge pont például a munkaerő-piaci pozíciókhoz és a hatalom bármely formájához való hozzáférés. A diszkrimináció a közjavakhoz való hozzáférés hierarchiáját védő limes minden egyes pontján megjelenik, akadályozza a munkához jutást, a tanulást, az egészségügyi ellátást stb., de nem feltétlenül jár együtt gyűlölettel.

Az előítélet megfelelő háttérrel és alapot teremt tehát a diszkrimináció számára, de annak ellenére, hogy a szakirodalomban általános az előítéletek és a gyűlölet-bűncselekmények összekapcsolása, az előítélet nem ad elegendő alapot az utóbbihoz. Az előítélet törekvése és következménye, hogy az általa kreált hierarchia legaljára helyezze el a célcsoportokat. Az előítélet tehát *degradál és értéktelenné tesz*, ez pedig kevés az olyan bűncselekmények elkövetéséhez, mint a romák elleni magyar gyilkosságsorozat, vagy a *Brevik* által elkövetett tömeggyilkosság Norvégiában. Az előítélet célja az uralkodás és az elnyomás, nem más.¹⁰

---

⁹ Gordon W. Allport: Az előítélet. Osiris Kiadó, Budapest, 1999, 44–45. o. (Eredeti megjelenés: The Nature of Prejudice. Addison-Wesley Pub. Co., Reading, 1954)

¹⁰ Hasonló véleményt fogalmaz meg Bonilla-Silva: Eduardo Bonilla-Silva: Racism without Racism. Color-Blind Racism and the Persistence of Radical Inequality in the United States. 2nd ed. Rowman & Littlefield Publ., 2006, pp. 25–26.

A társadalmi gyűlölet minőségileg és nem mennyiségileg különbözik az előítélettől. Amikor az átalakul társadalmi gyűlöletté, akkor már nem alárendeltek és engedelmségre alkalmas embereket konstruál, hanem *ellenségeket*, akik aktívan vagy passzívan, akár a pusztta létezésükkel is fenyegetik a privilegizáltak uralmát. Feltételezhető tehát, hogy létezik egy érzékeny határ a társadalmakban, amely elválasztja egymástól az előítéleteket és a társadalmi gyűlöletet. Az egyik oldalon állnak azok, akik pusztán előítéletek, azaz bíznak abban, hogy lehetséges elszigetelni a közjavaktól – ha Magyarországot vesszük példaként – a cigányokat, a zsidókat, a melegeket és a nőket. A másik oldalon pedig azok állnak, akik az általuk elképzelt társadalmi rend ellen támadó ellenségnek képzelik a kiválasztott csoportokhoz tartozókat. Támadásnak persze bármi tekinthető, például egy csoport növekvő létszáma, nyomorából fakadó túlélési stratégiája, vagy akár a társadalmi felemelkedése is. A dominanciára vágyakozók fejében mindig valós társadalmi folyamat alakulnak át ellenséges támadássá. Ennek következtében egy *elszigetelt saját valóságot alakítanak ki*, amely minden demokráciában ütközik a közös valósággal, ámde éppen ez igazolja számukra a realitását, az „ellenség” és a köztük fennálló háború valóságos voltát. Azokban az országokban pedig, ahol a társadalmi gyűlölet oktrojált közös valósággá válik, sohasem beszélhetünk demokráciáról.

Az előítélet tehát a társadalmon belül akarja alárendelt helyzetbe utasítani a célcsoportokat, esze ágában sincs kizárni őket onnan, hiszen akkor nem lenne kin uralkodni. Ezzel szemben a társadalmi gyűlölet célja *az általa definiált társadalom határain kívülre* szorítani ezeket az embereket, és ennek következtében azok bármely lépését úgy értelmezi, mint a társadalom, az ország vagy a nemzet elleni gonosz támadást. Mivel a világnak a társadalmi gyűlölet elképzelése szerint bizonyos tekintetben *homogénnek* kell lennie, minden, ami ezt a homogenitást megtöri, az ellenséges vele. Ezért az ellenségként definiált csoportok *veszélyesek* a „társadalomra” és folyton-folyvást fenyegetik azt. A magyar társadalomban a romák, és egyre inkább a zsidók vannak ebben a helyzetben. A 2011-ben a joghallgatók, valamint a 2004-ben és 2011-ben a rendőrtiszthallgatók között végzett kutatásaink azt mutatják, hogy a közhatalom működtetésében kulcsszerepet játszó foglalkozásokra készülő hallgatók több mint hatvan százaléka veszélyesnek tartotta a cigányokat és nyolc-tizenöt százaléka ugyanígy vélekedett a zsidókról.¹¹ Ők az ellen-

---

¹¹ Fleck Zoltán – Krémer Ferenc – Navratil Szonja – Uszkiewicz Erik: i. m. 56–58., 160–162. o. 14–18. táblázat.

séget legfeljebb oly módon engednék be a társadalomba, ahogyan a legyőzötteket: táborokba gyűjtött hadifoglyokként, vagy rabszolgákként.

A társadalmi gyűlölet működés módja: a gyűlöletbeszéd

A társadalmi gyűlölet legfontosabb célja kijelölni, fenntartani és minden lehetséges esetben demonstrálni a társadalom (az ebben az értelmezési keretben jellemző szóhasználatnál szólva: a nemzet, a „faj”, az „igaz hit” stb.) általuk létrehozott határait. Ha tehát védekezni akarunk a társadalmi gyűlölet ellen, akkor pontosan kell tudnunk, hol és hogyan jelölnek ki határokat a gyűlöletcsoportok a társadalmon belül. A társadalom egyébként is nagymértékben és sokféle szempont szerint tagolt, ez megnehezíti a feladatunkat, hiszen meg kell különböztetni a társadalmat differenciáló, ámde egyben tartó, és a szétszakító, külön, ellenséges közösségekre bontó határokat. Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy a diszkrimináció, az átjárhatatlan hierarchia létrehozására törekedve szintén elfogadhatatlan választóvonalakat jelöl ki a társadalomban. A társadalmi gyűlölet által kijelölt határ abban különbözik ezektől, hogy nem egyszerűen átláthatatlan, hanem megközelíthetetlen és sérthetetlen.

Ahhoz, hogy célt érjen, a társadalmi gyűlöletnek kétségbevonhatatlanná és *magától értődővé* kell tennie a társadalom határait, és arra kell törekednie, hogy az elképzelt választóvonalak valóságossá, érzékelhetővé váljanak mindenki számára. Ezt leginkább úgy érheti el, ha létrehozza az általa elképzelt zárt és abszolút homogén társadalom verbális és kulturális mintáját. Ahogyan az előítélet negatív szerepelvárások, tulajdonságok és magatartásmódok folytonos verbális kifejezésével jelöli meg a célcsoportokat, a társadalmi gyűlölet is verbálisan ritualizálja, azaz szavakban újra és újra kijelöli a szent határokat és eljuttatja a megsértésükért járó szankciókat. Akárcsak a vallásokban, a társadalmi gyűlölet magától értődővé tételében is nélkülözhetetlen szerepe van tehát a gyűlölet világa mitikus keletkezéstörténetei ismételtetésének.

A gyűlöletbeszédet valójában csak ebben az összefüggésben érthetjük meg, mert az *a rituális gyűlöletgyakorlatok része*, és tényleg vizsgálja, ha a szólás szabadság keretein belül akarjuk értelmezni. A polgári társadalom létrejötte óta a szabadság egyszerre jelenti az egyének függetlenségét és saját sorsuk feletti rendelkezését. A szólás szabadsága mindkét jelentést felöleli, mert csak az szól valóban szabadon, aki a saját maga formálta véleményét állítja szembe másokéval (ideérve azt is, ha megfontolás után a magáéval egyező-

nek fogadja el valaki másét), és felelősséget vállal azért a világért (a saját maga és mások sorsáért), amelyet így megjelenít. A szólás szabadsága a *vélemény* szabadsága, és egyetlen vélemény sem ab ovo igaz, mindegyik vitatható, és éppen a vitathatósága miatt tárják mások elé, mondják el és írják le. Mivel pedig a társadalom kölcsönös egymásrautaltságot, azaz a független egyének és társulásaik kooperációját feltételezi, a negatív és pozitív szabadságnak¹² egyaránt érvényesülnie kell benne. Ebből következik, hogy aki bárkit meg akar fosztani függetlenségétől, és ezt szóban elmondja, tegye ezt bármilyen kódolt formában is, az nem a szólás szabadságával él, hiszen *senkinek nem lehet szabadsága mások függetlenségének megszüntetésére*. A kérdés tehát az: milyen következményekkel jár, ha a vélemény szabadságon belül tartjuk a szabadságot sértő, megszüntetni akaró, önmagát kétségtelenné tudó ki nyilatkoztatásokat? Másként fogalmazva: milyen feltételek szükségesek ahhoz, hogy a gyűlöletbeszéd elférjen a szólásszabadság keretei között? Fel lehet-e lépni ellene úgy, hogy sértetlen maradjon a vélemények szabadsága? A Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya (1966) szerint nemcsak lehet, de fel is kell lépni és „*törvényben kell megiltani a nemzeti, származási (racial)¹³ vagy vallási gyűlölet bármilyen hirdetését, amely megkülönböztetésre (discrimination), ellenségeskedésre vagy erőszakra izgat (incitement)*”¹⁴. A gyűlöletbeszédet tehát csak akkor tekinthetjük a szólásszabadság részének – ahogyan például a TASZ teszi¹⁵ –, ha elfogadjuk, hogy bárkinek szabadsága lehet mások szabadságának megszüntetésére. Ez azonban mindaddig lehetetlen, amíg a szabadságot nem privilégiumként fogjuk fel. Csak a privilégiumként – vagyis a középkori értelemben, a hatalom attribútumaként – felfogott szabadság alapul mások kiszolgáltatottságán, a polgári szabadságot azonban éppen a privilégiumok semmisítik meg. A gyűlöletbeszéd tehát nemcsak a társadalmi gyűlölet rituális gyakorlása, hanem a polgári, mindenki számára egyenlő szabadság felszámolására való törekvés is. Azon dolgozik, hogy csak a privilegizált származási, vallási, nemzeti, politikai csoportoknak lehessen szabadságuk. *A társadalmi gyűlölet egyik axiómája az, hogy a privilegizált csoportok csak a többiek elnyomása révén lehetnek*

12 Isaiah Berlin: A szabadság két fogalma. In: Isaiah Berlin: Négy esszé a szabadságról. Európa Kiadó, Budapest, 1990, 334–444. o.

13 A magyar fordításban itt is, mint a hasonló helyeken mindig, a „faji” kifejezés található, amely azonban nemcsak nyelvi hibás, de a társadalmi gyűlölet szótárának fontos eleme, ezért ki kellene végre gyomlálni a törvényeinkből és a tudományos nyelvől egyaránt.

14 A Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya, ENSZ, 20. cikk, 2. bekezdés.
<http://www.hrweb.org/legal/cpr.html>

15 <http://tasz.hu/szolasszabadsag/az-antiszemita-beszed-szabadsag-resze>

szabadok. Isaiah Berlinnek igaza van, amikor azt írja, hogy „egyesek szabadsága mások korlátozásán alapul”¹⁶, azaz korlátozni lehet, sőt kell azokat, akik származási, vallási, nemzeti, politikai alapon meg akarnak fosztani másokat a szabadságtól. A magyar szélsőjobboldal trükkje az, hogy a társadalmi gyűlölet korlátozására tett kísérleteket az ő szabadságuk korlátozásaként állítják be. Ennek a trükknek igen sokan bedőlnek, és nem veszik észre, hogy éppúgy nem lehet mások szabadságának megsemmisítésére jogot adni, ahogy nem lehet a betörésre és a gyilkosságra sem.

A gyűlöletbeszéd ugyanakkor maga is agresszió, még abban az esetben is, ha nem szólít fel közvetlenül erőszakra. A célcsoportok tagjainak megjelölésére alkalmazott kifejezések nyílt vagy kódolt formában, de minden esetben úgy mutatnak be emberi lényeket, „mint akik kevesebbek, mint emberek, ez pedig az emberiség és az emberiség degradálása”.¹⁷ El kell tehát különítenünk egymástól a társadalmi gyűlöletet tápláló és a magántermészetű, felindulásból, dühből vagy egyszerűen csak a vitából fakadó személyes megjegyzéseket, amelyeknek nincs közük egyes csoportok társadalmon kívülre kergetéséhez. A választóvonalat egyértelműen a privilégiumok létrehozására és mások szabadságtól való megfosztására törekvés jelöli ki.

A társadalmi gyűlölet működés módja: a gyűlölet-bűncelekmények

A gyűlölet-bűncelekmény definíciói általában a pszichológiai gyűlöletfogalomon alapulnak. A legtöbb definíció szerint a gyűlölet-bűncelekmény az a bűncelekmény, amelynek előítélet vagy gyűlölet a motivációja.¹⁸ Ez a meghatározásmód bizonyonnyal megfelelő a probléma felületi kezeléséhez, ez azonban kevés, mert pontosan azokat a tényezőket teszi zárójelbe, amelyek folyamatosan újratermelik ezt a bűnözési módot. A definíciók egy másik csoportja azt hangsúlyozza, hogy akkor beszélhetünk erről a bűncelekményről, ha az elkövető nem egyszerűen csak gyűlöli az áldozatát, mivel a fő jellemzője az

---

¹⁶ Isaiah Berlin: i. m. 347. o.

¹⁷ Kevin W. Saunders: Degradation. What the History of Obscenity Tells Us about Hate Speech. New York University Press, New York–London, 2011, p. 103.

¹⁸ Hate Crime – The Cross-Government Action Plan. September 2009, p. 1., Appendix E. <http://library.npia.police.uk/docs/homeoffice/hate-crime-action-plan.pdf>; David L. Hudson Jr.: Hate Crimes. Chelsea House, New York, 2009, p. 11.

áldozat adott csoporthoz tartozása.¹⁹ Ez utóbbi, az áldozatok felől vizsgálva a jelenséget, jól illeszkedik a társadalmi gyűlölet ellenségképző és ellenségkereső sajátosságához. Konkrétan, Magyarországon ma leginkább a cigányok, a zsidók, valamint a melegek azok, akiket a gyűlölet-bűncselekmények elkövetői áldozatként kiválasztanak, vagyis ők képviselik azokat a tulajdonságokat, amelyek megtörik a magyar társadalomnak azt a homogenitását, amit a társadalmi gyűlölet képviselői elképzelnék.

Magyarországon különösen fontos a gyűlölet-bűncselekmény fogalmának újradefiniálása, mert *a rendszerváltás óta eltelt évtizedekben a kulturális, jogi, közigazgatási és politikai elit teljes kudarcot szenvedett a társadalmi gyűlölet elleni küzdelemben*, ha volt egyáltalán bármiféle küzdelem. Visszatekintve inkább tűnik úgy, hogy a magyar elit a saját korlátoltságával és (zavaros) szabadságfelfogásával birkózott, közben pedig egyre inkább gyakorlati védelmet nyújtott a társadalmi gyűlölet képviselőinek. Így juthattunk odáig, hogy a mai Magyarországon neonáci szervezetek sokasága működik, akár a bírósági tiltás ellenére is, hogy a művészetben, a tudományban és a médiában létjogosultságot kaptak azok a nézetek, amelyek szintiszta embertelenséget, a társadalmi gyűlölet különféle módon megformált változatait képviselik. Látva ezt a következményt, becsapnánk magunkat, ha azt állítanánk, hogy mindez az elmúlt két évtizedben az értelmiség által alkalmazott megközelítésmódok és definíciók ellenére történt. Hosszú út vezetett addig a közönyig, amellyel a magyar társadalom és a közhatalmi szervezetek tekintettek és tekintenek még ma is a romák ellen elkövetett sorozatgyilkosságra, nem is beszélve az ellenük elkövetett egyéb bűncselekményekről. A hetvenes évek elején a rendőrség „szakértői” által kreált, egyértelműen rasszista „cigánybűnözés” fogalom nélkül nem történhetett volna meg a sorozatgyilkosság. És ha nem védelmeznék még mindig oly sokan a rendőrségen belül, akkor a nyomozás során nem kerülgettek volna az igazságot és nem akarták volna elkenni, másnak beállítani a gyilkosságokat és egyéb gyűlölet-bűncselekményeket.²⁰ Mára *a társadalmi gyűlölet intézményesedett* Magyarországon, most már tehát nem az a kérdés, hogyan szankcionáljunk egy-egy a társadalmi gyűlöletből fakadó bűncselekményt, hanem az, hogyan szerezhettük

---

¹⁹ Phyllis B. Gerstenfeld: *Hate crimes: Causes, Controls and Controversies*. Sage, London, 2004, p. 9.; Carolyn Petrosino: *Connecting the Past to the Future: Hate Crime in America*. In: Barbara Perry (ed.): *Hate and Bias Crime: A Reader*. Routledge, London, 2003, p. 10.

²⁰ Lásd például Fekete Gy. Attila: *Hamis jelentés Tatárszentgyörgyről*. Népszabadság, 2010. június 28. http://nol.hu/belfold/20100628-hamis_jelentes_tatarszentgyorgyrol/; http://jogtalanul.blog.hu/2011/10/05/hogyan_keni_el_a_rendorseg_a_gyulolet_buncselekmenyeket

vissza a közhatalmi intézményrendszert és a kultúrát a társadalmi gyűlölet képviselőitől.

A kiutat nem találhatjuk meg akkor, ha csupán azt hangsúlyozzuk, hogy a gyűlölet-bűncselekmények a kisebbségi csoportok ellen irányulnak. Ezek a cselekmények ugyanis nem egyszerűen az adott csoportokat célozzák, hanem magát a *társadalmi diverzitást*. A gyűlöletbeszéd által kijelölt határokat a kiválasztott és megjelölt ellenségek veszélyeztetik, ők képviselik azt a változatlanságot, amelyet a társadalmi gyűlölet képviselői képtelenek felfogni és elviselni. Az a rasszizmus, amely ma hódít, éppen ezért nem csak biológiai alapokat keres, inkább a kulturális differenciát preferálja, ezért a társadalmi gyűlölet mai képviselői nem is szívesen mondják magukat rasszistának a hagyományos értelemben: „Említettem én valahol a »genetika« vagy a »rassz« szót? Nekem a szomáliai kultúrával van bajom, nem a szomáliai génekkel” – írta a kommentező egy politikai blogon.²¹ A Jobbik is folyton tagadja, hogy rasszista lenne²², és érvelésének középpontjában a kulturális rasszizmus áll, amelyet „csupán” gyakorlatilag vegyít a hagyományos, biológiai rasszizmussal. A társadalmi gyűlölet és a gyűlölet-bűncselekmény nem választhatók el egymástól, közösen kell tehát elemezni őket, és ha kezelni akarjuk a problémát, akkor e kettővel együtt kell foglalkoznunk.

A gyűlölet-bűncselekmények, különösen a Magyarországhoz hasonló országokban, ahol a többségi társadalom évszázados bűnei máig sincsenek feldolgozva, nem csupán egyének, de nem is csupán a kiválasztott csoportok ellen elkövetett bűncselekmények. Ebből következően nem is lehet egy „közösség tagja elleni erőszakként” kezelni, ahogyan a gyűlöletbeszédet sem „közösség elleni izgatásként”, netán „uszításként”, ahogyan azt a magyar jogszabályok teszik. Az izgatás legalább az 1878. évi V. törvény VI. fejezetének megfogalmazása óta van jelen a magyar jogi gondolkodásban, és a mai büntető törvénykönyvben is nagyjából ugyanazzal a szemlélettel szerepel, mint akkor (a törvény és a hatóságok elleni engedetlenségre biztatás). Ezt egészítették ki nem túl nagy fantáziával a „közösség elleni izgatással”, és ebből vezették le a „közösség tagja elleni erőszakot”. Az izgatás, az uszítás (láztítás, bujtogatás), akárcsak a gyűlölet, a rendszerváltás utáni értelmezésekben teljesen pszichológiai felfogásban szerepel. Valahogy úgy képzelik el az ezzel foglalkozó jogalkotók és jogértelmezők, hogy az tesz ilyet, aki „olyan

²¹ Komment egy politikai blogon 2009. augusztus 21.: www.pickledpolitics.com/archives/5603

²² Csak néhány példa: <http://www.noltv.hu/video/4642.html>;

http://atv.hu/cikk/20120929_embernek_nem_nevezhető_faj_vona_szerint_a_jobbik_nem_rasszista;

http://nol.hu/belfold/vona_a_jobbik_nem_rasszista_sot

*feszültséget gerjesztő, lázongó magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az emberek nagyobb tömegében a szenvedélyeket oly mértékben szítsa fel, amely gyűlölet kiváltására és ezzel a társadalmi rend és béke, a harmonikus és toleráns emberi kapcsolatok megzavarásához vezethet*²³. Ez a megfogalmazás úgy kezeli ezt a jelenséget, mint amelynek sem környezete, sem feltételei nincsenek. Úgy, mintha egy „feszültséget gerjesztő, lázongó magatartás” bárhol, bármilyen feltételek között eredményt érhetne el. Pedig nagy a különbség aközött, ha valaki kiáll valahová és a legocsmányabb szavakkal arról beszél, hogy mennyire gyűlöletesek a szomszédai, az arra járók pedig kiröhögik, és aközött, ha valaki egy egyenruhás rohamosztágot küld ugyanilyen üzenettel romák vagy zsidók által lakott településekre, városrészekbe. A rendszerváltás utáni fejleményeket tekintve, mintha minden egyes „bűdös cigányozó” vagy „mocskos zsidózó” írás, avagy szónoklat előzmény és következmény nélküli lenne, mintha a befogadó közönsége teljesen érintetlen lenne ezektől a gondolatoktól és tettektől, mintha nem alkotnának már réges-régen egy rendszert. Egyértelműbben megfogalmazva, mintha csak véletlenül kerültek volna a magyar kultúra és politika színpadára. Mintha *Németh György*nek az a kijelentése, hogy „a cigányság bomlástermék”, hirtelen ötletből eredt volna, a befogadók pedig mindaddig ártatlanok lettek volna az ilyesféle eszméktől. Pedig dehogy, nagyon is fontos, hogy ez éppen a Magyar Katolikus Újságírók Szövetsége és a Századvég által rendezett konferencián hangzott el.²⁴ A szónok lehetőleg mindig olyanokhoz beszél, akik hozzá hasonlóan gondolkodnak. Csak azt és akkor lehet feltűznelni a cselekvésre, aki és amikor már készen áll rá. De mit is beszélek, hiszen a pszichológizáló megközelítés éppen azt teszi lehetetlenné, hogy politikai minőségében tekintsünk a társadalmi gyűlöletre, holott Magyarországon már jó ideje létezik az a kulturális és politikai közeg, amely nemcsak elvárja, de meg is követeli a társadalmi gyűlölet nyílt képviselését. A törvényeket megalkotó politikusok ennek ellenére mindaddig úgy fogalmazták meg a törvényeket, hogy csak véletlenül legyen lehetőség a gyűlölet-bűncselekmények szankcionálására, a társadalmi gyűlöletére pedig sehogyan se. Azzal is tisztában kell lennünk, hogy az intézmények a törvényeknek megfelelően viszonyulnak

²³ BH, 1998/521. bírósági határozat. Idézi Mádl Ferenc köztársasági elnök Holló Andráshoz, az Alkotmánybíróság elnökéhez 2003. december 20-án, a Btk. módosítása kapcsán írt levelében. http://alkotmanyjog.jogiforum.hu/upload/ke_abind_normkont.pdf

²⁴ „A cigányság bomlástermék” – sokkoló mondat egy keresztény konferencián. HVG, 2013. április 12. http://hvg.hu/itthon/20130412_ciganysa_kereszteny_konferencia ; Nyusztay Máté: Botrányos konferencia a cigányságról. Népszabadság, 2013. április 12. http://nol.hu/belfold/romboloknak_megtortlas_bomlastermeknek_atterites

egy-egy problémához, mégpedig mindig úgy, hogy a lehető legkevesebb konfliktust gerjesszék a döntéseikkel és cselekedeteikkel, nem a társadalomban, mert azzal szinte semmit sem törődnek, hanem a szervezetek között és saját határaikon belül.

Merre kereshetjük tehát a kiutat? Egyértelmű, hogy nincs pusztán jogi megoldás, de ettől még szükségünk van egy olyan definícióra, amely alapot ad a probléma jogi kezelésére is. A társadalmi gyűlölet komplex rendszer, amelyet sem megérteni, sem kezelni nem lehet, ha csupán egyik elemét, mondjuk a fizikai sérelmekkel járó bűncselekményeket akarjuk megakadályozni. A társadalmi gyűlölet dimenzióit tehát együttesen kell az intézményrendszer számára is értelmezhető, szankcionálható meghatározásba foglalni. Ha nem így teszünk, akkor Magyarországon és a hozzá hasonló országokban semmi esély sincs a gyűlölet visszaszorítására, pedig az általa meghúzott virtuális határvonalon ma már folyamatos háborút folytat a homogenitást tagadók és veszélyeztetők ellen. A gyűlölet-bűncselekmény tehát nem más, mint a szélsőjobboldali és neonáci csoportok fejében létező határ védelmezése. A gyűlöletbeszéd megjelöli, stigmatizálja az áldozatokat, a romákat, a zsidókat, melegeket és a politikai ellenfeleket, a gyűlölet-bűncselekmények elkövetői pedig úgy vadásznak rájuk, mint hajdanában a spártaiak a helótákra. Tehát, *minden rendű és rangú, a stigmatizáltak ellen elkövetett degradáló, kárt okozó cselekményt gyűlölet-bűncselekménynek kell tekinteni*, még akkor is, ha a Btk. eddig nem minősítette azokat bűncselekménynek. Nem lehetséges ugyanis egyszerűen a közönséges bűncselekményekből megkreálni a társadalmi gyűlölet ellen használható, vagyis visszaszorítását eredményező definíciót, teljesen újat kell alkotni. Például, ha elfogadjuk az itt kifejtett megközelítést, a gárdák minden egyes „közbiztonsági” felvonulását a gyűlölet-bűncselekmények közé kell utalni.

Miért vallott kudarcot Magyarország a gyűlölet elleni küzdelemben?

Jól látható a rasszista és neonáci eszmék intézményesüléséből és elfogadottságából, hogy Magyarországon a rendszerváltás óta eltérő ütemben, de megállás nélkül hódíthatott teret a társadalmi gyűlölet. Az értelmiség és az intézményrendszer teljes kudarca azzal a következménnyel járt, hogy a társadalmi gyűlölet képviselői szinte teljes szabadságot kaptak. Az alcím valójában pontatlan, mert leszámítva néhány Don Quijote eleve kudarcra ítélt egyéni ellen-

állását, Magyarországon semmilyen küzdelem nem volt. A társadalmi gyűlölet képviselői minden közhatalmi intézményben és minden politikai pártban jelen voltak, és ami még fontosabb, sehonnán sem rúgták ki őket, sehol sem mondták ki nyilvánosan, hogy éppen a rasszizmusuk miatt, szakmailag alkalmatlanok a pozíciójukra és a feladatukra. Sőt, a legtöbb befolyásos, döntésre jogosult ember még csak fel sem ismerte a rasszizmust, a homofóbiát, vagy a nőgyűlöletet. Ez nem (csupán) a műveletlenségükből következett, hanem abból, hogy az ő gondolkodásukban is jelen volt és jelen van, és ennek következtében magától értődőnek tekintették és tekintik a cigányokat, nőket stb. megalázó bánásmódot, még akkor is, ha a fizikai erőszakot elutasították.

Ebben a közegben, ahol a politikai és az értelmiségi közvélemény nem elítéli, hanem inkább támogatja a megkülönböztetéseket, teljesen *hamis*, sőt kifejezetten *káros* volt az a magatartás, amely megakadályozta a társadalmi gyűlölet elleni fellépést. A károkozás nem elméleti feltevés, hiszen mindenhol érzékelhető a társadalomban: a Jobbik parlamenti felszólalásaitól a gárdák és az álpolgárörök akcióin át az utcai támadásokig. Mivel ez az engedékenység tehetetlenségre kárhoztatta a közhatalom intézményeit, az lett a következménye, hogy még az sem tett semmit a társadalmi gyűlölet ellen, aki erkölcsileg szükségesnek érezte volna. A magyar társadalom és a magyar állam semmilyen gátat nem emelt a szélsőjobbboldali, sőt a neonáci gondolkodás és szervezkedés ellen, közömbösen szemlélte, ahogy elárasztja a sajtót, az iskolákat és a politikai életet. Volt ugyan néhány bátortalan és eléggé esetlen kísérlet, de eddig még csak azokat büntették meg az így létrehozott törvények alapján, akiket azoknak meg kellene védeniük.²⁵ A társadalmi gyűlölet koncepciója felől nézve különösen abszurd a többség védelme és az ennek érdekében hozott jogszabály.²⁶ Ez ugyanis azt jelenti, hogy (alap)törvényben rögzítették azokat a határokat, amelyeket éppen a társadalmi gyűlölet jelölt ki. *A többség védelmét szolgáló törvények nem mások, mint a társadalmi gyűlölet és az általa követelt privilégiumok inverz, indirekt kodifikációi.*

A 2011. évi népszámlálás eredményei a magyarországi társadalom diverzifikálódásról tanúskodnak²⁷, arról, hogy egyre többen tekintik magukat kisebbségi magyarnak, vagy egyszerűen csak kisebbséghez tartozónak, és arról, hogy felgyorsult a szekularizáció. Ezek a folyamatok feltehetően fel-

²⁵ Rasszista támadásért ítélték el romákat. [origo], 2012. július 3.

<http://www.origo.hu/ithon/20120703-rasszista-tamadasert-itelek-el-romakat.html>

²⁶ Lásd például az alaptörvény negyedik módosításának 5. cikk (5) bekezdését: „A véleménynyilvánítás szabadsága nem irányulhat a magyar nemzet [...] méltóságának megsértésére.”

²⁷ http://www.ksh.hu/nepszamlatas/tablak_teruleti_00

erősítik a homogén, keresztény-magyar társadalmat vizionáló gyűlöletcsoportok és pártok agresszivitását, de korántsem magyarázzák meg azt, hogy a magyar társadalom – ellentétben a norvéggal – nyitott a társadalmi gyűlöletre. Sőt ezektől a folyamatoktól éppen ellenkező hatást várhatnánk, csakhogy hiába. Kell tehát lennie más tényezőnek is, olyannak, amely sokkal erőteljesebben befolyásolja a társadalmi homogenitásra való vágyakozást. Felhozhatjuk még érvek, hogy egy ideje a kapitalizmus fejlődésének társadalmi következménye egyes marginalizált csoportok kiilleszkedése²⁸ és a prekariátus,²⁹ vagyis egy bizonytalan, állandó veszélyhelyzetben lévő osztály létrejötte. Magyarországon elsősorban a romák helyzetének alakulásában mindkét folyamat megfigyelhető és mindkettőnek az a következménye, hogy a társadalom egy része leválik a többről és egyre inkább elszigetelődik. Erre a folyamatra természetesen különféle válaszokat lehet adni, és egy társadalom lényegi sajátosságaira mutat rá, hogy melyik lehetőséget választja. Az, hogy az európai történelemben számos ország ilyen helyzetben a társadalmi gyűlöletet választotta, egyáltalán nem bizonyíték arra, hogy a társadalmi válsághelyzetekből szükségszerűen következik a szélsőséges lehetőségek elfogadása.

A társadalmi gyűlöletet képviselők azt ajánlják, hogy fogadjuk el és vigyük a végsőig ezt a folyamatot, azaz intézményesítsük a prekariátus elválasztását a társadalomtól: szegregáljuk az oktatást, hozzuk létre a kényszermunka rendszerét, alkalmazunk állandó rendőri (csendőri) felügyeletet, és persze alkalmazunk megfélemlítést meg súlyos büntetéseket azok ellen, akik nem engedelmesskednek az állami kényszernek.³⁰ Az ilyesfajta rendszerek akkor működnek „jól”, ha könnyedén azonosítani lehet az oda tartozókat, ehhez pedig meg kell jelölni őket. A náci erre a célra használták a sárga csillagot, ma azonban a gyűlöletbeszéd funkciója stigmatizálni az áldozatokat. Világosan kell látni, hogy minden, ennek az alternatívának tett engedmény egyre elfogadottabbá teszi a gyűlölet-bűncselekményeket. Ezért van az, hogy a gyűlölet-bűncselekmények egyik-másik típusa a mai Magyarországon már csak a jogvédők számára abnormális cselekmény.

28 Robert Castel: A szociális kérdés alakulásai. A bérmunka krónikája. Kávé Kiadó, Budapest, 1998, 419–431. o. [A Szociálpolitikai Értesítő Könyvtára]

29 Lásd például Guy Standing: The Precariat: The New Dangerous Class. Bloomsbury Academic, 2011

30 Lásd például az izsáki rendőrségen agyonvert román állampolgárságú cigány férfi esetét.

http://atv.hu/belfold/20130410_peppe_volt_verve_halaleset_es_kenyszervallatas_miatt_nyomoznak_izsakon

<http://www.origo.hu/itthon/20130411-az-izsaki-rendorsegen-agyon-vert-orgovanyi-ferfi-kapcsolata-helyiekkel.html>

A másik alternatíva a kiilleszkedés feltételeinek korlátozása, lehetőség szerint a felszámolása. Erre csak akkor van esély, ha a társadalmi szolidaritás megjelenik a társadalompolitikában, és a közhatalmi szervezetektől a politikai hatalom és a közvélemény egyaránt megköveteli, hogy védelmet nyújtson a margón kívülre szorultaknak. Egy demokratikus állam alapvető kötelessége, hogy nyitva tartsa azokat a kapukat, amelyekeken keresztül visszatérhetnek a társadalomba a kiilleszkedettek. Ennek a politikának a sikere alapvetően attól függ, tisztában vannak-e politikusok és a közhatalmi szervezetek alkalmazottai a demokrácia és a szabadság határaival, másként fogalmazva azzal, hogy melyek azok a nézetek és események, amelyeket már nem lehet tolerálni egy demokráciában. Magyarországon ebben a tekintetben teljes a zűrzavar. Ha tehát ezt az alternatívát választjuk, akkor meg kell tennünk, amit eddig nem tettünk meg: világosan ki kell jelölnünk a tolerancia és a demokrácia határait. A hálózati társadalomban ugyanis új jelentést kap a társadalmi gyűlölet verbális és gyakorlati változata egyaránt. Ahogyan az információáramlás, a társadalmi esélyek is nagyrészt attól függenek, hogy milyen jelölést kap egy-egy a hálózat bizonyos pontjaira belépni kívánó egyed. Vagyis már az előtt eldől, lesz-e lehetősége elindulni egy bizonyos pályán, hogy bármit is tett volna. A gyűlöletbeszéd ezt a jelölést végzi el, ahogy látjuk, ez még kiegészül azzal, hogy az önmagukat többségnek tekintők a verbális síkon privilégiumokat kapnak, sőt ezeket homályos formában ugyan, de belefogalmazzák a törvényekbe is. Ez pedig *legitimálja a gyűlölet-bűncselekményeket*, még ha azok jogilag illegálisak is.

Hogy melyik alternatívát választja egy társadalom, az attól függ, hogy kulturálisan és politikailag nyitott-e a társadalmi gyűlöletre. A gyűlöletre nyitott társadalmak *degradálják a következményeket*, ezért sem formálisan, sem informálisan nem kezelik társadalmi problémaként a társadalmi gyűlöletet. Azaz nem tekintik olyan jelenségnek, amely következményeit tekintve átstrukturálja a társadalmat és amellyel szemben a közhatalomnak minden eszközével fel kell lépnie. Mint a többi társadalmi problémát, ezt is *negligálják*, mind kulturálisan, mind pedig jogilag. Úgy, ahogyan Magyarországon is történt, befogadják, eltűrik, néha még támogatják is az intézményesülését, ez pedig azzal jár, hogy az ország az első, katasztrofális következményekkel járó alternatívát választja. Az ilyen országokban általában merev, átjárhatatlan a társadalmi hierarchia, vagy legalábbis ilyen hierarchia létrehozására törekednek. De minél merevebb hierarchia uralkodik egy társadalomban, az annál rugalmatlanabb, azaz annál inkább képtelen a változásokra megfelelően reagálni, minek következtében egyre kiszolgáltatottabb a társadalmi gyűlöletnek.

A társadalmi gyűlölet előtt zárt társadalmak a *következményekre* helyezik a hangsúlyt, ezért minden esetben társadalmi problémaként kezelik ezt a jelenséget. Mint minden társadalmi probléma, ez is csak a tényleges dimenzióit figyelembe véve, komplex módon kezelhető. Téved tehát, aki azt hiszi, a kulturális elszigetelés elegendő, és az is téved, aki megelégedne a jogi és hivatali szankciókkal. Ma a társadalmi gyűlölet előtt zárt társadalmak a lehető legváltozatosabb eszközökkel és módszerekkel veszik fel a küzdelmet a társadalmi gyűlölet ellen. Világosan kijelölik a demokrácia határait, ez persze nem jelent feltétlen büntetőjogi tiltást, viszont minden esetben változatos és valóságos szankciókkal jár együtt.

Más problémakezelést és szabályozást igényelnek azok az országok, amelyekben a közösség nem utasítja el a gyűlöletkeltést, ahol tehát kulturálisan nem lehet útját állni a társadalmi gyűlölet intézményesülésének. Magyarország sajnos ezek közé az országok közé tartozik.

IRODALOM

- Allport, Gordon W.:** Az előítélet. Osiris Kiadó, Budapest, 1999 (Eredeti megjelenés: The Nature of Prejudice. Addison-Wesley Pub. Co., Reading, 1954.)
- Berlin, Isaiah:** A szabadság két fogalma. In: **Isaiah Berlin:** Négy esszé a szabadságról. Európa Kiadó, Budapest, 1990
- Bonilla-Silva, Eduardo:** Racism without Racist. Color-Blind Racism and the Persistence of Radical Inequality in the United States. 2nd ed. Rowman & Littlefield Publ., 2006
- Castel, Robert:** A szociális kérdés alakváltozásai. A bérmunka krónikája. Kávé Kiadó, Budapest, 1998 [A Szociálpolitikai Értesítő Könyvtára]
- Fekete Gy. Attila:** Hamis jelentés Tatárszentgyörgyről. *Népszabadság*, 2010. június 28.
- Fábián Tamás:** A halálra vert Józsinak volt-e valami betegsége? [*origo*], 2013. április 11. <http://www.origo.hu/fitthon/20130411-az-izsaki-rendorsegen-agyon-vert-orgovanyi-ferfi-kapcsolata-a-helyiekkel.html>
- Fleck Zoltán – Krémer Ferenc – Navratil Szonja – Uszkiewicz Erik:** Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előítéletek csökkentése a jogászok és rendőrtisztek képzésében. L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2012
- Gerstenfeld, Phyllis B.:** Hate crimes: Causes, Controls and Controversies. Sage, London, 2004
- Hudson Jr., David L.:** Hate Crimes. Chelsea House, New York, 2009
- Jorde, Lynn B. – Wooding, Stephen P.:** Genetic variation, classification and "race". *Nature Genetics*, vol. 36, 2004 October
- Krémer Ferenc:** A biztonság intézménye és a rendőrség. *Replika*, 2011/1.
- Lentín, Alana:** Racism and Anti-racism in Europe. Pluto Press, London, 2004

Lentin, Alana – Titley, Gavan: The Crisis of Multiculturalism, Racism in a Neoliberal Age. Zed Books Ltd., London, 2011

Loury, Glenn C.: A faji egyenlőtlenségek anatómiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2002

Nyusztay Máté: Botrányos konferencia a cigányságról. *Népszabadság*, 2013. április 12.

Petrosino, Carolyn: Connecting the Past to the Future: Hate Crime in America. In: **Perry, Barbara (ed.):** Hate and Bias Crime: A Reader. Routledge, London, 2003

Saunders, Kevin W.: Degradation. What the History of Obscenity Tells Us about Hate Speech. New York University Press, New York–London, 2011

Standing, Guy: The Precariat: The New Dangerous Class. Bloomsbury Academic, 2011

Tietze, Tad: Language, violence, politics. In: **Humphrys, Elizabeth – Rundle, Guy – Tietze, Tad (eds.):** On Utøya: Anders Breivik, Right Terror, Racism and Europe. Elguta Press, 2011, www.pickledpolitics.com/archives/5603

„Embernek nem nevezhető faj”. Vona szerint a Jobbik nem rasszista. *atv.hu*, 2012. szeptember 29.
http://atv.hu/cikk/20120929_embernek_nem_nevezhető_faj_vona_szerint_a_jobbik_nem_rasszista

„Péppé volt verve”. Agyonverték egy fogvatartottat az izsáki rendőrőrsön. *atv.hu*, 2013. április 10.
http://atv.hu/belfold/20130410_peppe_volt_verve_halaleset_es_kenyszervallatas_miatt_nyomoznak_izsakon

A jobbik nem rasszista. Vona Gábor beszéde az Avason. *Népszabadság*, 2012. október 18.
<http://www.nol.tv/video/4642.html>

Hogyan keni el a rendőrség a gyűlölet-bűncselekményeket? *Jogtalanul*, a TASZ romaprogramjának blogja, 2011. október 5.
http://jogtalanul.blog.hu/2011/10/05/hogyan_keni_el_a_rendorseg_a_gyulolet_buncselekmenyeket

Magyarország alaptörvényének negyedik módosítása
<http://www.parlament.hu/irom39/09929/09929.pdf>

Vona: a Jobbik nem rasszista: sőt! *Népszabadság*, 2009. június 30.
http://nol.hu/belfold/vona_a_jobbik_nem_rasszista_sot

SZOMORA ZSOLT

Dogmatikai és alkotmányjogi megjegyzések
a gyűlölet-bűncselekmények
büntetőjogi szabályozásához¹

A gyűlölet-bűncselekmények csoportja a kriminalitás azon jellegzetes szegmensébe tartozik, amely kifejezetten kriminológiai és – ideális esetben – kriminalisztikai kategóriának tekinthető, de az anyagi büntetőjogban – önálló, dogmatikai jegyekkel körülírható bűncselekményi csoportként – nem létezik. E tulajdonságában hasonlít például a családi erőszak vagy akár a fehérgalléros bűnözés kategóriáihoz. A gyűlölet-bűncselekmények leginkább elfogadott definíciója az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatalától (ODIHR) származik, s ha megnézzük e meghatározást, választ is kapunk a büntetőjogi és a kriminológiai megközelítés közötti diszkrepancia okára. E szerint minden bűncselekmény, így akár személy vagy vagyon elleni bűncselekmény is, gyűlölet-bűncselekmény lehet, ha az áldozatát vagy egyéb célpontját egy meghatározott csoporthoz tartozása vagy vélt tartozása alapján választják ki. Az e csoporthoz tartozás tagjainak valamely közös jellemvonásán alapul (így például rasszhoz, nemzeti vagy etnikai csoporthoz tartozás, életkor, nem, szexuális orientáció, vallás stb.).² Ahogy ezt maga az EBESZ-dokumentum is elismeri, e definíció büntetőjogi értelemben univerzálisnak semmi esetre sem tekinthető, viszont lehetővé teszi, hogy a különböző nemzeti büntetőjogokban ezeknek az elemeknek a meglétét vizsgáljuk. A gyűlölet-bűncselekmények így jellemzően két elemből tevődnek össze: az első az úgynevezett alappűncselekmény, amely a büntetőjogi szabályozás valamely „közönséges” bűncselekménye; a második elem pedig, hogy a tettes a bűncselekmény célpontját annak valamely csoporthoz való valós vagy vélt tartozása miatt választja ki. A célpont lehet személy vagy dolog (anyagi javak) is.³

¹ A tanulmány a Bolyai János kutatási ösztöndíj támogatásával készült.

² A fordítás rövidített és nem szó szerinti (mivel nem büntetőjogi terminusról van szó, az egyszerűsített közlést célravezetőbbnek találtam). A definícióhoz lásd: Hate Crimes in the OSCE Region: Incidents and responses. Annual Report for 2006. p. 9. www.osce.org/odihr

³ Hate crimes in the OSCE region – incidents and responses. Annual Report for 2007. Warsaw, October 2008, p. 10.

Ez a második elem adja a gyűlölet-bűncselekmények differentia specificáját kriminológiai szempontból. Büntetőjogi értelemben ez pedig nem más, mint az elkövető motívuma. A motívum ugyanakkor kifejezetten ritka, szubjektív tényállási elem⁴, másrészt az anyagi büntetőjogban a bűncselekményi csoportok kialakulásának-kialakításának legfőbb rendező elve a védett jogi tárgy. A motívumra koncentráló gyűlölet-bűncselekmények pedig heterogén képet mutatnak jogtárgyi szempontból: lehetnek élet, testi épség, emberi méltóság elleniek, a szexuális önrendelkezést vagy a vagyoni jogokat támadók, veszélyeztethetik a közbiztonságot és – akár közvetetten, akár közvetlenül – a köznyugalmat is. Sőt, a gyűlölet-bűncselekménynek szentelt kiemelt figyelmet éppen ez a jogtárgyi komplexitás indokolja, hiszen a sértett által képviselt csoport egésze szempontjából fenyegető üzenetet hordoznak. Nem csupán a konkrét áldozatra gyakorolnak hatást, hanem az általa képviselt csoport valamennyi tagjára, a teljes közösségre.⁵

A gyűlölet-bűncselekmények e különleges helyzete a hazai szakirodalomban is leképeződik. Készültek nemzetközi emberi jogi írárok⁶, valamint a jogalkotási mintákat, kritériumokat áttekintő⁷, és a jogalkalmazást (annak elégtelenségét) statisztikai, aktakutatási módszerrel vizsgáló tanulmányok⁸, viszont klasszikus büntetőjogi, dogmatikai írás a témában még nem született. A büntetőjogi tankönyvek is – a Btk.-t követő rendszerük és műfaji korlátaik miatt érthető okból – meglehetősen szűkszavúan foglalkoznak a kérdéssel. Az azonban már aligha érthető, hogy az új Btk.-ról elsőként piacra kerülő kézikönyv mindössze egyetlen mondatot szentel a közösség tagja elleni erőszak kapcsán felvetődő elhatárolási kérdéseknek, a közösség elleni uszítás kapcsán pedig egyetlen elhatárolási kérdést sem említ.⁹

---

4 Kifejezetten a közösség tagja elleni erőszak (1978. évi Btk. 174/B §) kapcsán utal a motívum mint tényállási kategória ritka voltára Kis Norbert – Hollán Miklós: Büntetőjog II. Az anyagi büntetőjog különös része. Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2011, 59. o.

5 Vö. Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: A jog által láthatatlan? A gyűlölet-bűncselekmények szabályozási kérdései és gyakorlati problémái. Fundamentum, 2012/4., 91. o.

6 Danka Anita: Rossz helyen lenni rossz időben, avagy mit üzennek a gyűlölet-bűncselekmények? Föld-rész, 2009/3–4., 92–96. o.; Tóth Norbert: Hasznos tippek kezdőknek és haladóknak – avagy az EBESZ új gyűlölet-bűncselekményekkel foglalkozó dokumentumai. Föld-rész, 2009/3–4., 158–160. o.

7 Novoszádek Nóra – Rácz Dominika: Gyűlölet vezérelt bűncselekmények európai szabályozási mintái. Föld-rész, 2009/3–4., 63–80. o.; Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 91–93. o.

8 Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 94–97. o.; Utasi Judit: A gyűlölet-bűncselekmények elemzése – esettanulmányok I. és II. Belügyi Szemle, 2012/1., 3–32. o., 2012/2., 5–34. o.

9 Belovics Ervin: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. 230. o.; A köznyugalom elleni bűncselekmények. 509. o. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II. A 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2012

Az imént tett megállapítás, miszerint a gyűlölet-bűncselekmények nem létező kategória az anyagi büntetőjogban, még nem jelenti azt is, hogy nem szükséges velük anyagi jogi szempontból foglalkozni. E bűncselekmények ugyanis – a kriminológiai, életbeli sajátosságuknál fogva – gyakran kéz a kézben járnak, együtt fordulnak elő, s *helyes minősítésükhöz*, valamint az *elhatárolási, halmazati kérdések megfelelő kezeléséhez* dogmatikai elemzésük nélkülözhetetlen. E tanulmányban e kérdések áttekintésére teszek kísérletet, figyelemmel arra is, hogy például a *közösség tagja elleni erőszak tényállása kodifikációs hibákkal terhelt*. Vizsgálom továbbá a *témakört érintő legújabb alkotmányossági fejleményeket* is, hiszen az alkotmányjogi keretek, azok változása bármely bűncselekmény esetében alapjaiban befolyásol(hat)ja a büntetőjogi védelem körét és annak módját.

Gyűlölet-bűncselekmények a Btk.-ban¹⁰

Ha gyűlölet-bűncselekmények alpbűncselekményre és speciális motívumra építő kriminológiai definíciójának megfelelő törvényi tényállásokat keresünk a Btk.-ban, akkor a következőket találjuk: *népiirtás* (Btk. 142. §); *apartheid* (Btk. 144. §); *közösség tagja elleni erőszak* (Btk. 216. §). Továbbá idesorolhatók azok a bűncselekmények is, amelyek *minősítő körülményként* tartalmazták az *aljas indokból elkövetést*¹¹; e kategória ugyanis maradéktalanul átfogja az EBESZ-dokumentumokban írt motívumot. Ilyen bűncselekmények az emberölés [Btk. 160. § (2) bek. c) pont]; a testi sértés [Btk. 166. § (4) bek. a) pont és (6) bek. a) pont]; a személyi szabadság megsértése [Btk. 194. § (2) bek. b) pont]; a rágalmazás [Btk. 226. § (2) bek. a) pont]; a jogellenes fogva tartás [Btk. 304. § (2) bek. a) pont]; és az alárendelt megsértése mint katonai bűncselekmény [Btk. 449. § (2) bek. a) pont]. A rasszista motívumot, illetve a sértett egyéb társadalmi csoporthoz tartozása általi motiváltságot a bírói gyakorlat is következetesen aljas indokként értékeli¹², s így a minősített esetek megállapításával megfelelően kifejezi a gyűlölet-bűncselekmények fokozott társadalomra veszélyességét, megteremti a szigorúbb büntetőjogi fellépést. Mindamellet e megoldás – kutatás-módszertani – hátránya, hogy e bűncselekmények kriminológiai, statisztikai, valamint jogszociológiai vizs-

¹⁰ A tanulmányban az új büntető törvénykönyv (2012. évi C. törvény) tényállásaira és paragrafusaira hivatkozom; az ettől való eltérést, az 1978. évi büntetőkódexre utalást külön jelzem.

¹¹ Vö. Balogh Lidia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 92. o.

¹² Lásd például BH, 1995. 261.

gálatát az aljas indok mint heterogén gyűjtőfogalom megnehezíti (ha nem ellehetetleníti)¹³, előnye viszont, hogy a Btk.-ban egyébként is elharapódzó kazuisztika ellen hat.

Büntetőjogi értelemben az eddig felsorolt bűncselekményeket *nem sajátképi gyűlölet-bűncselekményeknek* tekinthetjük, figyelemmel arra, hogy létezik „egyszerű” bűncselekményi párjuk is, azaz akkor is megvalósulna valamilyen más bűncselekmény, ha a jogalkotó és a jogalkalmazó a speciális motívumot semmilyen szinten nem értékelné. A gyűlöletmotívum csak a cselekmény miként minősülését befolyásolja.

Ehhez képest a Btk.-ban olyan törvényi tényállások is találhatók, amelyek önmagában a gyűlölet – valamilyen formájú, *közvetlen* vagy *közvetett* – kifejeződését büntetik; azaz a cselekmény büntetendőségét a gyűlölet ilyen vagy olyan kifejeződésre juttatása alapozza meg. Ez utóbbi cselekményeket nevezhetjük *sajátképi gyűlölet-bűncselekményeknek*, amelyek jellemzően – individuális jogtárgysérelem hiányában – a köznyugalmat sértik. Így az a furcsa különbség mutatkozik a büntetőjogi és a nemzetközi emberi jogi megközelítés között, hogy épp a sajátképi gyűlölet-bűncselekmények azok, amelyek az EBESZ-dokumentum által adott meghatározáson kívül esnek. Ilyen bűncselekmények a *közösség elleni uszítás* (Btk. 332. §), a *nemzeti jelkép megsértése* (Btk. 334. §), valamint az *önkéntes jelkép használata* (Btk. 335. §) és a *nemzeti szocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása* (Btk. 333. §). Egyet lehet érteni azzal az állásponttal, amely szerint az ótágú vörös csillag használata, illetve a kommunista rendszer bűnei tagadásának gyűlölet-bűncselekményként való felfogása vitatható.¹⁴ Büntetőjogi szempontból azonban röviden mégis érdemes foglalkozni velük, azon praktikus okból, hogy releváns tényállásaik kísérői lehetnek más gyűlölet-bűncselekményeknek. Így az elhatárolási vizsgálatuk indokolt.

A közösség tagja elleni erőszak¹⁵

A közösség tagja elleni erőszak bűncselekményével kiemelten szükséges foglalkozni, különös tekintettel arra, hogy ez az a tényállás, amelyet bizonyos

¹³ Utasi Judit: i. m. 6. o.; Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 93. o.

¹⁴ Így Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 97. o. 7. lj.

¹⁵ Btk. 216. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösséggelens magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az

enyhábban büntetendő bűncselekmények (tettleles becsületsértés, kényszerítés) miatti felelősség fokozására és kifejezetten a csoporthoz való tartozás motivumára alapítva vezetett be a jogalkotó.¹⁶ E nem sajátképi, ugyanakkor sui generis gyűlölet-bűncselekmény témánk szempontjából szimbolikus jelentőséget is hordoz. Elmondható, hogy a „*jogalkotó többnyire dinamikusán, a társadalmi változásokat megfelelően követve alakította a büntetőjogi szabályozást, és megfelelő jogi környezetet teremtett a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépéshez*”¹⁷. A bűncselekményi tényállás nem, illetve nem megfelelő alkalmazásáért a jogalkalmazót kell kritikával illetni.¹⁸

A közösség tagja elleni erőszak *jogi tárgya* az emberi méltóság, közelebből annak az aspektusa, hogy az egyén félelem nélkül élhessen meghatározott társadalmi, lakossági csoporthoz tartozása mellett. A bűncselekmény *passzív alanya* az élő személy, aki valamely nemzeti, etnikai, faji vagy vallási, illetve lakossági csoporthoz tartozik, vagy az elkövető ilyen csoporthoz tartozónak véli. Azaz a bűncselekmény passzív alanya *bárki lehet*¹⁹, a bűncselekmény létrejötté szempontjából a tettesnek a passzív alannal kapcsolatos tudattartalma a döntő. Ez a szabályozási megoldás is kifejezésre juttatja, hogy az individuumon felül a cselekmény a célba vett közösséget is támadja, hiszen „vélt tartozás” esetén a konkrét sértettnek objektíve nem létezik a csoporthoz kapcsolódó identitása, ellenben a célba vett csoport tagjai a cselekményt ilyen esetben is maguk ellen irányulónak érezhetik. A büntetőjogi vé-

---

adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki mást valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

a) fegyveresen,
b) felfegyverkezve,
c) jelentős érdeksérelmet okozva,
d) a sértett sanyargatásával,
e) csoportosan vagy
f) bűnszövetségben követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

16 Elsőként 1996-ban, az 1978. évi Btk. 174/B §-ába nemzeti, faji, etnikai vagy vallási csoport tagja elleni erőszak elnevezéssel.

17 Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 91. o.

18 Uo.; lásd még részletesen Útasi Judit: i. m.

19 Kis Norbert – Hollán Miklós: i. m. 58. o.

delem nem kötődik állampolgársághoz sem. A nemzetiségi csoportokhoz lásd a nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény 1. számú mellékletét. Kiemelendő, hogy a vallási csoporthoz tartozás büntetőjogi védelme nem függ attól, hogy az adott vallási közösséget az aktuális törvényi szabályozás egyháznak tekinti-e (vö. 2011. évi CCVI. törvény a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról). A lakosság egyes csoportjaihoz tartozóknak tekinthetők a lakosság valamely szempont szerint homogénnek tekinthető, szervezett vagy akár szerveződés nélküli csoportjai [vö. 30/1992. (V. 22.) AB hat.], ezek közül a fogyatékossgot, a nemi identitást és a szexuális irányultságot nevesíti a törvény.

A passzív alanyok felsorolása nyitott jellegű („így különösen”), a törvény csak példákat sorol fel, így releváns lehet akár egy életkori vagy foglalkozási csoport is. Mindazonáltal – az agresszív homofóbia elmúlt időszakbeli, sajnálatos tényreására figyelemmel – szimbolikus jelentősége is van, hogy a szexuális kisebbségeket a Btk. nevesíti. Az Alaptörvény diszkriminációs klauzulája – minden ezzel ellentétes kezdeményezés ellenére – továbbra is megelégszik a szexuális diszkrimináció „egyéb helyzetként” feltüntetésével; ehhez képest a Btk. előrelépést mutat.²⁰

A bűncselekménynek *két, egymástól független alapesete van*, amelyeket a továbbiakban külön indokolt tárgyalni, arra is tekintettel, hogy azok jogtárgyi szempontból is eltérő karakterűek.

A súlyosabb alapeset

A Btk. 216. § (2) bekezdésben foglalt súlyosabb alapeset az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésben garantált diszkriminációtilalom egyik legdurvább megsértése. A korábbi Alkotmány a diszkrimináció tilalmának megsértése kapcsán tartalmazott kifejezett kriminalizációs előírást [70/A § (2) bek.]. A korábbi alkotmányi előírásnak a Büntető Törvénykönyv több rendelkezése és további jogágak számos jogszabálya eleget is tett, ahogy azt az Alkotmánybíróság a 41/2007. (VI. 20.) AB határozatában ki is mondta, s e körben nevesítve is utalt az 1978. évi IV. törvény 174/B §-ára, a hatályos tényállás elődjére. Érdekes módon az Alaptörvény diszkriminációtilalmi klauzulája [XV. cikk (2) bek.] már nem tartalmazza e kriminalizációs kötelezettséget, így az jelenleg kizárólag hazánk nemzetközi jogi kötelezettségeiből fakad.

²⁰ Ráadásul a szexuális orientáció nemcsak a közösség tagja elleni erőszak, hanem a közösség elleni uszítás tényállásában is nevesítve szerepel az új Btk.-ban [332. § c) pont].

A bűncselekmény *elkövetési magatartása* két fordulatból áll. A bántalmazás a sértett testét érintő, támadó fizikai ráhatás, amelyhez elegendő, ha a sértett becsületét sérti (megverés, fellökés), de megvalósítható testi sérülés okozásával is. A második fordulat a kényszerítés (Btk. 195. §) bűncselekményének speciális alakzata. A bűncselekmény befejezett, ha a bántalmazó magatartás megvalósult, illetve ha a sértett a kényszer hatására a kívánt magatartást tanúsítja. Kísérlet esetén a bántalmazásra irányuló magatartás a sértett testét nem éri el, illetve a kényszerítő cselekmény ellenére a sértettől megkívánt magatartás bármi okból elmarad. A bűncselekménynek büntetendő az előkészülete is [(4) bek.].

A közösség tagja elleni erőszak *speciális* a kényszerítéshez és a tetteges becsületsértéshez képest. Mindkét fordulata *konzumálja* a közösség elleni uszítást és a személyi szabadság megsértését. A jelenlegi jogértelmezési gyakorlat mellett *problémát okoz* ugyanakkor a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészület és a közösség elleni uszítás (Btk. 332. §) elhatárolása.²¹ Az uszítás mint elkövetési magatartás 2004 óta létező extrém módon szűk értelmezése (lásd *Az Alaptörvény negyedik módosításának hatása* alcímmel) miatt az erőszakra irányuló előkészülettől szinte alig határolható el. *Különös és abszurd ellentmondást* okoz a bűncselekmények büntetési tételének összevetése is: az egyén támadására közvetlenül irányuló előkészület büntetési tétele enyhébb, mint a köznyugalmat absztrakt módon veszélyeztető közösség elleni uszításé. Ezen, értelmezéssel fel nem oldható jogalkotói hiba miatt – figyelemmel az *in dubio mitius* elvére²² – a közösség tagja elleni erőszak előkészületét megvalósító személy terhére nem lehet megállapítani a közösség elleni uszítást. Így a verbális uszítóval ellentétben az, aki kést is ragad, és az utcára indul a célba vett személyek megtámadására (egyértelműen megvalósítva a közösség tagja elleni erőszak előkészületét), enyhébb büntetési tétel alá esik. A helyzet rendezése sürgős jogalkotói módosítást igényel.

21 Erre hoz példát Utasi Judit: i. m. II. 22–25. o. Az inkriminált terhelti internetes bejegyzés a következő volt: „Mától kedves zsalóvöiek, lehet cigányokat ütni! Ha már egyszer a tisztességes embereket baszogatják ezek a tetvek, és a mi adóinkból tartanak 20 milliós lakodalmat, akkor ennyi elégtétel nekünk is jár! Harcra fel! [...] Szombaton a Hozbor presszóban Magozott Cseresznye koncert! [...] Aki akarja, megbassza a tetveket, aki meg csak fejbe rúgni szeretné, azt is szeretettel várjuk!” Büntetőjogi felelősség megállapítására nem került sor, az ügyészség a közösség tagja elleni erőszak előkészületét nem találta bizonyítottnak, ugyanakkor a közösség elleni izgatás vizsgálata fel sem merült. E kijelentések a helyes minősítés szerint az 1978. évi IV. törvény közösség elleni izgatás tényállást (269. §) valószínűsítik meg.

22 Az elvhez lásd Mészáros Ádám: Jogfilozófia és igazságosság a büntetőjogban. Az *in dubio mitius* elve. Acta Juridica et Politica Publicationes doctorandorum iuridicorum. Tomus IV. Fasc. 1–15. Szeged, 2004, 391–413. o.

Az emberölés mellett a közösség tagja elleni erőszak halmazatban nem állapítható meg, a cselekmény *aljas indokból elkövetett emberölésként* minősül. Ennek oka, hogy a Btk. 160. § (2) bek. c) pontjába foglalt minősítő körülmény *törvényi egységi konstrukció (összefoglalt bűncselekmény)*, amely az életfogytig tartó szabadságvesztés kilátásba helyezésével a halmazati büntetésnél súlyosabb szankció kiszabását teszi lehetővé.

Az aljas indokból elkövetett testi sértés azonban nem tekinthető e vonatkozásban törvényi egységnek, így mind a bántalmazási, mind a kényszerítési fordulattal *valóságos halmazatba kerülnek a testi sértés különböző alakzatai* azzal, hogy a testi sértés egyúttal nem értékelhető aljas indokból elkövettként.²³ Vitatható az az álláspont, amely szerint a bűncselekmény csak az aljas indokból elkövetett könnyű testi sértéshez képest lép előtérbe, ellenben az aljas indokból elkövetett súlyos testi sértéshez, valamint a testi sértés további súlyosabb alakzataihoz képest háttérbe szorul.²⁴ Véleményem szerint a halmazat a testi sértés valamennyi alakzatával (így az életveszélyt vagy halált okozó, legsúlyosabb alakzatokkal) is valóságos. A testi sértés okozása ugyanis túlmutat, többlet tényállási elemet tartalmaz mind a bántalmazási, mind a kényszerítési fordulathoz képest. Az aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés büntetési tétele (egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés) megegyezik a közösség tagja elleni erőszak büntetési tételével, így a minősítéshez kapcsolt szankció nem képes kifejezni azt a többletet, amelyet a testi sértést nem feltételező közösség tagja elleni erőszak a tettes speciális motívumára tekintettel tartalmaz. Látszólagos halmazatról csak akkor lehetne beszélni, ha az aljas indokból elkövetett súlyos testi sértés büntetési tétele a halmazati büntetést meghaladná. Ugyanez a helyzet a maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, életveszélyt vagy halált okozó testi sértéssel, ahol a tettes speciális motívumát semmi sem értékeli (tehát *a contrario* következtetés vonható az aljas indokból elkövetett emberöléshez képest). Annak pusztán súlyosító körülményként való figyelembevétele a hatályos szabályozással, a közösség tagja elleni erőszak *sui generis* bűncselekményi jellegével nem összeegyeztethető. A kényszerítési fordulat kapcsán *a simili* példaként hozható, hogy a testi sértés súlyosabb alakzatai más kényszerítési elemet tartalmazó bűncselekményekkel is valóságos alaki halmazatba kerülnek (például szexuális erőszak, hivatalos személy elleni erőszak, önbíráskodás stb.).

²³ Szintén halmazatot lát megállapíthatónak Belovics Ervin: Az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: i. m. 230. o.

²⁴ Így Kis Norbert – Hollán Miklós: i. m. 60. o.

A testi sértés szempontjából a sértett sanyargatásával járó minősített eset [Btk. 216. § (3) bek. d) pont] érdemel még említést, amelybe beolvad a sanyargató magatartás körében megvalósított könnyű testi sértés és a súlyos testi sértés is (e vonatkozásban a közösség tagja elleni erőszak minősített esete tekinthető összefoglalt bűncselekménynek). A súlyos testi sértéssel e minősített eset csak akkor kerül halmazatba, ha a sanyargatás a súlyos testi sértéstől elkülönülő magatartással valósul meg.

A kényszerítési fordulat *konzumálja* a lelkiismereti és vallásszabadság megsértését (Btk. 215. §)²⁵, valamint az egyesülési, gyülekezési [...] szabadság megsértését (Btk. 217. §). Egyrészt mindkét bűncselekmény kényszerítési jellegű, erőszakot vagy fenyegetést feltételez, ezért véleményem szerint – a speciális motívum megállapíthatósága esetén – csak a súlyosabb bűncselekményt, a közösség tagja elleni erőszakot kell megállapítani. Ezzel együtt is, a három tényállás egymáshoz való viszonya problematikus, mert például egy vallási gyűlés vagy egy politikai rendezvény erőszakkal történő megakadályozásakor aligha lehet a csoporthoz tartozás motívumát (közösség tagja elleni erőszak) az önrendelkezési jog nevesített sérelméről (például gyülekezési jog megsértése) leválasztani. Sem az automatikus halmazati, sem a konzumpciós megoldás nem megnyugtató, *in dubio mitius* az utóbbit kell választani.

Az enyhébb alapeset

A bűncselekmény (1) bekezdés szerinti alapesete – álláspontom szerint – elsősorban a köznyugalmat sérti (s ezért a kódexbeli elhelyezése is vitatható). E bűncselekmény a garázdaság szabálysértésének (Szabs. tv. 170. §) speciális alakzata, amely nem feltételez erőszakos magatartást. A garázdaság szabálysértését ez esetben a cselekmény motívuma, másnak a lakosság egy adott csoportjához tartozása vagy vélt tartozása miatti elkövetés minősíti fel bűncselekménnyé.

Kiemelendő, hogy az 1978. évi IV. törvény 174/B § (1a) bekezdéséhez képest ennek az alakzatnak *nincs passzív alanya*, nem kell konkrétan meghatározott személy ellen irányulnia; ez is azt támasztja alá, hogy e cselekmény elsődleges jogi tárgya valójában a köznyugalom. A jogalkotó – indokolása szerint – e tényállással az etnikai feszültségeket demonstráló felvonulásokat kívánta büntetni²⁶, a tényállás szövegezése ennél azonban lényegesen széle-

²⁵ Ellentétesen, valóságos halmazatot lát megállapíthatónak Kis Norbert – Hollán Miklós: i. m. 60. o.

²⁶ Ezzel összefüggésben szintén az úgynevezett „lex Gyöngyöspátár” utal Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 92. o.

sebb körben fed le magatartásokat, hiszen eleve nem feltételez szükségképeni többes közreműködést.

E bűncselekmény *absztrakt veszélyeztető jellegű*, a kihívóan közösségtelenes – azaz a társadalmi együttélés alapszabályait tudatosan szembehelyezkedő – magatartásnak nem kell riadalmat keltenie, pusztán alkalmasnak kell arra lennie. Ehhez az adott csoport tagja előtti elkövetés vagy legalábbis annak lehetősége szükséges, hogy e magatartás közvetlen következményeit a csoport tagja észlelheti. E magatartás a jogalkotó által célba vett demonstratív felvonulásokon túl akár egy a lakossági csoporthoz tartozásra utaló, gyalázkodó graffitit elhelyezése is lehet például a csoport egy vagy több tagjának házfalán. Szintúgy tényállásszerű lehet például egy melegfelvonulás ellen spontán szerveződő megmozdulás, ahol a felvonulókat a tettesek magukból kikelve, mutogatva fenyegetik, szidalmazzák, zöldséggel, tojással megdobálják. A tényállás ugyanis *impliciten erőszakos magatartással is megvalósítható* [az erőszakos magatartás fogalmához lásd a Btk. 459. § (1) bek. 4. pontját], ha az erőszakos magatartás nem minősül bántalmazásnak (tehát dolog elleni erőszak, vagy személy elleni erőszakkal való fenyegetés), mert bántalmazás esetében már a (2) bekezdés szerinti súlyosabb alapeset valósul meg. Bár a *garázdaság bűncselekménye* (Btk. 339. §) az erőszakos magatartással látszólag többlet tényállási elemet tartalmaz, ám a *közösség tagja elleni erőszakkal többlet tényállási elemet tartalmaz, ám a közösség tagja elleni erőszakkal többlet tényállási elemet tartalmaz, ám a közösség tagja elleni erőszakkal többlet tényállási elemet tartalmaz, ám a közösség tagja elleni erőszakkal többlet tényállási elemet tartalmaz*. Nem elfogadható minősítési eredményre vezetne az, ha a Btk. 216. § (1) bekezdéséhez képest többletet, erőszakos magatartást megvalósító személyt enyhébben lenne büntetendő (*argumentum a minore ad maius*). Így ezt az elhatárolási kérdést a garázdaság szubszidiaritása alapján kell megoldani és a közösség tagja elleni erőszak (1) bekezdés szerinti alapesetét megállapítani. Igaz ez a garázdaság súlyosabban minősülő eseteire is, amelyek a közösség tagja elleni erőszak minősített eseteihez képest szintén szubszidiáriusak.

Mindezek fényében, gyakorlati jelentőségére is tekintettel ki kell emelni, hogy a demonstrálók vagy felvonulók tojással, zöldséggel való megdobása a Btk. 216. § (1) vagy (3) bekezdése szerint közösség tagja elleni erőszakkal minősül, amellyel mind a tetteles becsületsértés, mind a garázdaság alap- vagy csoportosan elkövetett minősített esete látszólagos halmazatban áll. A kérdés különös jelentőségét adja a melegfelvonulások kapcsán régebben előállt – egyébként helyes felfogás szerint nem is létező – jogértelmezési probléma, amelynek a kiindulópontja a PKKB-nak az a döntése volt, amely szerint a felvonuló melegeket tojással megdobáló „kvázi ellentüntetők” a társadalomra veszélyességben való tévedésre alappal hivatkozhatnak, amikor

azt állítják, hogy a véleményszabadságukat gyakorolják a tojásdobálással.²⁷ A nagy visszhangra tekintettel a Legfelsőbb Bíróság a BK 71. véleményében rögzítette a tettleges becületsértés és a garázdaság tényállásainak megfelelő értelmezését (figyelemmel a tojásdobálásra is), majd az esetre figyelemmel még a jogalkotó is szükségét látta a garázdaság 1978. évi Btk.-beli tényállását a 2008. évi LXXIX. törvényben egy megfelelő értelmező rendelkezéssel kiegészíteni [Btk. 271. § (5) bek.]. Ez az értelmező rendelkezés aztán generális jelleggel átkerült a Btk. Záró Részébe [Btk. 459. § (1) bek. 4. pont]. A helyes minősítés 2008-ban is garázdaság lett volna, de lege lata pedig egyértelműen közösség tagja elleni erőszaknak minősül az ilyen cselekmény.

Az *előkészület* az (1) bekezdéssel összefüggésben is büntetendő, ami *alkotmányossági aggályokat is felvet*. Egy szabálysértésből a tettesi motívum alapján felminősített, nem szükségképpen erőszakos cselekmény előkészületének büntetendősége meglehetősen aránytalan, az ultima ratio elvével²⁸ aligha összeegyeztethető. Különösen problematikus, hogy az előkészületi alakzat nem differenciált, és az enyhébb alapeset előkészületéhez a súlyosabb alapesethez kapcsolódó előkészülettel azonos büntetési tételt fűz. E helyzet kimutatható jogalkotási hibára vezethető vissza. Az enyhébb alapeset elődjét a 2011. évi XL. törvény iktatta be az 1978. évi Btk. 174/B § (1a) bekezdésébe. Az előkészület azonban már korábban is büntetendő volt, és a jogalkotó nem foglalkozott azzal, hogy a *korábbi állapothoz képest a tényállás szerkezetét megbontotta*, s hogy ez a (3) bekezdésben foglalt előkészületi rendelkezés is hatással lehet. Az új Btk. kodifikálása kiváló alkalom lett volna e hiba korrigálására, s a kodifikátorok eredetileg dekriminalizálni akarták az előkészületet, de végül a civil szervezetek nyomására a jogalkotó elállt ettől az elképzelésétől.²⁹ Kompromisszumos megoldást jelenthetett volna, ha a súlyosabb alapeset előkészülete – az 1978. évi Btk.-ban az enyhébb alapeset beiktatását megelőző állapottal azonosan – büntetendő marad, míg az enyhébb alapesetét büntetlen.

Ugyanígy kritikával kell illetni, hogy a Btk. 216. § (3) bekezdése oly módon épül rá mindkét alapesetre, hogy azok súlya között a minősített tényállás

²⁷ A döntésről sajtóhír tudósít: Kovács Áron: A Legfelsőbb Bíróság szerint büntethető a tojásdobálás. [origo], 2008. szeptember 30. <http://www.origo.hu/itthon/20080930-buncselekmény-lehet-a-tojasdobalas-mondta-ki-a-legfelsobb-birosag.html> ; Fekete Gy. Attila: Tojásdobálás: záporozó bírálatok. [Nol.hu](http://nol.hu/archivum/archiv-498423), 2008. július 10. <http://nol.hu/archivum/archiv-498423>

²⁸ Az elvhez részletesen lásd Karsai Krisztina: Az ultima ratio elvről – másképpen. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): Sapienti sat. Ünnepi kötet dr. Cséka Ervin professzor 90. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2012, 253–260. o.

²⁹ A civil szervezetek érveit ismerteti Balogh Lídia – Dinók Henriett – Pap András László: i. m. 93. o.

nem különböztet eltérő büntetési tételekkel, így *súlyos aránytalanságot* hoz létre. Ez a kodifikációs hiba – az imént említett szerkezeti okból – az 1978. évi IV. törvényben is fennállt, sajnálatos módon a jogalkotó ezt sem javította ki az új Btk.-ban. Az (1) bekezdés szerinti alapesetekre épülve egyes minősítő körülmények nem is értelmezhetők (például sértett sanyargatása, jelentős érdeksérelem). Súlyos hiba továbbá, hogy a jogalkotó eredeti, az indokolásban kifejtett elképzelése – azazhogy az első alapesettel *a megfélemlítő felvonulásokat* büntesse – *automatikusan* minősített esetet, azaz *csopartos elkövetést* idéz elő. Álláspontom szerint a minősített eset miatti büntetés kiszabása során törekedni kell a két alapeset közötti éles különbségtételre, az első alapesetre épülés esetén szükség szerint az enyhítő szakasz alkalmazására (Btk. 82. §).

Újabb alkotmányossági fejlemények a sajtóképi gyűlölet-bűncselekmények terén

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a köznyugalom elleni, *sajtóképi* gyűlölet-bűncselekmények körül „forrásban volt az alkotmányosság” az elmúlt időszakban. Alkotmánybírószági határozatok foglalkoztak az önkényuralmi jelképek és a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása bűncselekmények törvényi tényállásaival, valamint az Alaptörvény negyedik módosítása nem jelentéktelen módon érintette a véleményszabadság alkotmányos alapjogára vonatkozó szabályozást; a véleményszabadság e bűncselekményekkel kollidáló alapjog és a törvényi tényállásokban kriminalizált véleménynyilvánítás alkotmányos korlátja.

Az Alaptörvény negyedik módosításának hatása

Az Alaptörvény negyedik módosítása 2013. április 1-jei hatállyal – a jogállami alkotmányosság időszakában először – *a véleményszabadság alapjogának nevesített külső korlátait* kodifikálta. A IX. cikk (4) bekezdése szerint „*a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat mások emberi méltóságának a megsértésére*”. Az (5) bekezdés pedig kimondja, hogy „*a véleménynyilvánítás szabadságának a gyakorlása nem irányulhat a magyar nemzet, a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási közösségek méltóságának a megsértésére. Az ilyen közösséghez tartozó személyek – törvényben meghatározottak szerint – jogosultak a közösséget sértő véleménynyilvánítás ellen, emberi méltóságuk megsértése miatt igényeiket bíróság előtt érvényesíteni.*”

Az Alkotmány alapjog-korlátozási klauzulája [8. § (2) bek.], valamint a véleményszabadságot deklaráló 61. §-a az alapjog korlátait jelentő, alkotmányosan elfogadott okokat egyáltalán nem nevesített.³⁰ Így az Alkotmánybíróságnak a szükségességi–arányossági teszt véleményszabadságra való specifikálásával – némi túlzással – gyakorlatilag a „semmből kellett megszülnie” a véleményszabadság alkotmányosan elfogadható korlátait. A büntetőjogi korlátok alkotmányjogi értékelése, lefektetése során az alkotmánybírói gyakorlat számos ellentmondást is szült.³¹ A kiindulópontot jelentő, a közösség elleni izgatás (1978. évi Btk. 269. §) tényállását felülvizsgáló 30/1992. (V. 26.) AB határozatot követően számos jogirodalmi munka részletesen foglalkozott a közösség elleni izgatás szabályozásának és gyakorlatának anomáliáival³², vagy éppen az AB által lefektetett véleményszabadság-korlátozási elveknek az átértelmezésével és a jelkép-határozatok által teremtett ellentmondásokkal.³³

A kialakult ellentmondásos helyzetben új alapokat teremt az Alaptörvény negyedik módosítása, és egyben lehetőséget is adhat arra, hogy az Alkotmánybíróság új és – remélhetőleg – ellentmondásoktól mentes alapokra helyezze a véleményszabadság büntetőjogi korlátaival szemben támasztott alkotmányossági mércéket. Az új alaptörvényi rendelkezések hatálybalépése után született a 16/2013. (VI. 20.) AB határozat, amely alkotmányosnak ítélte az 1978. évi Btk. 269/C §-ában (és így de facto a hatályos Btk. 333. §-ában) foglalt *nenzetiszo-*

30 Az alapjog-korlátozási klauzulához részletesen lásd Gárdos-Orosz Fruzsina: 8. §: Alapjogok korlátozása. In: Jakab András (szerk.): Az Alkotmány kommentárja. Századvég Kiadó, Budapest, 2009

31 Az Alkotmány hatályban voltának időszakában hozott AB-határozatok közül lásd: 30/1992. (V. 26.) AB hat.; 36/1994. (VI. 24.) AB hat.; 1233/B/1995. AB hat.; 21/1996. (V. 17.) AB hat.; 12/1999. (V. 21.) AB hat.; 13/2000. (V. 12.) AB hat.; 14/2000. (V. 12.) AB hat.; 18/2000. (VI. 6.) AB hat.; 18/2004. (V. 25.) AB hat.; 34/2004. (IX. 28.) AB hat.; 1154/B/2005. AB hat.; 20/2006. (V. 31.) AB hat. és 95/2008. (VII. 3.) AB hat.

32 Messze a teljesség igénye nélkül: Vaskuti András: A közösség elleni izgatás bírói gyakorlata. In: Ligeti Katalin (szerk.): Ünnepi kötet Wiener A. Imre 70. születésnapjára. Budapest, 2005, 185–205. o.; Polt Péter: A közösség elleni izgatás egyes jogalkotási és jogalkalmazási kérdései. In: Ligeti Katalin (szerk.): Uo. 167–183. o.; Hornyák Szabolcs: A véleménynyilvánítás szabadságát korlátozó büncselekmények alakulása a rendszerváltozástól napjainkig. In: Hornyák Szabolcs – Gál István László (szerk.): Tanulmányok Dr. Földvári József professzor 80. születésnapja tiszteletére. Pécs, 2006, 109–110. o.; Bárándy Gergely: A gyűlöletbeszéd Magyarországon. Budapest, 2010; Koltay András: 61. § A véleménynyilvánítás szabadsága. In: Jakab András (szerk.): i. m. 2250–2251. o.

33 Bárándy Gergely – Berta Aliz: Önkényuralmi jelképek és gyalázkodás. Rendészeti Szemle, 2010/2., 65. o.; Koltay András: A vörös csillag Európában. A Vajnai-ügy. Az Európai Emberi Jogi Bíróság ítélete a vörös csillag viselésének büntetethezességéről. Jogesetek Magyarzata, 2010/1., 82. o.; Sólyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 476. o.; Sajó András: A szólásszabadság kézikönyve. KJK, Budapest, 2005, 172. o.; Hornyák Szabolcs – Gál István László (szerk.): i. m. 108. o.

cialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása törvényi tényállását. A büntetőjogi korlátozás elfogadhatóságának indokai között szerepel az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdésére, az újonnan kodifikált korlátozási okokra való hivatkozás.³⁴ Ezen alaptörvényi rendelkezések felhívása azért is figyelemre méltó, mert eloszlatja azokat az esetleges kételyeket, amelyeket a korlátozás büntetőjogi eszközeivel kapcsolatosan a negyedik módosítás indokolása ébreszthet. Az indokolás ugyanis a gyűlölködő magatartások polgári jogi eszközökkel történő szankcionálási alapjának megteremtéséről ír. A hivatkozott AB-döntés azonban nem hagy kétséget afelől, hogy a nevesített korlátozási okok a büntetőjogi szankcionálás alkotmányos alapját is jelenthetik.

Mindez azért is érdekes, mert a módosítás lehetőséget teremthet a bírói és az alkotmánybírói gyakorlat által alkalmazhatatlanná tett tényállás, a *közösség elleni (izgatás) uszítás* (Btk. 332. §) bűncselekményének jogalkalmazói felélesztésére.³⁵ A törvényi tényállás de facto nem alkalmazásának sajnálatos bizonyítéka, hogy amíg a közbeszéd és a mindennapi politikai diskurzus hemzseg a gyűlöletbeszédétől, addig 2008 és 2010 között, három év alatt mindössze két jogerős elítélés született e bűncselekmény miatt.³⁶ A sorozatos bírói felmentések miatt az ügyészség gyakorlatilag „leszokott” arról, hogy vádat emeljen, jellemzően bűncselekmény hiányára hivatkozással szüntette meg a nyomozásokat.³⁷ A közösség elleni uszítás tényállásába tehát először újból a vádhatóságnak kell „életet lehelnie”, az új alaptörvényi rendelkezés ugyanis felülírja az eddig irányművelet alkotmánybírói gyakorlatot, lényegében megteremti a büntetőjogi beavatkozás alkotmányos alapját. Így az Alaptörvény IX. cikk (4) és (5) bekezdéseinek a Btk. 332. §-a mögé tételével újból meg lehetne állapítani a bűncselekményt. Ha ilyen módon aztán jogerős bűnszító ítéletek születnének, akkor előbb-utóbb – alkotmányjogi panasz útján – az Alkotmánybíróság is abba a helyzetbe kerülhetne, hogy újonnan, elvi éllel állást foglaljon a gyűlöletre uszítás elkövetési magatartásának alkotmányos tartalmáról, és új alkotmányos követelményt fogalmazzon meg a büntetőjog-gyakorlat számára. Az első lépés azonban az ügyészségé: az

³⁴ Lásd a határozat (54) és (55) bekezdését.

³⁵ Az 1978. évi IV. törvény 269. §-ában foglalt közösség elleni izgatás alkotmányjogi és büntetőjog-dogmatikai kiürítésének folyamatához lásd Szomora Zsolt: Az alkotmánykonform normaértelmezés és a büntetőjog – problémafelvetés. In: Juhász Zsuzsanna – Nagy Ferenc – Fantoly Zsanett (szerk.): i. m. 463–465. o.

³⁶ Az eseteket ismerteti Utasi Judit: i. m. 28–34. o.

³⁷ E jelenséggel kapcsolatosan egészen extrém, Zyklon B gázzal és auschwitz-i vonattal fenyegetőző példát említi Zentai Ágnes: Véleményszabadságtól a Molotov-koktélokig avagy a „clear and present danger” és az önrendelkezési jog szomorú története. Rendészeti Szemle, 2010/2., 62. o.

olyan gyűlöletre uszító cselekmények miatt, amelyeket korábban nem tekintettek bűncselekménynek, 2013. április 1. után *vádat kell(ene) emelni*.

*Az önkényuralmi jelképek
alkotmányjogi hányattatásának újabb epizódja*

Amíg az 1978. évi Btk. 269/B §-ában foglalt önkényuralmi jelképek használata törvényi tényállását a 14/2000. (V. 12.) AB határozat alkotmányosnak találta, addig ugyanezt a tényállást a 4/2013. (II. 21.) AB határozat – elsődlegesen a tényállás határozatlanságára és a jogbiztonság sérelmére hivatkozással – megsemmisítette.³⁸ A két határozat között eltelt időben az Emberi Jogok Európai Bírósága a Vajnai-ügyben³⁹ a római egyezményrel össze nem egyeztethetőnek minősítette, hogy az ötágú vörös csillag viselését a magyar bíróságok akkor is szankcionálják, ha ahhoz nem kapcsolódik diktatórikus eszmék terjesztésének célzata.⁴⁰

Az Alkotmánybíróság a célzatnak a törvényi tényállásba értelmezését alkotmányos követelményként nem fogalmazta meg, helyette pro futuro, 2013. április 30-i hatállyal a tényállást megsemmisítette. Erre reagálva, a jogalkotó a Btk. 335. §-ába egy *új elkövetési módot* iktatott be, e szerint a tényállásban taxált jelképek használata csak akkor büntetendő, ha az „*a köznyugalom megzavarására alkalmas – különösen az önkényuralmi rendszerek áldozatainak emberi méltóságát vagy kegyeleti jogát sértő – módon*” történik.⁴¹ Az új elkövetési mód valódi fogódzót sajnos nem nagyon ad a jogalkalmazás kezébe annak eldöntéséhez, hogy az absztrakt veszélyeztető tényállás alkalmazási körét hogyan szűkítse. Ehhez véleményem szerint a legjobb – és a nemzetközi jogi követelményeket egyúttal kielégítő – megoldás továbbra is az, ha a joggyakorlat a jövőben a tényállási elem mögé a strasbourgi döntést hívja segítségül, és *az önkényuralmi jelképek használatát kizárólag akkor tekinti tényállásszerűnek, ha az diktatórikus propagandacélzattal történik*. E célzat maga az, ami miatt a cselekmény alkalmas lehet a köznyugalom megzavarására.⁴²

³⁸ A határozat még az Alaptörvény negyedik módosítása előtt született, így abban elvileg sem merülhetett volna fel a IX. cikk (4)–(5) bekezdésére való hivatkozás.

³⁹ 2008. 07. 08 – 33629/06. (Vajnai v. Hungary).

⁴⁰ A kérdéshez részletesen lásd: Koltay András: i. m.; Hornyák Szabolcs: Az önkényuralmi jelképek használatának büntethetőségéről. Bűntügyi Szemle, 2010/1., 17–28. o.; Szomora Zsolt: i. m. 465–466. o.

⁴¹ S ez az elkövetési mód került már az 1978. évi IV. törvény 269/B §-ába is, az 1978. évi Btk. hatályban voltak utolsó hónapjaira.

⁴² Vitatni szükséges Tóth J. Zoltán álláspontját [Az önkényuralmi jelképek használata mint a véleménynyilvánítási szabadság korlátja? A 4/2013. AB határozat előzményei, indokai és következményei, va-

Rövid összegzés

A gyűlölet-bűncselekmények (külön is kiemelten a közösség tagja elleni erőszak és a közösség elleni izgatás) hazai jogalkotási és joggyakorlati pályafutása két – egymásból fakadó – kórképre is szemléletes példaként szolgál. Egyrészt mutatja, hogy az egyébként megfelelő büntetőtörvényi szabályozás a cselekmény megfelelő szankcionálására elégtelennek bizonyul, ha a joggyakorlat nem vesz tudomást a törvényi tényállásról (lásd közösség tagja elleni erőszak), vagy az alkotmánybírói és büntetőbírói gyakorlat kiüresíti azt (lásd közösség elleni izgatás). Ebből pedig szorosan következik, hogy a jogalkotó a nem megfelelő jogalkalmazás által előidézett büntetendőségi hézagok betöltésére ismét jogalkotásba kezd, ami adott esetben adekvát is lehet (lásd az erőszakos magatartás legáldefiníciója), vagy éppen új, de vitatható tényállások kodifikálásához vezet (lásd a közösség tagja elleni erőszak újabb, enyhébb alapesetét, amelynek megalkotása gyakorlatilag szükségtelen lett volna, ha a joggyakorlat a közösség elleni izgatás tényállását megfelelően alkalmazza).

A gyűlölet-bűncselekmények hazai büntetőjogi helyzete kísértetiesen hasonlít például a családi erőszak büntetőjogi helyzetéhez abban, hogy egy káros társadalmi jelenség visszaszorításához az *anyagi büntetőjogi szabályok mit sem érnek, ha azokat nem vagy nem megfelelően alkalmazzák*. Ilyen helyzetekből pedig – véleményem szerint – az új, *jelenségspecifikus tényállások alkotása sem jelent feltétlenül kiutat*, sőt, a jogértelmezési nehézségeket csak fokozhatja.

---

lamint az új Btk.-szabályozás pozitívumai és fogyatékoságai. Jogelméleti Szemle, 2013/2., 20–21. o.], aki szerint az új tényállási elem a sértő szó használata miatt sértő eredményt takarna, s hogy a bűncselekmény ezáltal eredmény-bűncselekménnyé vált. Az emberi méltóság sérelme valójában a jogtárgysérelem nevesítése, és nem tekinthető olyan, az elkövetési magatartással összefüggésben keletkező *külvilági változásnak*, amely a büntetőjogi dogmatikában eredményt jelent. A köznyugalom megzavarására alkalmasság törvényi példája az *elkövetési módot konkretizálja*, a bűncselekmény továbbra is absztrakt veszélyeztető jellegű marad.

DINÓK HENRIETT

A gyűlölet-bűncselekmények
– dogmatika és joggyakorlat

A Magyar Tudományos Akadémia IX. Osztály Állam- és Jogtudományi Bizottság Rendészeti Albizottsága adott helyet 2013. március 8-án *A gyűlölet-bűncselekmények – dogmatika és joggyakorlat* című tudományos ülésnek.

A rendezvény keretében elméleti és gyakorlati szakemberek folytattak párbeszédet a gyűlölet-bűncselekmények hazai elméletéről és joggyakorlatáról, szem előtt tartva a rendészeti albizottság azon alaptételét, miszerint a rendészet elméletének kutatói hiszik, hogy munkájukra igényt tartanak a közrendért és a közbiztonságért felelős politikusok csakúgy, mint a rendvédelem szakemberei. A figyelem felkeltése érdekében az előadók és felkért hozzászólók, a gyűlölet-bűncselekmények szabályozásának és az e bűncselekmények elleni hatósági fellépés gyengeségeire is rámutattak, lehetséges fejlesztési irányokat mutatva a hatékonyság növelése érdekében. Az ülésen a Gyűlölet-bűncselekmény Elleni Munkacsoport¹ több tagja is felszólalt, kifejezésre juttatva a munkacsoport azon alapcélját, hogy az előítéletes indítékú bűncselekmények szabályozását és a vonatkozó jogalkalmazást hatékonyra tegye, ennek eredményeként pedig a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai megfelelő védelmet kapjanak, és hosszú távon csökkenjen az előítéletes indítékú bűncselekmények száma.

*Szomora Zsolt*² *A gyűlölet mint motiváció és megjelenési formái a Btk.-ban – dogmatikai alapok* című előadásában ismertette a téma szempontjából releváns bűncselekmények tipológiáját, megteremtve a további előadások elméleti alapját. A tipológia keretében két kategóriába sorolta a gyűlölet-bűncselekményeket: az egyik kategóriába a közösségi elleni izgatást (Btk. 269. §), a nemzeti szocialista és kommunista rendszerek büneinek nyilvános tagadását (Btk. 269/C §), a nemzeti jelkép megsértését (Btk. 269/A §) és az önkényuralmi jelképek használatát (Btk. 269/B §) sorolta, a másikba a közösség tagja elleni erőszakot (Btk. 174/B §).

---

¹ Amnesty International Magyarország, Háttér Társaság a Melegekért, Magyar Helsinki Bizottság, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, Társaság a Szabadságjogokért. <http://gyuloleletellen.hu/>
² Egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar.

A közösség elleni izgatás és a nemzetiszocialista és kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadása tekintetében megnehezíti az elhatárolást, hogy a jogalkotó a két bűncselekménynél azonos büntetési kereteket alakított ki, szemben a német szabályozással, ahol az izgatás alacsonyabb büntetési tétellel szabályozott. Az uszítás és nemzeti jelkép megsértése viszonyában, tekintettel utóbbi szubszidiárius jellegére, mindkét bűncselekmény megvalósulása esetén az uszítás a megállapítandó. Ugyanez mondható el az uszítás és garázdaság együttes megvalósulása esetén, figyelemmel a garázdaság szubszidiárius jellegére. Az uszítás tényállása körül kialakult jogalkalmazási nehézségek kapcsán felhívta a figyelmet arra, hogy a tényállást lényegében 2004 óta nem alkalmazzák, sokszor eltérően (garázdaságként) minősítik. További problémaként jelölte meg, hogy az uszítás tényállása az elmúlt évek jogalkalmazói gyakorlatának következtében egybeesik a Btk. 174/B § (közösség tagja elleni erőszak) büntetendő előkészületével.

A közösség tagja elleni erőszak esetében két alapeset különböztethető meg, a Btk. 174/B § (1) bekezdésben foglalt, klasszikusnak nevezhető bántalmazást és kényszerítést tartalmazó alakzat, valamint a Btk. 174/B § (1a)³ bekezdésben foglalt eset, amelyben lényegében a garázdaság szabálysértése párosul a gyűlöletmotivációval. Utóbbi (1a) bekezdés kapcsán egy kodifikációs hibára is felhívta a figyelmet, miszerint jelen struktúrában nem egyértelmű, hogy a minősített esetek erre az esetre is alkalmazandók-e, illetve kérdésessé válik, hogy az (1a) bekezdés előkészületét büntetni kívánta-e a jogalkotó. Szomora Zsolt értelmezésében mindkét felvetett kérdésre nemleges válasz született, így a minősített esetek nem vonatkoznak az említett bekezdésre, illetve jogállami keretek között a garázda alakzat előkészülete sem büntethető.⁴ Emellett rámutatott, hogy az új Btk.-ban a (2) bekezdésben kerül sor ugyan a bűncselekmény garázda alakzatának szabályozására, de az említett ellentmondásokat így sem oldotta fel a jogalkotó.

További elhatárolási kérdések mellett felvetődött a sokat vitatott, évek óta „hibernált” közösség elleni izgatás tényállása, valamint az alkalmazás lehetséges irányai az alaptörvény fényében. Emellett az önkényuralmi jelképek

³ A tényállás 2011 májusában egészült ki az (1a) bekezdéssel, a módosítás lex Gyöngyöspataként terjedt el a köztudatban. A tényállás szerint három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki másvalammal szemben valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása miatt olyan, kihívóan közösséggelens magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy riadalmat keltsen.

⁴ Ellentétes nézetben van például Hollán Miklós: Az önrendelkezés elleni bűncselekmények. In: Hollán Miklós – Kis Norbert: Büntetőjog II. Az anyagi büntetőjog különös része. Alapismertetek a közszolgálati szakemberképzés számára. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2011, 60. o.

használata kapcsán előállhat az az abszurd helyzet, hogy ha a jogalkotó nem tesz lépéseket, akkor e bűncselekmény mintegy két hónapig nem létezik majd a magyar jogrendszerben, tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróság a 4/2013. (II. 21.) AB határozatával a Btk. 269/B §-át 2013. április 30. napjától megsemmisíti, az új Btk.-ban⁵ változatlan tartalommal lévő tényállás viszont 2013. július 1. napjától hatályos. Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság is rámutatott arra, hogy az új Btk. 335. §-a, valamint a hatályos Btk. 269/B §-a azonos módon fogalmazza meg az önkényuralmi jelkép használata tényállási elemei közül a védett jogi tárgyat, a szóban forgó jelképeket, az elkövetési magatartásokat. Eltérés a büntetőjogi jogkövetkezmény tekintetében van, a hatályos szabályozás pénzbüntetéssel, az új Btk. elzárással rendelni büntetni az önkényuralmi jelképek használatát. Mivel a tényállási elemek lényegileg azonosak, erre tekintettel az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a Btk. 269/B §-ával kapcsolatosan felvetődő alkotmányossági aggályok a már kihirdetett, de még nem hatályos új Btk.-ban szereplő tényállásra is vonatkoznak.⁶

A tényállással kapcsolatban rendészeti kérdésként merült fel, hogy a célzat megítélése a rendőri intézkedés során szükségszerűen vizsgálendő-e, így például, ha egy választási gyűlésen valaki vörös csillagot visel, a rendőr intézkedhet-e, vagy mindenekelőtt a célzatot kell mérlegelnie. A kérdésre a Legfelsőbb Bíróság egy korábbi döntése⁷ nyújtott választ, amely szerint a rendőrnek nem feladata a célzat mérlegelése, hanem a büntetőeljárás során tisztázandó az elkövető célzata. Ahogy történt egy korábbi ügyben is, ahol a Legfelsőbb Bíróság a célzat hiányát a bűncselekmény társadalomra veszélyességének hiányaként értékelte, és ennek alapján mondta ki a vádlott felmentését. Az ügyben az elsőfokú bíróság bűncselekmény elkövetését állapította meg, mert álláspontja szerint az önkényuralmi jelképeket ábrázoló politikai plakátok kiragasztása mondanivalójától függetlenül provokatív és sértő, amely kimeríti a Btk. 269/B § (1) bekezdés c) pontjában foglalt tényállást. A másodfokú bíróság helybenhagyta az elsőfokú bíróság döntését. A Legfelsőbb Bíróság felülvizsgálati eljárás során azonban az első- és másodfokú bírósággal ellentétben azt állapította meg, hogy bár megvalósultak a bűncselekmény törvényi tényállási elemei, önmagában annak vizsgálata nem

⁵ 2012. június 25-én az Országgyűlés elfogadta az új büntető törvénykönyvet (2012. évi C. törvény), amely 2013. júliusában lépett hatályba. Az új büntetőkönyv a gyűlölet vezérelte bűncselekmények terén is változásokat hoz.

⁶ 4/2013. (II. 21.) AB határozat.

⁷ Kfv. II. 38.073/2010/4.

elegendő a bűncselekmény megállapításához. A Legfelsőbb Bíróság döntése szerint az elkövető szándéka, az elkövetés konkrét, sajátos körülményeinek vizsgálata és értékelése alapján ítélnél meg, hogy a konkrét cselekmény veszélyt vagy sérelmet jelent-e a jogrendre. A konkrét esetben a Legfelsőbb Bíróság úgy ítélte meg, hogy ha hiányzik a „szimbólumok továbbélésének elősegítése, a köztudatban megtartása, népszerűsítése”, akkor hiányzik a terhelt esetében „az önkényuralmi rendszerekkel, a megvetett ideológiákkal való azonosulás is”. Ennek alapján a bíróság megállapította, hogy bár a terhelték magatartása formálisan tényállásszerű volt, de nem volt alkalmas félelemkeltésre, fenyegető hatás kiváltására, és így a jogvédele érdekében, a köznyugalom veszélyeztetésére, ezért nem valósult meg bűncselekmény.⁸ Szomora Zsolt álláspontja szerint azonban az említett alkotmánybírói határozat folytán már az a nézet sem tartható, miszerint a rendőrt intézkedési kötelezettség terheli a célzat vizsgálata nélkül, és ennek következtében a rendőr nem hagyhatja teljes mértékben figyelmen kívül a célzatot.

*Dombos Tamás*⁹ *Gyűlölet-bűncselekmények Magyarországon: Jogi szabályozás, statisztikai adatok, sértetti csoportok* című előadásában ismertette a gyűlölet-bűncselekmény fogalmi alapjait, a magyar szabályozást, emellett rámutatott a hivatalos statisztikák gyenge pontjaira, valamint e gyengeségek okaira, végül kitért a magyar jogalkotás és jogalkalmazás során sokszor elhanyagolt sértetti témakörre, ezen belül is a sértetti csoportjellemzőkre és az áldozatokra vonatkozó legfőbb kutatásokra.

Dombos Tamás az EBESZ Miniszteri Tanácsának a gyűlölet-bűncselekmények elleni küzdeletről szóló 9/09. határozatában foglalt gyűlölet-bűncselekmény-fogalomból indult ki¹⁰, majd kitért a gyűlölet-bűncselekmények jelentőségét adó leglényegesebb hatásokra. Mint ismert, a gyűlölet vezérelte bűncselekmények sajátossága éppen abban fogható meg, hogy a sértett által képviselt egész csoportnak azt az üzenetet közvetítik, hogy a csoport bármely tagja áldozata lehet ilyen jellegű bűncselekménynek. Ezért a gyűlölet vezé-

---

⁸ BH, 2009/131.

⁹ Közép-európai Egyetem.

¹⁰ Az EBESZ Demokratikus Intézmények és Emberi Jogok Hivatala (ODIHR) által használt meghatározás szerint gyűlölet-bűncselekménynek minősül: „A) minden olyan bűncselekmény, ideértve a személy vagy vagyon elleni bűncselekményeket, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak B) pontban meghatározott csoporthoz való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata, vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll; B) egy csoport bármely olyan tulajdonságon alapulhat, amelyben a csoport tagjai osztoznak, így például a tagok vélt vagy valós faji hovatartozása, nemzeti vagy etnikai származása, nyelve, bőrszíne, vallása, neme, kora, értelmi vagy testi fogyatékosága, szexuális irányultsága vagy más hasonló tulajdonsága.”

relte bűncselekmények nem csupán a konkrét sértettre gyakorolnak hatást, hanem az általa képviselt csoport valamennyi tagjára, a teljes közösségre. Emellett az áldozatra gyakorolt hatás sokszor jelentősebb, mint egy nem előítéletes indítékból elkövetett bűncselekménynél (nagyobb a trauma, tekintettel arra, hogy identitásában érinti a sértettet), valamint a gyűlölet-bűncselekmények magukban hordozzák annak veszélyét, hogy a csoportok között ellenségeskedés alakulhat ki, aminek következtében elszabadulhatnak az indulatok; végső soron és mindezek következtében az ilyen jellegű bűncselekmények súlyos közbiztonsági kockázatot jelentenek.

A statisztikai adatokat tekintve megállapítható, hogy a Magyarországon regisztrált, a Btk. 174/B § szerint minősülő esetek és a többi európai országban regisztrált gyűlölet-bűncselekmények száma között jelentős eltérések figyelhetők meg. Míg Magyarországon átlagban 9–36, a Btk. 174/B § szerinti minősülő bűncselekményt regisztrálnak, addig az Egyesült Királyságban 2011-ben 50 686, Németországban 4040, Svédországban 5498, Hollandiában 2802, Lengyelországban 222 gyűlölet-bűncselekményt regisztráltak. Mindez azt a látszatot is kelthetné, hogy Magyarországon nem okoznak problémát az előítéletes indítékból elkövetett bűncselekmények, Dombos Tamás néhány statisztikai adatot és áldozatkutatósi eredményt összevetve rámutatott azonban, hogy a regisztrált bűncselekmények száma nem fedi a valóságot. A 2000 és 2005 közötti gépjárműlopásokat tekintve az áldozatkutatók azt mutatják, hogy a válaszadók (illetve közvetlen környezetükben) 3,3 százaléka volt érintett gépjárműlopásban, míg válaszadók (és közvetlen környezetük) 1,1 százaléka volt gyűlölet-bűncselekmény áldozata. Ezzel szemben a hivatalos bűnügyi statisztikák azt mutatják, hogy az említett időszakban mintegy 42 329 gépjárműlopás és 42 gyűlölet-bűncselekmény történt.

Az eltérésnek számos oka lehet, amint erre Dombos Tamás is felhívta a figyelmet, így egyebek között problémát okoz, hogy a hivatalos statisztikákban nem áll rendelkezésre átfogó gyűlölet-bűncselekmény-fogalom. A Btk. 174/B §-on kívül számos egyéb tényállás tartozik a gyűlölet-bűncselekmények fogalma alá, ezeket azonban nem tartják nyilván elkülönítve, mint például az aljas indokból elkövetett emberölés esetét. Emellett a gyűlölet-bűncselekmények esetében igen magas a latencia, aminek elsődleges okai a következők: alacsony bizalmi szint a hatóságok irányában, a hatóság előítéletes fellépésétől (másodlagos viktimizációtól) való félelem, a vonatkozó jogszabályok ismeretének hiánya, szégyenérzet, félelem a védett tulajdonság kiderülésétől, valamint az előadások során is sokszor említett alulminősítés problémája: azaz, a rendőrség sokszor nem veszi figyelembe, vagy nem megfelelően vizsgálja a motivációt.

Dombos Tamás végül számos példát hozott védett tulajdonságok szerint csoportosítva, így romák elleni, antiszemita, homofób/transzfób és egyéb csoportok elleni támadásokra.

E cikk szerzője *A rendőrségi szervezetaltozások szerepe, a nyomozás hatékonysága* címmel tartott előadást, amely nem elsősorban a szabályozás területén megjelenő hiányosságokra, hanem a jogalkalmazás, azon belül is elsősorban a nyomozások hiányosságaira, főként a hatáskörmegoszlás tekintetében megjelenő anomáliákra hívta fel a figyelmet – egyedi esetek bemutatása útján.

A hatáskör jogi szabályozását tekintve a 3/2008. (I. 16.) IRM rendelet a gyűlölet-bűncselekmények nyomozását a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok hatáskörébe utalja. Az ilyen ügyek nyomozására külön szervezeti egységek a rendőr-főkapitányságokon nincsenek, ennek következtében az egyes rendőr-főkapitányságoknál eltérő gyakorlat alakult ki, hogy mely szervezeti egység felelős gyűlölet-bűncselekmény gyanúja esetén a nyomozások lefolytatásáért. A tapasztalatok szerint azonban az ügyek gyakran el sem jutnak a nyomozásért elvileg felelős szervezeti egységhez, mivel a helyi szinten eljáró kapitányságok a gyűlöletmotiváció figyelmen kívül hagyásával más tényállás alapján kezdenek el nyomozni, és az ügyről a megyei főkapitányságot nem is értesítik. A nyomozás megyei szinten történő központosítása – amely elvben lehetővé tenné a specializált szakértelemmel felvértezett nyomozók alkalmazását – a gyakorlatban nem minden esetben működik.

A főváros hatásköri szempontból különösen problémás, mivel a Btk. 174/B §-a (közösség tagja elleni erőszak) gyanúja alapján induló nyomozások a 2012. augusztus 17. előtti időszakban a Budapesti Rendőr-főkapitányság Szervezett Bűnözés Elleni Főosztályának hatáskörébe tartoztak, a nyomozásokat ténylegesen végző szervezett bűnözés elleni osztályt azonban 2012 augusztusában jogutód nélkül megszüntették. A megszüntetés után az ilyen ügyek nyomozása a BRFK Szervezett Bűnözés Elleni Főosztály Kábítószer-bűnözés Elleni Szolgálatának a feladatkörébe került. A főváros esetében is megfigyelhető az a tendencia, hogy olykor nem a hatáskörrel felruházott szervezeti egység végzi e bűncselekmények nyomozását, amint ezt a következő jogesetek is szemléltetik¹¹.

A 2012-es meleg méltóság menete után a rendezvényt elhagyó testvérpárt fekete ruhás ellentüntetők szexuális irányultságukra utaló kijelentések köz-

---

¹¹ A nyomozás során jelentkező hatásköri problémák szemléltetésére a Háttér Társaság a Melegekért és a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda ügyein keresztül került sor.

ben tettelesen bántalmazták. A helyszínen a rendezvény biztosításáért felelős gazdaságvédelmi főosztályhoz (korrupciós bűnözés elleni osztályhoz) tartozó rendőrök intézkedtek, a feljelentést is ők vették fel. Már a helyszínen felvetődött a Btk. 174/B § gyanúja, a nyomozást is közösség tagja elleni erőszak miatt indították, a gazdaságvédelmi főosztály hatáskör hiánya miatt az ügyet áttette a BRFK Szervezett Bűnözés Elleni Főosztályához, az ügyben a nyomozást azonban végül a XIX. Kerületi Rendőrkapitányság folytatta.

2012 decemberében a Ferenciek tere metrómegállónál a sértettet szexuális irányultságára utaló kijelentések mellett tettelesen bántalmazták. A sértett az V. Kerületi Rendőrkapitányságon tett feljelentést, a nyomozást továbbra is az V. Kerületi Rendőrkapitányság folytatja.

2012 szeptemberében civil szervezetek (Amnesty International Magyarország, Háttér Társaság a Melegekért, Magyar Helsinki Bizottság, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, Társaság a Szabadságjogokért) a Belügyminisztériumnak, az Országos Rendőr-főkapitányságnak, a Budapesti Rendőr-főkapitányságnak címzett leveleikben egyrészt felhívták a figyelmet a jogalkalmazás terén jelentkező hiányosságokra, másrészt javaslatok megfogalmazásán keresztül felajánlották segítségüket a hatékony szervezeti keretek kialakítása érdekében. A Belügyminisztérium válasza szerint folyamatban van a rendőrség szervezetének átgondolása és átalakítása. Álláspontjuk szerint azonban a gyűlölet-bűncselekmények nyomozása nem igényel olyan „speciális” szakértelmet, amely indokolná például egy nyomozó csoport felállítását, tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények viszonylag széles nyilvánosságot kapnak, kriminalisztikai szempontból egyszerű megítélésűek, leggyakoribb esetekben könnyen felderíthetők, bizonyításuk nem bonyolult feladat, és nem jellemző a klasszikus szervezett elkövetés. Érvelésük szerint az országos nyomozó szerv felállítása a megelőzéssel sem indokolható, különösen azért, mert félt, hogy egy önálló nyomozó egység felállítása éppen ellenkezőleg hatna, mivel egy nyilván kisebb létszámú nyomozó egység lassabban lenne képes nyomozni az ország egész területéről érkező bűnyüveget, mint azt jelenleg a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok szervei teszik. Gyakorlati tapasztalatok és a külföldi példák azonban azt mutatják, hogy a gyűlölet-bűncselekmények körébe tartozó tényállások nyomozása speciális szakértelmet igényel, ezek a bűncselekmények kriminalisztikai szempontból összetett megítélésűek, a felderítésük és bizonyításuk legtöbbször igen kemény feladat. A probléma súlyát mutatják egyrészt a korábbi előadásokban elhangzottak, másrészt a 2005-ös Európai bűnügyi és biztonsági felmérés (*European Crime and Safety Survey; EU ICS*) adatai alapján készült

becslés¹² is, amely szerint a Magyarországon történt gyűlölet-bűncselekmények 99,7 százalékát nem jelentik, vagy a hatóságok ezeket az eseteket nem minősítik gyűlölet-bűncselekménynek. Az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU számú, a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról szóló irányelve¹³ [23. cikk (2) b) pont] előírja, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozataival speciálisan képzett nyomozóknak kell foglalkozniuk. Kötelező érvényű jogi aktusként az irányelv hazai átültetéséről Magyarország köteles gondoskodni.

A BRFK válaszában rámutatott, hogy a fővárosban a szervezett bűnözés elleni osztály megszüntetése után a kábítószer-bűnözés elleni szolgálat feladatkörébe kerültek a gyűlölet-bűncselekmények. E szinten kiemelt bűncselekményi kategóriákkal foglalkozó szervezeti egység keretében garantálható a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásának változatlan szakmai színvonala. A BRFK álláspontja szerint a gyűlölet-bűncselekmények nyomozási anomáliáiról elmondható, hogy a felvetődő problémák jelentős részéért e bűncselekményi kategória kriminalisztikai jellemzői – bizonyításhoz szükséges tényállási elemek feltárási, nyomozásmetodikai nehézsége – a felelősök, és az a körülmény, hogy sokszor a bizonyítandó tényállási elemekről kevés releváns adat áll rendelkezésre.

Válaszában az ORFK kitért arra, hogy a kérdéskör kezelése érdekében a Belügyminisztérium a Rendőrtiszti Főiskola és az ORFK bevonásával szakmai fórumot hozott létre 2011-ben. A hazai álláspontok, valamint a nemzetközi gyakorlat tapasztalatai arra ösztönözték az ORFK Bűnügyi Főigazgatóságát, hogy 2012-től önálló szakvonal keretében kezelje a gyűlölet-bűncselekményeket. A gyűlölet-bűncselekmények elleni munkacsoport által azonban még nem sikerült beazonosítani az e szakvonalra kijelölt központi és területi munkatársakat. A szakvonal létrehozását a munkacsoport mindenképpen előremutató lépésnek tekinti, mindazonáltal a szakvonal hatékony működéséhez a következő feltételeket szükséges teljesíteni:

- a szakvonalnak minden megyei rendőr-főkapitányságról legyen legalább egy tagja, hogy a kellő szakértelem minden rendőr-főkapitányságon rendelkezésre álljon;

---

¹² Amnesty International Magyarország, Háttér Társaság a Melegekért, Magyar Helsinki Bizottság, Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda, Társaság a Szabadságjogokért (2012): Az új Büntető törvénykönyv gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó rendelkezéseinek kialakítása során figyelembe veendő szempontok. http://gyulolettellen.hu/sites/default/files/hatteranyag_2012-02-22.pdf
¹³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:Hu:PDF>

- a szakvonal valamennyi tagja részesüljön speciális továbbképzésben a gyűlölet-bűncselekmények hatékony felderítésére a nemzetközi gyakorlatban elterjedt úgynevezett indikátoron alapuló¹⁴ nyomozási technikáról, valamint a gyűlölet-bűncselekmények áldozatainak speciális szükségleteiről;
- a rendőrségi ügyrend tegye lehetővé, hogy a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai feljelentésükkel közvetlenül fordulhassanak a szakvonal illetékes tagjához, a sértett(ek) és a tanú(k) kihallgatását a szakvonal erre felkészített munkatársai végezzék;
- az Országos Rendőr-főkapitányságon jöjjön létre a szakvonal működését támogató csoport, amelynek feladata a gyűlölet-bűncselekmények monitorozása, a szakvonal munkatársainak szakmai támogatása, és folyamatos továbbképzésük megszervezése;
- a szakvonal működése során alakítson ki szoros együttműködést a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés területén aktív civil szervezetekkel, amely kiterjed különösen a szakvonal munkatársainak szervezett továbbképzések tananyagának kidolgozására és folyamatos továbbfejlesztésére, valamint a nyomozati munkát segítő iránymutatások kidolgozására.

A nemzetközi gyakorlatot tekintve megállapítható, hogy eltérő intézményi megoldások alakultak ki az előítélet motiválta bűncselekmények nyomozására. Így vannak országok (például Franciaország, Németország), ahol külön szervezeti egységek foglalkoznak a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásával, van, ahol (például Csehország) bár külön szervezeti egység nincs kijelölve, de a nyomozást speciálisan felkészített, nevesítetten erre a területre szakosodott nyomozók végzik. Végül vannak olyan országok is, ahol bár a nyomozás megmarad helyi hatáskörnek, a helyi nyomozóknak az ilyen ügyekben kötelességük együttműködni egy központi támogató egység speciálisan képzett munkatársaival (például az Egyesült Királyságban). Európán kívüli példákat tekintve Kanadában Vancouver tartomány speciális egységet hozott létre az úgynevezett Diversity and Aboriginal Policing Section részeként, amely mind a járőrök, mind a nyomozást végzők tevékenységét igyekszik elősegíteni¹⁵, míg Ontario tartományban a terrorizmus és gyűlölet-bűncselekmény elleni egység hatáskörébe tartoznak az ilyen jellegű bűncse-

¹⁴ Lásd például Responding Hate Crimes: A Police Officer's Guide to Investigation and Prevention. Léteznek bizonyos indikátorok, amelyek megléte a tettes motivációjára utalhat.

<http://www.theiacp.org/publicationsguides/lawenforcementissues/hatecrimes/respondingtohatecrimes-policeofficersguide/tabid/221/default.aspx>

¹⁵ <http://vancouver.ca/police/organization/public-affairs/diversity-aboriginal-policing/hate-crimes.html>

lekmények. Az Egyesült Államokban San Francisco városában 1990 óta külön egység működik két főállású nyomozóval, akik a nyomozások lefolytatásán túl együttműködnek a helyi civil szervezetekkel, valamint különböző jellegű tréningfeladatokat is ellátnak.¹⁶

Az előbbiekből megállapítható, hogy a gyűlölet-bűncselekmények esetében a jelenlegi szervezeti keretek és a gyakorlat nem teszi lehetővé a hatékony fellépést, másrészt a nemzetközi tapasztalatok alapján elmondható, hogy kizárólag olyan modell működőképes, amely a helyi társadalmi viszonyokat összeegyezteti a rendőrség szervezeti kultúrájával, és ezáltal speciálisan felkészített nyomozók végzik e bűncselekmények nyomozását.

*Udvari Márton*¹⁷ *A joggyakorlat buktatói – néhány eset tanulsága* címmel tartott előadásában egyedi eseteken keresztül mutatta be a Btk. 174/B §-ában foglalt közösség tagja elleni erőszak bűncselekményéhez kapcsolódó jogalkalmazási jellemzőket, közülük elsősorban az alulminősítést, illetve egyéb problémákat emelte ki.

A gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés területén aktív civil szervezetek azt tapasztalják, hogy a nyomozó hatóság nem – vagy csak jelentős késelelemmel, sértetti beadványok alapján – indít eljárást közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt olyan esetekben is, ahol már különösebb vizsgálat nélkül is megállapítható a gyűlöletmotiváció gyanúja.

A következő jogeset jól szemlélteti, hogy a nyomozó hatóság csak az aktív sértetti magatartás következtében módosította a minősítést. 2012 augusztusában szélsőséges szervezetek tüntetést tartottak a Veszprém megyei Devecser településen. A demonstráción kb. négyszázötvenen vettek részt. Két helyszínen hangzottak el beszédek a városban, majd a résztvevők menetben vonultak a helyi utcákon. A menet útvonalába tartozott az az utca is, ahol köztudottan sok roma lakik. A demonstráción felszólalók romaellenes, uszító, gyűlöletkeltő beszédeket mondtak, a vonulás résztvevői ugyancsak romaellenes jelszavakat skandáltak („*igenis van cigánybűnözés*”, „*ha nem lesznek itt a rendőrök, visszajövünk és felgyújtjuk a házatokat*”), a menet elején haladó nagyobb csoport a házak udvarán tartózkodó romákat vizespalackokkal, betondarabokkal és kövekkel dobálta meg. Két ember megsérült (a tüntetés fő szervezője, továbbá egy roma család udvarán tartózkodó ember).

A rendőrök szolgálati feladataik teljesítése közben, hatáskörükben eljárva szereztek tudomást a jogsértő cselekményekről, de intézkedés nem történt a helyszínen.

¹⁶ <http://sf-police.org/index.aspx?page=81>

¹⁷ A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda munkatársa.

A tüntetésen megsérülő két ember helyszínen tett feljelentésére csupán garázdaság vétsége miatt ismeretlen tettes ellen indult büntetőeljárás, amelynek minősítését később – feltehetően a részletes, elemző sértetti beadvány hatására – a Btk. 174/B §-ában meghatározott közösség tagja elleni erőszak (gyűlölet-bűncselekmény) minősítésre változtatták. A rendőrség az eset után több mint nyolc hónappal tett közzé egy közleményt, miszerint a Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztálya nyomozást folytat közösség tagja elleni erőszak büntett elkövetésének megalapozott gyanúja miatt ismeretlen tettesek ellen. *„A Devecseren 2012. augusztus 5-én megtartott demonstráción a résztvevők egy csoportja gyalázkodó kifejezéseket kiabált a helyi lakosok egy csoportja felé, valamint vizes palackokat, köveket dobtak feléjük. A bűncselekmény elkövetésével a fényképfelvételeken látható személyek is megalapozottan gyanúsíthatók, beazonosításukhoz a rendőrség a lakosság segítségét kéri.”*¹⁸

Tehát megállapítható, hogy egyértelműen fennállt a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményének gyanúja, hiszen az elkövetők világosan kifejezték romaellenes indítékukat, és emellett megvalósult a bántalmazás, a kihívóan közösségellenes magatartás is. Mindemellett nyilvánvaló, a hatóság által közvetlenül is észlelt indikátorok ellenére csak később, sértetti beadványok után indult nyomozás a Btk. 174/B § alapján. Kérdéses, hogy vajon átminősítette volna a rendőrség a cselekményt sértetti beavatkozás nélkül is. A kérdés azért is releváns, mert a sértettnek sok esetben nincsen képviselője, saját maga pedig nem igazodik el a jogszabályok között.

A tapasztalatok azt mutatják, hogy a nyomozó hatóság nem veszi figyelembe vagy nem ismeri fel azokat az indikátorokat, amelyek arra utalnak, hogy a sértett védett tulajdonsága miatt valósult meg a bűncselekmény. Mindezek következtében sok esetben számos lényeges körülményre nem is terjed ki a nyomozás, hiszen az eljárás folyamán a hatóság nem helyez súlyt az előítéletes indítékhöz fűződő bizonyítékok felkutatására.

A nemzetközi szakirodalom (ideértve a nyomozó hatóság által kidolgozott különböző útmutatókat, protokollokat is)¹⁹ és joggyakorlat viszonylag széles körben foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények indikátoraival, illetve ezek felismerésének módszereivel. Udvari Márton példálózó jelleggel a következő mutatókat említette:

- a gyanúsított által használt nyelvezet és szavak, írásos megnyilatkozások, gesztusok, akár az elkövetés előtt, akár aközben, vagy utána;

¹⁸ http://www.police.hu/veszprem/aktualis/ORF20130410_4.html

¹⁹ Preventing and responding to hate crimes. <http://www.osce.org/odihr/39821?download=true>

- a gyanúsított kapcsolata rasszista/homofób stb. eszmékkel, szervezetekkel;
- az áldozat olyan helyen vagy annak közelében tartózkodott, amely összefüggésbe hozható a védett csoporttal, vagy annak tagjai által gyakran látogatott helyszínnel (közösségi ház, meleg-szórakozóhely);
- a cselekmény olyan időpontban történt, amely a megtámadott csoport számára különös jelentőséggel bír (például vallási ünnepen, egy nemzetiség ünnepnapján, a melegközösség által tartott méltóság menete napján).

Egy másik esetben melegek egy kis településen összejövetelt, nyári tábor szerveztek, 2012 júliusában. A helyi Jobbik-szervezet egy sajtótájékoztató ürügyén megjelent a helyszínen, a résztvevők megfélemlítésére törekedett, erőszakkal fenyegető rigmusokat skandált. Az egyik elkövető például hangosbeszélővel a következő szavakat intézte az ingatlanban tartózkodókhoz: „*Tízet ütött már az óra, térjetek hát nyugovóra, tűzre-vízre vigyázzatok, le ne égjen a házatok!*” A házban tartózkodók e kijelentést fenyegetésként értékelték, többen haza is utaztak. A tábor szervezője feljelentést tett. Később a rendőrség a feljelentést elutasította azzal az indokolással, hogy nem történt bűncselekmény (ebben a körben a zaklatás tényállását vizsgálta csak). A sértetti panaszt elutasító határozatban az ügyészség azzal érvelt, hogy az elhangzott kijelentések nem értékelhetők úgy, hogy alkalmasak lettek volna a sértettekben súlyos félelem keltésére, kihívó közösségellenességük nem volt megállapítható.

Az előbbi ügyben Udvari Márton álláspontja szerint meg kellett volna indítani a nyomozást közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt, hiszen az elhangzott kijelentések valójában alkalmasak voltak a félelemkeltésre, olyannyira, hogy több résztvevő haza is utazott a táborból, illetve az is erősen vitatható, hogy hangosbeszélővel való fenyegető hangoskodás nem kihívó közösségellenes magatartás.

2009 márciusában roma származású személyek egy autó utasaira támadtak Miskolcon. Az autó utasai közül egynek bizonyítottan szkinhed kötődése volt, az utasok nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedtek. Állításuk szerint azért kocsikáztak hajnali fél kettőkor a cigányok lakta területen, az autójukban egy több liter gázolajat tartalmazó kannával, mert éjjel-nappali boltot kerestek.

A Miskolci Városi Bíróság összesen 34 év szabadságvesztést szabott ki a roma vádlottakra közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt. A bíróság indokolása szerint azt, hogy a bűncselekményt a romák magyarok elleni előítéletes indítékkal követték el, döntően két bizonyíték támasztotta alá: egy „*halál a magyarokra*” feliratú bot, továbbá az egyik vádlott vallomása,

aki a támadáskor (egyedülként) magyarelles kiabálást hallott. Ezt az (állítást szerint rendőri bántalmazás hatására tett) vallomását a bíróságon visszavonta, az esetnek további következménye nem volt.

A 2010 őszén az ügyben hozott elsőfokú ítéletet a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság iratellenesség, indokolási kötelezettség megsértése és megalapozatlanság miatt hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította. Az újabb elsőfokú ítélet valamennyi, közösség tagja elleni erőszakkal vádolt személyre letöltendő börtönbüntetést szabott ki.

Udvari Márton álláspontja szerint továbbá téves volt a cselekmény minősítése, tekintettel arra, hogy a közösség tagja elleni erőszak megállapításának feltétele, hogy a bűncselekményt egy csoport elleni előítélet motiválja. Jelen esetben azonban az elkövetőket nem előítélet, hanem félelem, önvédelem motiválta. Figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy az eset csupán három héttel a tatárszentgyörgyi kettős cigánygyilkosság után történt, amikor a roma közösségekben rendkívüli feszült volt a légkör: országszerte esti járőrözéseket, egyéb önvédelmi akciókat szerveztek, tartva az újabb rasszista támadásoktól. Tehát jelen eset jól szemlélteti a korábbi előadásokban elhangzottakat, miszerint a gyűlölet-bűncselekmények magukban hordozzák annak veszélyét, hogy a csoportok között ellenségeskedés alakulhat ki, aminek következtében elszabadulhatnak az indulatok. Udvari Márton kiemelte, hogy további, a miskolcihoz hasonló esetekről is tudomásuk van. Nem vitatta, hogy akár roma származásúak is követhetnek el gyűlölet-bűncselekményt, de aggasztónak tartja, hogy számos esetben, amikor az elkövetők romák, a nyomozó hatóságok vélhetően túlzott hangsúlyt fektetnek az előítéletes motiváció bizonyítására, olykor figyelmen kívül hagyva azokat a körülményeket, amelyek ezen indíték ellen szólnak. Ez – figyelembe véve az egyéb esetekben tanúsított, inkább távolságtartóként jellemezhető hozzáállást – akár kettős mérce alkalmazásának a gyanúját is felvetheti.

2011 márciusában a gyöngyöspatai „járőrözések” idején egy a szélsőséges Betyársereghez tartozó személy a romasoron minden előzmény nélkül elkezdett ordítani, szitkozódva, káromkodva patkányoknak titulálva a jelenlévő cigányokat. Miután egy roma asszony visszaszólt neki, a férfi felé rohant, és a kapuban, kétlépésnyi távolságra elővette a baltát és az ostort, és azt ordította: „Te büdös, retkes cigány, a k...a anyádat!” Ekkor a vele lévő nő lefogta és elrángatta, de még kétszer újra a kapuhoz rohant, és azt üvöltötte: „Rohadt cigányok, a véretekől fogom felépíteni az új házamat ide a cigánysorra!” Mindeközben, nyomatékat adva szavainak, a baltájával feléjük suhintott úgy, hogy a penge egy kétéves kislány fejétől pár centire sújtott le.

Az ügyben a nyomozó hatóság nem a Btk. 174/B § miatt indított nyomozást arra hivatkozva, hogy a cselekmény sem bántalmazás kísérletét, sem kényszerítést nem valósított meg. Mindezek miatt zaklatás bűncselekménye miatt nyomoztak, a nyomozást azonban végül arra hivatkozva szüntették meg, hogy nem bizonyítható a sértetre irányuló fenyegetés.

Udvari Márton álláspontja szerint az előbbi ügyben is helytelenül járt el a hatóság, hiszen a cselekmény mind a bántalmazás kísérletét, mind a kényszerítés elkövetési magatartását megvalósította. A történeteket vizsgálva megállapítható, hogy az elkövető a cselekményét romaellenes indítékból követte el, a szóhasználat egyértelműen erre utal. Mindezt megerősítik a konkrét incidens előtti események is, hiszen a faluban tartózkodó szélsőséges szervezetek nyíltan kifejezték, hogy a romák megrendszabályozása miatt vannak a településen. Ezek a körülmények tehát mind olyan indikátorok voltak, amelyek az előítéletes motiváció meglétére utaltak, és amelyeket nem értékelt a nyomozó hatóság.

Udvari Márton végül kitért a Magyar Helsinki Bizottság kutatására, amelynek keretében a szervezet az ország valamennyi bíróságán 2007 és 2011 között jogerősen befejezett, olyan ügyek iratait vizsgálta, amikor is az ügyész a 174/B § miatt emelt vádat, vagy a bíróság emiatt ítélte el a vádlottat.²⁰ Arra keresték a választ, hogy milyen közös jellemzőkkel bírnak a hatóságok elé kerülő ügyek, van-e egységes ítélkezési gyakorlat. A kutatás egyik megállapítása az, hogy csak abban az esetben emelnek vádat a 174/B § alapján, ha nagyon egyszerű az ügy megítélése. Egyebek között megállapítható volt, hogy a 174/B §-nak csak a bántalmazásos alakzatában történt vádemelés/elítélés, rendszerint testi sérülés esetén. A kényszerítéssel való megvalósulásra nem talált példát a szervezet, ahogy a bűncselekmény kísérletének megállapítására sem. A gyűlölet-bűncselekmények indikátorai közül elsősorban csak az elhangzott kijelentésekre alapozzák a vádemelést, az elkövetői kör definiálására, a gyűlöletmotiváció pontos meghatározására, a védett csoport kiválasztására nem helyez hangsúlyt a hatóság.

A felkért hozzászólók közül bírósági részről *Dénes Veronika* (PKKB), az ügyészségtől *Miskolczi Barna* (Legfőbb Ügyészség), a rendőrség részéről *Szelei Pál* (ORFK Bűnügyi Főosztály), a tudományos élet képviselőjeként *Krémer Ferenc* fejtette ki véleményét az elhangzott előadásokról és a témáról.

Dénes Veronika elsősorban a gyűlölet mint fogalom meghatározásának a nehézségeire és ezzel párhuzamosan a bírák nehéz helyzetére hívta fel a fi-

---

²⁰ A kutatás jelenleg is folyik, az előbbi információk a kéziratból származnak.

gyelmet az uszítás megállapíthatósága kapcsán. Kiemelte, hogy a véleménynyilvánítás szabadsága mellett nem feledkezhetünk meg az emberi méltóságról. Végül a mediáció szükségességét hangsúlyozta a gyűlöletbeszéd esetében, főként, ha az elkövető fiatalkorú.

Miskolci Barna az új Btk. kodifikációjának irányítójaként úgy vélte, hogy a jogszabályalkotás során a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozóan intenzív előkészítő munka folyt, és igyekeztek a tapasztalt civil szervezetek tudására támaszkodni. A gyűlöletbeszéd kapcsán megjegyezte, hogy az alkotmánybírói határozatok által rendkívül szűkre szabott keretek miatt nem született „tökéletes” szöveg.

Szelei Pál, elismerve ugyan a rendőrség felelősségét, felhívta a figyelmet más jogalkalmazó szervek és a társadalom felelősségére. Két általa idézett jegyzőkönyv alapján tette fel a kérdést, hogy fiatalkorú elkövetők esetében hol marad a szülők és az iskola felelőssége. Emellett elismerte a módszertani útmutatók, különféle képzések és a speciális nyomozók alkalmazásának jelentőségét, hiszen vitathatatlan, hogy ha egy szakterületen dolgozik valaki, akkor hatékonyabban sajátítja el a speciális jogalkalmazói gyakorlatot. A hatásköri problémákra reagálva rámutatott, hogy az új Btk. kapcsán új hatásköri norma kialakítására kerül sor, ennek munkálatai a tudományos ülés ideje alatt is zajlottak.

Krémer Ferenc álláspontja szerint kétféle társadalmat különböztethetünk meg: vannak a gyűlölet iránt nyitott és zárt társadalmak. A zárt rendszerek társadalmi problémaként kezelik a gyűlölet motíválta cselekményeket, így az ilyen társadalmakban a rasszizmus legkisebb jelére akár a munkáját is elveszítheti valaki. Az ilyen társadalmakban a rasszizmusra adott válasz nem jogi, hanem alapvetően kulturális kérdés. Mindeközben a gyűlöletre nyitott társadalmakban a polgári társadalmak alapvető értékei, mint az egyenlőség, korlátozottan vannak jelen, így megsértésük számonkérése sem történik meg a társadalom tagjai részéről. Ennek megfelelően egyáltalán nem meglepő, hogy e társadalmak esetében nem lehet hatékony szabályozást kialakítani a gyűlölet-bűncselekményekkel szemben, hiszen a társadalom tagjai, így a jogalkotók sem tudják alapvető jelentőségüként értelmezni a szélsőségek és a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés fontosságát.

A hallgatóság részéről *Pap András László*, a rendészeti albizottság tagja hozzászólásában fontosnak ítélte kiemelni a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban az előítéletes motivációval elkövetett zaklatás és rongálás tényállásai alkalmazhatóságának jelentőségét.

Finszter Géza levető elnök zárszavában különösen sikeresnek ítélte a rendezvényt, tekintettel a közönség sokszínűségére és az együtt gondolkodás magas szintjére.

Összegzésként megállapítható, hogy a jogalkotásban és jogalkalmazásban megfigyelhető egyes nehézségek mellett, a társadalom részéről is elmarad a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés demokratikus társadalomban minimálisan elvárható szintje. A gyűlölet-bűncselekmények előszobáját alkotó, a büntetőjogi határt el nem érő szélsőséges megnyilvánulásokra adott határozott, széles körű társadalmi válaszok egyelőre váratnak magukra.

Az előadások egy része megtalálható a rendészeti albizottság honlapján: <http://www.bm-tt.hu/rab/ulemek.html>.

JOVÁNOVICS ESZTER

Gyűlölet vagy előítélet? Szavak vagy tettek?

Definíciós kérdések, elhatárolások

A Társaság a Szabadságjogokért (TASZ) programvezető jogászaként évek óta foglalkozom gyűlölet-bűncselekményekkel, számos egyedi ügyben zajlott büntetőeljárást kísértem figyelemmel. Emellett tagja vagyok a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoportnak is. A munkacsoportot – amelyhez később független szakértők is csatlakoztak – öt emberi jogi szervezet, az Amnesty International Magyarország, a Háttér Társaság a Melegekért, a Magyar Helsinki Bizottság, a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda és a Társaság a Szabadságjogokért hozta létre 2012 elején annak érdekében, hogy a civil szervezetek összehangolják és ezzel hatékonyabbá tegyék a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés területén végzett munkájukat. A munkacsoport célja, hogy hatékonyra tegye az előítéletes indítékú bűncselekmények szabályozását és a vonatkozó jogalkalmazást, ennek eredményeként pedig a gyűlölet-bűncselekmények áldozatai megfelelő védelmet kapjanak, és hosszú távon csökkenjen az előítéletes indítékú bűncselekmények száma.

Az egyik első lépésként 2012-ben az új büntető törvénykönyv kodifikációjába kapcsolódtunk be. Részletes szakmai javaslatot készítettünk a gyűlölet-bűncselekmények büntetőjogi szabályozásának koncepcionális reformjára, amelynek keretében több alternatív megoldást terjesztettünk elő az új szabályozás kialakítására. Annak ellenére, hogy javaslataink néhány pontja bekerült az Országgyűlés által elfogadott új Btk.-ba, koncepcionális reformra nem került sor, így továbbra sem tartjuk tökéletesnek a jogszabályi hátteret. A jogalkalmazással, megítélésünk szerint, azonban még súlyosabb bajok vannak.

Ebben az írásban a gyűlölet-bűncselekmények fogalmi kereteinek tisztázására teszek kísérletet. Ez különösen fontos, hiszen a jogalkalmazás területén megfigyelhető hiányosságok egy része egészen biztosan az egységes gyűlölet-bűncselekmény-fogalom hiányára vezethető vissza. Ez után kitérek arra, hogy tulajdonképpen miért kell különös figyelmet szentelni a gyűlölet-bűncselekményeknek. A harmadik részben a magyar büntetőködexben szabályozott gyűlölet-bűncselekményeket veszem sorra, végül részletesen elemzem a közönség tagja elleni erőszak tényállását.

A gyűlölet-bűncselekmény fogalma: gyűlölet vagy előítélet?

Angolul a *hate crime*, azaz gyűlölet-bűncselekmény szinonimájaként használják a *bias motivated crime*, vagyis az előítélet által motivált bűncselekmény fogalmát, ami pontosabb meghatározás. A gyűlölet-bűncselekmény fogalma félreértelmezésre adhat lehetőséget, ugyanis a gyűlölet-bűncselekmények lényege, megkülönböztető eleme nem a *gyűlölet*, hanem az *előítélet*. Ahhoz, hogy egy bűncselekmény gyűlölet-bűncselekménynek minősüljön, nem kell az, hogy az elkövető gyűlölje az áldozatot. Sőt, a gyűlölet-bűncselekményeket jellemzően véletlenszerűen kiválasztott személy(ek) ellen követik el, vagyis az elkövető többnyire nem is ismeri személyesen az áldozatot, így őt személy szerint nem is gyűlölheti. A gyűlölet-bűncselekmény elkövetője előítélettel viseltetik az iránt a csoport iránt, amelyhez az áldozat is tartozik (akkor is, ha valójában nem tartozik ehhez a csoporthoz: itt ugyanis az elkövető percepciója, vélelme a döntő). Alacsonyabb rendűnek, a társadalom nem azonos méltóságú tagjainak gondolja a csoporthoz tartozókat valamely közös tulajdonságuk miatt, például azért, mert másmilyen a bőrszínük, vagy a szexuális orientációjuk, vagy a vallásuk. Az elkövetőnek teljesen mindegy, hogy a csoport mely tagja ellen követ el erőszakot, az áldozatot kizárólag vagy túlnyomórészt a lenézett tulajdonsága alapján választja ki. Potenciálisan tehát a csoport bármely másik tagja is áldozattá válhat, ezért szimbolikus bűncselekményeknek is hívják ezeket, hiszen üzenetet közvetítenek: azt az üzenetet, hogy ők nemkívánatosak, a társadalomnak nem azonos értékű tagjai.

A nemzetközi szervezetek közül tematikusan leginkább az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények kérdéskörével. Ha megnézzük az EBESZ definícióját¹, akkor ez alapján is igazolva látjuk az előbbi állításunkat.

Az EBESZ szerint a gyűlölet-bűncselekmények olyan bűncselekmények, amelyeket előítélet-indítékból követnek el. Van tehát egy alap bűncselekmény, amely közvetlenül irányulhat akár személy, akár vagyontárgy ellen, és ehhez járulékos elemként adódik az, hogy az elkövető a cselekményét előítéletes indítékból követte el.

A gyűlölet-bűncselekmény-fogalom tehát nem egy konkrét Btk.-beli tényállást takar, és nem is egy jogi terminus technicus, ezt a kifejezést nem talál-

---

¹ OSCE/ODIHR Hate Crime Laws – A Practical Guide, p. 16.
<http://www.osce.org/odihr/36426>

juk meg a magyar büntetőkódexben. Egy konkrét bűncselekményre utaló meghatározásnál sokkal tágabb, elméleti fogalomról van szó, amely valamennyi, előítéletes indítékből elkövetett bűncselekményt magában foglal, és ami olyan káros, de világszerte erősen jelenlévő társadalmi jelenségekre reflektál, mint a rasszizmus, antiszemitizmus, homofóbia, idegengyűlölet: tehát általában valamely társadalmi csoport elleni erőszakban megnyilvánuló intolerancia.

A gyűlölet-bűncselekmények kiemelt kezelésének indokai

Az említett előítéletes nézetrendszerek sajnálatos módon Magyarországon is meghatározzák a közhangulatot, és az utóbbi évtizedben számos nagyon súlyos gyűlölet-bűncselekményt követtek el hazánkban, gondoljunk csak példának okáért a romák elleni sorozatgyilkosságra, a meleg méltóság menetének résztvevőit ért támadásokra², a gyöngyöspatai incidenssorozatra³, vagy egy zsidó hitközségi vezető megtámadására⁴.

A gyűlölet-bűncselekmények a testi integritáshoz, a személyi biztonsághoz, esetenként a magánélethez való alapjogokat sértik, emellett ezek az emberi méltóságot és az egyenlőség elvét a legszélsőségesebb módon támadó cselekmények, ezért tényleges és szimbolikus hatásuk is igen erős általában. Mivel az áldozatot identitásában, a személyisége valamely lényegi vonása miatt támadják, ezért a konkrét áldozatra gyakorolt pszichés hatás is súlyosabb, mintha ugyanazt a bűncselekményt előítélet-motiváció nélkül követik el. Ráadásul a konkrét áldozaton túl az általa megtestesített egész csoportra

---

² Például: Megtámadták a felvonuló melegeket – összefoglaló. HVG.hu, 2008. július 5.

http://hvg.hu/itthon/20080705_meleg_meltosag_menete; Nem garázdaság, közösség tagja elleni erőszak – rendőrséghez fordul a TASZ a megvert nő ügyében. TASZ.hu, 2009. szeptember 7. <http://tasz.hu/gyulekezesi-jog/nem-garazdasag-kozossag-tagja-elleni-eroszak-rendorseghez-fordul-tasz-megvert-no>

³ Hírek erről például: Szélsőséges terror és állami tétlenség Gyöngyöspatán. TASZ.hu, 2011. március 18. <http://tasz.hu/romaprogram/szelsoseges-terror-es-allami-tetlenseg-gyongyospatan>; A TASZ jogi állásfoglalása szélsőséges szervezetek közelmúltbeli megfélemlítő tevékenységei kapcsán. TASZ.hu, 2011. május 10.

<http://tasz.hu/romaprogram/tasz-jogi-allasfoglalasa-szelsoseges-szervezetek-kozelmultbeli-megfélemlito-tevenysege>; Hogyan keni el a rendőrség a gyűlölet-bűncselekményeket? TASZ.hu, 2001. október 5.

<http://tasz.hu/romaprogram/hogyan-keni-el-rendorseg-gyulolet-buncselekmenyeket>

⁴ Megverték a Budapesti Zsidó Hitközség egyik vezetőjét. Index.hu, 2012. október 5.

http://index.hu/belfold/2012/10/05/megverték_a_budapesti_zsido_hitkozseg_egyik_vezetojet/

kihátással lehet a bűncselekmény: az egész csoportban erősítheti a kirekesztettség és a félelem érzését. Ezáltal az egész társadalomra is hatással lehetnek ezek a cselekmények – különösen, ha a támadás súlyos vagy durva volt: növelik a feszültséget a társadalmi csoportok között, erőszakot szülhetnek közöttük, tehát adott esetben közbiztonsági kockázatot rejtenek magukban.

Az előbbieket miatt az államnak határozott választ kell adnia e cselekményekre: a hatékony nyomozáson, a megfelelő vádemelésen és a súlyosabb büntetéssel keresztfül azt kell üzennie a társadalomnak és az elkövetőnek is, hogy az előítélet, az intolerancia minden formája elfogadhatatlan, és az állam kiáll minden ember egyforma méltósága és egyenlő bánásmódhoz való joga mellett.

Gyűlölet-bűncselekmények a magyar büntető törvénykönyvben

Ha az EBESZ definíciójából indulunk ki, a büntető törvénykönyvben (2012. évi C. törvény) egyetlen *sui generis* gyűlölet-bűncselekmény tényállást találunk: a közösség tagja elleni erőszak büntetettét (216. §). Az előítélet-motiváció értékelésére ad lehetőséget egy cselekmény aljas indokból történő elkövetése (*nevesített minősített esetek*) például az emberölés [160. § (2) bek. c)], személyi szabadság megsértése [194. § (2) bek. b)], jogellenes fogva tartás [304. § (2) bek. a)] esetében. A testi sértés [164. § (4) bek. a); (6) bek. a)] esetében a megfelelő alapeset és a közösség tagja elleni erőszak halmazatának megállapítása indokolt. Természetesen más bűncselekmények is elkövethetők előítélettel indítékkal, ezek – így például a zaklatás [222. § (1)–(2) bek.] – esetében azonban az aljas indokból történő elkövetést a jogszabály nem szabályozza minősített esetként. Ilyen esetekben a bírónak a büntetés kiszabásakor súlyosító körülményként kell értékelnie az *előítélet-indítékot*.

A gyűlölet-bűncselekmények körébe sokan besorolják a közösség elleni uszítást (332. §), az önkényuralmi jelkép használatát (336. §) és a nemzetiszocialista vagy kommunista rendszerek bűneinek nyilvános tagadását (333. §) is. A közösség elleni uszítás lényegében gyűlölet-bűncselekményre történő nyilvános felhívás, vagyis annak kvázi előkészületi cselekménye. Bár a tényállás nem tartalmazza az előítélet-motivációt, az uszítás feltételezi az elkövető előítéletességét, a csoport iránti intoleranciáját. Ugyanakkor hiányzik az alpbűncselekmény, hiszen a nyilvános beszéd önmagában – többnyire – nem bűncselekmény, csak a tartalma és az azt kiváltó hatás folytán válik az-

zá, ezért szűk értelemben nem felel meg az EBESZ-definíciónak. Ez a helyzet a jelkép-bűncselekmény, illetve a tagadási bűncselekmény esetében is. Ezekben a bűncselekményekben az a közös, hogy tényleges vagy szimbolikus szólás útján valósulnak meg, esetükben a szólásszabadsághoz való alapjog és az emberi méltósághoz való jog versenyeznek egymással.

A közösség tagja elleni erőszak, illetve a közvetlenül vagy közvetve személy ellen irányuló, előítélet-indítékkal elkövetett bűncselekmények azonban túlmennek a verbális, illetve szimbolikus megnyilvánulásokon, az emberi méltóság mellett rendszerint személyek testi integritását, biztonságához, adott esetben magánélethez való jogát is sértik, vagyis több alapjogot sértenek, tárgyi súlyuk ennek megfelelően nagyobb. Ezért ezúttal az előítéletből elkövetett erőszakos bűncselekményekre, ezen belül a közösség tagja elleni erőszak tényállására, eseteire koncentrálok.

A közösség tagja elleni erőszak tényállásának értelmezése

A közösség tagja elleni erőszak tényállását⁵ azért érdemes részletesebben elemezni, mert a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoportban részt vevő szervezetek, így a TASZ általános tapasztalata is az, hogy a gyűlölet-bűncselekményeket Magyarországon rendszeresen aluminüsitik, vagyis nagyon gyakran enyhébb súlyú, az előítélet-motivációt nem feltételező bűncselek-

---

5 2/6. § (1) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt olyan, kihívóan közösséggel szembe fordított magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy az adott csoport tagjában riadalmat keltsen, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki más valamely nemzeti, etnikai, faji, vallási csoporthoz vagy a lakosság egyes csoportjaihoz tartozása vagy vélt tartozása, így különösen fogyatékosága, nemi identitása, szexuális irányultsága miatt bántalmaz, illetve erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a közösség tagja elleni erőszakot

a) fegyveresen,
b) felfegyverkezve,
c) jelentős érdeksérelmet okozva,
d) a sértett sanyargatásával,
e) csoportosan vagy
f) bünszövetségben követik el.

(4) Aki a közösség tagja elleni erőszakra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

mény vagy szabálysértés miatt indul eljárás (ha egyáltalán indul), és a legtöbb esetben, amikor a hatóságok részéről alulminősítés történik, a közösség tagja elleni erőszak tényállása megállapítható lenne.

Előítélet-indíték és védett csoportok

A közösség tagja elleni erőszak tényállásának specialitása az, hogy az elkövető a sértettet valamely csoporthoz tartozása miatt választja ki. Az előítéletes indíték tehát tényállási elemként nem jelenik meg, de nyilvánvaló, hogy a csoporthoz tartozás miatti kiválasztás oka az előítéletes indíték. Erre egyrészt a törvény indokolásából, másrészt a szabályozás céljából (a rasszizmus, egyéb előítéletes gondolkodásmódok iránti állami rosszállás kifejezése) is következtetni lehet, és természetesen következik ez a védett jogi tárgyból is (Btk. XXI. fejezet: az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények).

Álláspontunk szerint tehát semmiképpen nem indokolt önmagában *valamilyen* (praktikusan bármilyen) *csoporthoz tartozás miatt* történő elkövetést a közösség tagja elleni erőszak körébe vonni. Tágan értelmezve ugyanis ez oda vezethetne, hogy akár minden rablás egyben közösség tagja elleni erőszaknak is minősülhetne, hiszen minden rablás esetében pénz/vagyontárgyat birtoklók csoportja elleni cselekményről van szó. A jogalkotó célja azonban a tényállás megalkotásával az volt, hogy a társadalmilag sérülékeny csoportok védelme érdekében az előítéletek vonatkozásában kiemelt védelmet garantáljon a legszigorúbb, végső büntetőjogi szabályozás eszközével. Ebből kiindulva nyilvánvalóan nem minősíthető egy vagyon elleni, előítélet-indítékot nélkülöző bűncselekmény gyűlölet-bűncselekménynek.

Az előítélet-indíték tehát leszűkíti a tényállás alkalmazhatóságát, továbbá a védett jogi tárgyból és az ultima ratio elvből kifolyólag a TASZ, illetve a munkacsoport álláspontja szerint indokolt a védett csoportok körét is szűkítően értelmezni. A tényállás értelmében védett csoportok: nemzeti, etnikai, faji, vallási csoport, valamint 2009 februárjától a lakosság egyes csoportjai, amelyek közül az új Btk. – a munkacsoport javaslataiból merítve – példálózva nevesíti a fogyatékossgot, a nemi identitást és a szexuális irányultságot.

Ezt fontos előrelépésnek gondoljuk, hiszen e csoportok nevesítésének szimbolikus jelentősége van. Mindazonáltal a munkacsoport – egyes nemzetközi gyakorlatoknak és az EBESZ-ajánlásnak is megfelelően – az új Btk. véleményezése során azt javasolta, hogy az említett csoportok nevesítésével a tényállás tartalmazza a védett csoportok zárt listáját, vagyis a „lakosság

egy csoporthoz” kitétel kerüljön ki a tényállásból, ez ugyanis túlságosan tág megfogalmazás, amely jogbizonytalanságot szül, és a tényállás rendeltetésszerű alkalmazásának ad teret.

Az új Btk.-ban benne maradt a „lakosság egyéb csoporthoz” kitétel. Ez azonban nem mond ellent annak, hogy kizárólag olyan csoportok tekinthetők védett csoportoknak, vagyis a speciális büntetőjogi védelem kizárólag azon csoportokat illeti meg, amelyek tagjait a csoportot összekötő védett, személyiség lényegi vonását alkotó tulajdonság miatt ér előítélet motiválta bűncselekmény. Ezen a ponton a munkacsoport álláspontja eltér az Alkotmánybíróság 1992-es határozatának [30/1992. (V. 22.)] vonatkozó, a törvény indokolásában is említett álláspontjától, amely az uszítás tényállása kapcsán a lakosság egyéb csoporthoz kitételét úgy értelmezi, hogy amögött „*tulajdonképpen bármely ismérvtől elkülönülő személyek védelmének szándéka húzódik meg*”.

Álláspontunk szerint például nem alkalmazható a Btk. 216. § a különböző fociszurkolói táborok közötti erőszakos cselekmények esetében, mert nem gondoljuk, hogy a valamely focicsapat iránti rajongás a személyiség lényegi vonása lenne.

Nem minősíthető továbbá gyűlölet-bűncselekménynek valamely alkotmányellenes célra szervezett csoport, például a Magyar Gárda tagja elleni támadás, hiszen egy ilyen csoport nyilvánvalóan nem élvezhet kiemelt büntetőjogi védelmet, ezt a Legfelsőbb Bíróság is kimondta egy eseti döntésében⁶. Ezek az esetek természetesen mind megvalósítanak valamilyen más bűncselekményt, de nem minősíthetők közösség tagja elleni erőszaknak.

A védett csoportok túl tág, bizonytalan meghatározása és alkalmazása a tényállás kiüresítéséhez vezethet.

Elkövetési magatartások

Érdemes felhívni a figyelmet az elkövetési magatartásokra is. Az (1) bekezdés szerinti tényállás a garázdaság szabálysértését ötvözi a védett csoporthoz tartozás miatti elkövetéssel, vagyis az előítélet-indítékkal, hiszen nem kívánja meg, hogy a kihívóan közösségellenes, riadalomkeltésre alkalmas magatartás erőszakos is legyen.

Ezt az új alakzatot a gyöngyöspatai szélsőséges, cigányellenes járórózések miatt iktatták a Btk.-ba. A büntett szóban, szimbolikus jelek használatával is elkövethető, illetve dolog ellen is. Tehát rongálás mellett közösség tag-

---

⁶ Legfelsőbb Bíróság, Bfv.III.87/2011/5.

ja elleni erőszak miatt is felelősségre kell vonni az elkövetőt, ha a rongálást a dolog tulajdonosa elleni előítéletből követték el, például amikor horogkesztyűket festenek fel cigányok házára, ahogy az történt Nagykanizsán⁷, Forrón⁸ a közelmúltban.

Érdemes nyomatékossítani, hogy az új alakzat gyűlöletbeszédrel is megvalósítható, amennyiben a beszéd az eset összes körülménye alapján kihívóan közösséggel szemben, illetve riadalomkeltésre alkalmas. A tényállás alapján tehát büntethető lenne például amikor romákat megfélemlítő felvonulásokon mocskolódo, rasszista jelszavakat skandálnak, mégis azt tapasztaljuk, hogy a gyakorlatban bizonytalan a tényállás alkalmazása.

A (2) bekezdés szerinti tényállás bántalmazással vagy kényszerítéssel valószínűsíthető. A munkacsoportot alkotó szervezetek tapasztalata, illetve egy a Magyar Helsinki Bizottság 2007 és 2011 közötti bírósági szakba jutó ügyeket vizsgáló, még nem publikált kutatása⁹ alapján kimutatható azonban, hogy a kényszerítéses alakzatot szinte soha nem állapítják meg. Annak ellenére nem vonják felelősségre az elkövetőket e fordulat alapján, hogy a kényszerítés alaptényállásához (Btk. 195. §) képest itt még jelentős érdeksérelem okozására sincs szükség a tényállás megvalósulásához.

A bántalmazás kapcsán azt érdemes kiemelni, hogy nem szükséges, hogy az erőszakos magatartás testi sértést okozzon, vagyis a legkisebb mértékű személy elleni erőszakkal megvalósítható a tényállás, így például pofon ütéssel, meglökéssel, megrúgással, leköpéssel.

Elhatárolás az uszítástól

Az uszítástól, vagyis egy csoport elleni nyilvános, erőszakos cselekedetre felhívástól legegyszerűbben a beszéd címzettjei alapján lehet elhatárolni a gyűlöletbeszédrel megvalósuló közösség tagja elleni erőszakot. Uszítás akkor valószínűsíthető, ha annak címzettjei (a hallgatóság) olyan személyek, akik főgékonyak a gyűlöletre, és olyan felfokozott érzelmi állapotban vannak, hogy jó eséllyel erőszakos cselekményekre vetemednének a szólás következtében. Ha az uszítás következtében be is következik az erőszakos cselekmény, akkor előfordulhat, hogy az uszítót közösség tagja elleni erőszak felbujtójaként

7 „Megdögletek cigányok” – romagyalázás Nagykanizsán. NOL.hu, 2012. május 29.

http://nol.hu/belfold/megdogletek_ciganyok_-_romagyalazas_nagykanizsan

8 Roma családok kiirtásával fenyegető feliratokat írtak több házra Forrón. HVG.hu, 2013. február 4.

http://hvg.hu/itthon/20130204_Roma_csaladok_kiirtasaval_fenyegeto_felir

9 A kutatásra utalás található itt: <http://szuveren.hu/jog/minosithetetlen-szigorusag>

kell felelősségre vonni. Ha a gyűlöletbeszéd címzettjei nem a beszédre fogékony, „felheccelt” személyek, hanem éppen ellenkezőleg, az előítélettel sújtott csoport tagjai, tehát például ha megfélemlítő módon cigányoznak egy romasoron, akkor a közösség tagja elleni erőszak garázda jellegű tényállásának megállapítása indokolt. Ilyenkor nem kell vizsgálni az Alkotmánybíróság által az uszítás kapcsán felállított kritériumokat.

Összegzés

Írásomat azzal zárom, hogy ismét hangsúlyozom a gyűlölet-bűncselekmények rendkívül káros hatását a békés társadalmi együttélésre, a közbiztonságra és a köznyugalomra, és ebből következően a megfelelő és hatékony jogalkalmazás fontosságát. Ezért kiemelkedően fontosnak gondolom a témáról való értelmes szakmai vitát.

UDVARI MÁRTON

Hova tűnnek a gyűlölet-bűncselekmények?

Jogalkalmazási anomáliák, rendőrségi és ügyészségi ügykezelés

A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Jogvédő Iroda (Neki) jogászként, majd a Neki, illetve a Háttér Társaság a Melegekért Egyesület megbízott ügyvédjeként a közelmúltban számos esetben kerültem kapcsolatba a közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt indított büntetőjogi eljárásokkal. Sértetti képviselőként ugyancsak számos alkalommal volt lehetőségem a rendőrségek, ügyészségek gyakorlatát közvetlenül megfigyelni.

Írásom célja, hogy egyedi eseteken keresztül bemutassam a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményéhez kapcsolódó rendőrségi és ügyészségi jogalkalmazási hiányosságokat. A joggyakorlat során az egyik legfőbb probléma, hogy a jogalkalmazók nem veszik figyelembe azokat a körülményeket, amelyek arra utalnak, hogy egy adott ügyben gyűlölet-bűncselekmény történt. Ennek a jelenségnek alapvető következménye, hogy az előítélet motiválta cselekmények nyomozása nem lesz teljes körű, hiszen az eljáró nyomozó hatóság számos lényeges, büntetőjogilag releváns körülményt nem vesz figyelembe. A nyomozati hiányosságok legjelentősebbike az alulminősítés, tehát amikor az előítélet motiválta cselekmény esetén nem közösség tagja elleni erőszak, hanem más, kisebb súlyú bűncselekmény miatt indul meg és folyik le az eljárás.

Nem megfelelő nyomozás

A nemzetközi szakirodalom (ideértve a különböző külföldi rendőrségek, ügyészségek által kidolgozott útmutatókat, protokollokat is) és joggyakorlat viszonylag széles körben foglalkozik a gyűlölet-bűncselekmények indikátorraival, illetve ezek felismerésének módszereivel. A jelen írásnak nem célja ezen indikátorok kimerítő bemutatása és rendszerezése, példálózó jelleggel azonban érdemes lehet megemlíteni a legfontosabbakat. A gyanúsított által használt nyelvezet és szavak, akár az elkövetés előtt, akár aközben, vagy utána megjelenő írásos megnyilatkozások, gesztusok talán a leggyakoribb jelzői a gyűlölet-bűncselekmény elkövetésének. Fontos indikátor lehet a gyanúsított fennálló vagy múltbéli kapcsolata rasszista/homofób stb. eszmékkel,

szervezetekkel. Az elkövetés helye is jelentőséggel bírhat e körben, ha az kapcsolatba hozható valamely védett csoporttal. Így például egy meleg-szórakozóhely vagy kisebbségi közösségi ház közelében való elkövetés alátagmaszthatja a gyűlölet-bűncselekmény gyanúját.

Az elkövetés ideje ugyancsak indikátor lehet, ha a cselekmény olyan időpontban történt, amely a megtámadott csoport számára különös jelentőséggel bír (például vallási ünnepen, egy nemzetiség ünnepnapján, a melegközösség által tartott méltóság menete napján).

Végezetül pedig a közösség tagja elleni erőszak kapcsán fokozott figyelmet kell fordítani az áldozat beszámolójára, tekintettel arra, hogy a gyűlölet-bűncselekmények a sértettek személyiségének lényegi vonását is érintik, így a sértett személyes érzései is jelentőséggel bírhatnak. Nézzük például a következő esetet!

2012 júliusában meleg személyek egy kis településen összejövetelt, nyári tábor szerveztek. Egy helyi, szélsőséges nézeteket valló szervezet tagjai erre válaszként egy sajtótájékoztató ürügyén megjelentek a helyszínen, a résztvevők megfélemlítésére törekedtek, erőszakkal fenyegető rigmusokat skandáltak. Az egyik elkövető például hangosbeszélővel a következő szavakat intézte az ingatlanban tartózkodókhoz: *„Tízet ütött már az óra, térjetez hát nyugovóra, tűzre-vízre vigyázatok, le ne égjen a házatok!”* A házban tartózkodók e kijelentést fenyegetésként értékelték, többen haza is utaztak. A nyomozó hatóságnál a nyári tábor szervezője feljelentést tett, de hiába hivatkozott konkrétan a közösség tagja elleni erőszak tényállására, az eljáró rendőr ezt a jegyzőkönyvbe nem foglalta bele. Később a rendőrség a feljelentést elutasította azzal az indokolással, hogy nem valósult meg bűncselekmény. (Ebben a körben csak a zaklatás tényállását vizsgálta.) A sértetti panaszt elutasító határozatban az ügyészség egyebek között azzal érvelt, hogy az elhangzott kijelentések nem voltak úgy értékelhetők, hogy alkalmasak lettek volna a sértettekben komoly félelemkeltésére, kihívó közösségellenességük nem volt megállapítható.

Az előbbi ügyben, álláspontom szerint, meg kellett volna indítani a nyomozást közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt, hiszen az elkövetés körülményeiből megalapozottan feltételezhető volt, hogy az elkövetők cselekményét homofób érzések motiválták. Ezen kívül az elhangzott kijelentések valójában alkalmasak voltak félelemkeltésre, olyannyira, hogy több résztvevő haza is utazott a táborból, illetve az is erősen vitatható, hogy a hangosbeszélővel való fenyegető hangoskodás nem kihívó közösségellenes magartatás.

Alulminősítés

A nem megfelelő nyomozások legtipikusabb példája, hogy a nyomozó hatóság nem vagy csak jelentős késedelemmel, sértetti beadványok alapján indít eljárást közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye miatt olyan esetekben is, amelyekben már különösebb vizsgálat nélkül is megállapítható a gyűlölet motiválta indíték gyanúja. Ez azért is probléma, mert sok eset nem jelenik meg a statisztikákban mint a közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye, így az sem derül ki a hivatalos adatokból, hogy mekkora társadalmi súlyuk van ezeknek a bűncselekményeknek.

2012 augusztusában szélsőséges szervezetek tüntetést tartottak a Veszprém megyei Devecserben. A demonstráción kb. négyszázötvenen vettek részt. Két helyszínen hangzottak el beszédek a városban, ezek után a résztvevők menetben vonultak a helyi utcákon. A menet útvonalába tartozott az az utca is, ahol tudvalevően számos roma lakik. A demonstráción felszólalók romaellenes, uszító, gyűlöletkeltő beszédeket mondtak, a vonulás résztvevői ugyancsak romaellenes jelszavakat és -mondatokat skandáltak („*igenis van cigánybűnözés*”, „*ha nem lesznek itt a rendőrök, úgyis visszajövünk, és felgyújtjuk a házatokat*”), a menet elején haladó nagyobb csoport a házak udvarán tartózkodó roma nemzetiségű állampolgárokat pedig vizespalackokkal, betondarabokkal és kövekkel dobálta meg. Kettőn megsérültek (a tüntetés fő szervezője, továbbá egy roma család udvarán tartózkodó személy). A rendőrök szolgálati feladataik teljesítése közben, hatáskörükben eljárva szereztek tudomást a jogsértő cselekményekről, a bűncselekmények észlelése után tehát kötelesek lettek volna intézkedni (kiemelés, igazoltatás, előállítás stb.), illetve kötelességük lett volna feljelentést tenni. Ez azonban nem, illetve nem teljes körűen, valamint jelentős késedelemmel, vagy csak külső hatásra történt meg. A tüntetésen megsérült két ember helyszínen tett feljelentésére csupán garázdaság vétsége miatt ismeretlen tettes ellen indult büntetőeljárás, amelynek minősítését később – feltehetően a részletes, elemző sértetti beadvány hatására – közösség tagja elleni erőszak minősítésre változtatták.

A devecseri események idején, álláspontom szerint, egyértelműen fennállt a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményének gyanúja, hiszen az elkövetők romaellenes indítékukat világosan kifejezték, és emellett megvalósult a bűncselekmény mindegyik elkövetési magatartása, a kényszerítés, bántalmazás, a kihívóan közösséggel szembeni magatartás is. Mindezen nyilvánvaló, a hatóság által közvetlenül is észlelt indikátorok ellenére csak később, sértetti be-

adványok után indult a Btk. 174/B §-a alapján nyomozás. Kérdés, vajon átminősítette volna a rendőrség a cselekmény minősítését sértetti beavatkozás nélkül is. Mindez azért is releváns, mert sok esetben a sértettnek nincs képviselője, saját maga pedig nem igazodik el a jogszabályok között.

Egy másik ügyben, Miskolcon, 2013 januárjában két roma származású nő a buszon arra lett figyelmes, hogy egy férfi a cigányokat szidalmazza a jármű közönsége előtt, egy fiatal lánynak célozva a mondanivalóját, aki a külseje alapján cigány lehetett. A nők a kialakult helyzetet megalázónak, önbecsülésüket sértőnek és támadónak érzékelték. A buszról ugyanabban a megállóban szálltak le, amelyben a támadólag fellépő férfi, és nyugodt hangnemben szóvá tették neki, hogy viselkedhetne és beszélhetne kulturáltabban is. A férfi ekkor velük szemben, célzottan agresszívan és támadólag lépett fel, származásuk miatt szidalmazta őket, illetve feléjük ütött, ami részben elérte őket. A nők a további fizikai támadást úgy kerültk el, hogy egy ott várakozó, ismeretlen, nem roma férfi a védelmükre kelt.

Az elsődleges beszámolók (sértetti feljelentés, tanú meghallgatása) alapján ebben az esetben is megalapozottnak tűnik a gyűlölet-indítékú bűncselekmény, hiszen az elkövető nyíltan kifejezte romaellenes érzéseit mind általánosságban, mind célzottan a sértettek ellen, tehát alaposan feltételezhető, hogy tetteit ezek az érzések motiválták. Bántalmazás és kihívóan közösségellenes magatartás elkövetése is feltételezhető, ezért is meglepő, hogy a rendőrség csupán garázdaság szabálysértése miatt indított nyomozást. Később sértetti képviselői indítványra a cselekményt átminősítették ugyan bűncselekménnyé, de a közösség tagja elleni erőszak alapos gyanúját továbbra sem állapította meg a nyomozó hatóság.

Hasonló az az eset, amikor 2011 márciusában, a gyöngyöspatai „járőrözések” idején egy, a szélsőséges Betyársereghez tartozó személy a helyi, romák lakta utcában minden előzmény nélkül elkezdett ordítani, szitkozódva, káromkodva patkányoknak titulálva a jelenlévő cigányokat. Miután egy roma asszony visszaszólt neki, a férfi felé rohant, és a kapuban, kétlépésnyi távolságra elővett egy baltát és egy ostort, és azt ordította: „Te büdös retkes cigány, a k... anyádat!” Ekkor egy vele lévő nő lefogta, és elrángatta onnan, de az elkövető még kétszer újra a kapuhoz rohant, és folytatta a romaellenes, fenyegető jellegű szidalmait. („Rohadt cigányok, a véretekéből fogom felépíteni az új házamat ide, a cigánysorra!”) Mindeközben, nyomatékokat adva szavainak, a baltájával a levegőbe sújtott úgy, hogy egy két éves roma kislány fejétől pár centire sújtott le az eszköz.

Az ügyben a nyomozó hatóság nem volt hajlandó közösség tagja elleni erőszak miatt nyomozni arra hivatkozva, hogy a cselekmény sem bántalmazás kísérletét, sem kényszerítést nem valósított meg. Mindezek miatt zaklatás bűncselekménye miatt folyt a nyomozás, azt azonban végül arra hivatkozva szüntették meg, hogy nem bizonyítható a sértettre irányuló fenyegetés.

Álláspontom szerint az előbbi ügyben is helytelenül járt el a nyomozó hatóság, hiszen a cselekmény mind a bántalmazás kísérletét, mind a kényszerítés elkövetési magatartását megvalósította. A történeteket vizsgálva annak is világosnak kell lennie, hogy az elkövető cselekményét romaellenes indítékből követte el, egyértelműen erre utal a szóhasználata. Mindezt megerősítik a konkrét incidens előtti események is, hiszen a településen tartózkodó szélsőséges szervezetek nyíltan kifejezték, hogy a romák megrendszabályozása miatt vannak a településen. Ezek a körülmények tehát mind olyan indikátorok voltak, amelyek az előítéletes motiváció meglétére utaltak és amelyeket a nyomozó hatóság nem értékelt.

Aggasztó tendencia

2009 márciusában roma származású személyek egy autó utasaira támadtak Miskolcon. Az utasok, akik közül az egyiknek bizonyítottan szkinhed kötődése volt, nyolc napon belül gyógyuló sérüléseket szenvedtek. Állításuk szerint azért kocsikáztak hajnali fél kettőkor a cigányok lakta területen, autójukban egy több liter gázolajat tartalmazó kannával, mert éjjel-nappali boltot kerestek.

A Miskolci Városi Bíróság közösség tagja elleni erőszak miatt összesen harmincnégy év szabadságvesztést szabott ki a roma vádlottakra. A bíróság indokolása szerint azt, hogy a romák a bűncselekményt a magyarok elleni előítéletes indítékkal követték el, döntően két bizonyíték támasztotta alá: egy „halál a magyarokra” feliratú bot, amelynek a felirata három lépésről olvashatatlan, és nem bizonyított, hogy bárki használta volna, továbbá az egyik vádlott vallomása, aki a támadáskor (egyedülként) magyarellenes kiabálást hallott. Ezt a vallomását a bíróságon a sértett visszavonta, arra hivatkozva, hogy rendőri bántalmazás hatására tette meg vallomását.

Az ügyben hozott elsőfokú ítéletet a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság iratellenesség, indokolási kötelezettség megsértése és megalapozatlanság miatt hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárás lefolytatására utasította. Az újabb elsőfokú ítélet valamennyi, közösség tagja elleni erőszakkal vádolt személy ellen letöltendő börtönbüntetést szabott ki.

Álláspontom szerint téves volt a cselekmény minősítése, tekintettel arra, hogy a közösség tagja elleni erőszak megállapításának feltétele, hogy a bűncselekményt egy csoport iránti előítélet motiválja. Jelen esetben azonban, véleményem szerint, az elkövetőket nem előítélet, hanem félelem, önvédelem motiválta. Figyelembe kell venni azt a körülményt, hogy csupán három héttel az után történt az eset, hogy egy roma férfit és a kisfiát romaellenes indítékból meggyilkoltak Tatárszentgyörgyön, a roma közösségek szerte az országban rendkívül feszült helyzetben voltak, tartottak az újabb rasszista támadásoktól (ennek lehetőségét még a hatóságok is kiemelték), országszerte esti járőrözéseket, egyéb önvédelmi akciókat szerveztek. Említést érdemel az is, hogy a cselekmények tárgyi súlyához képest a vádlottak rendkívül szigorú büntetést kaptak. Az előbbi eseten túl több olyan eset is sajtónyilvánosságot kapott, ahol romákat ítéltek el közösség tagja elleni erőszak elkövetése miatt. Az ügyben végül a jogerős ítéletet meghozó bíróság mindegyik vádlottat felmentette a közösség tagja elleni erőszak vádjá alól, és garázdaság miatt állapította meg büntetőjogi felelősségüket.

Nem vitatom, hogy a jelenlegi jogi keretek között akár roma származású személy is elkövethet gyűlölet-bűncselekményt, illetve magyar nemzetiségű személy is lehet sértettje a közösség tagja elleni erőszaknak, de – a hasonló esetekkel foglalkozó civil szervezetekkel együtt – aggasztónak tartom, hogy számos esetben, amikor az elkövetők romák, a nyomozó hatóságok túlzottan hangsúlyozzák az előítéletes motivációt, figyelmen kívül hagyva azokat a körülményeket, amelyek ez ellen az indíték ellenbe szólnak. Ez, figyelembe véve az egyéb esetekben tanúsított, inkább távolságtartóként jellemezhető hozzáállást, akár kettős mérce alkalmazásának, diszkriminatív gyakorlatnak a gyanúját is felvetheti.

Másik aggályos körülmény a miskolci és az ahhoz hasonló esetek kapcsán az, hogy a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményének sértettjei szélsőséges szervezetekhez, mozgalmakhoz köthető személyek. Véleményem szerint a jogszabály céljával teljességgel összeegyeztethetetlen, hogy a fokozott büntetőjogi szigor rasszista, romaellenes és homofób nézeteket valló személyeket védjen. Ezt a nézetet osztotta a jogerős ítéletet hozó bíróság is, amikor kimondta, hogy a szkinhedek nem védett csoport, ezért nem is jár nekik speciális büntetőjogi védelem.

Megjegyzendő, hogy van olyan nézet is, amely szerint a közösség tagja elleni erőszak bűncselekménye szabályozásának célja a társadalmi szinten sérülékeny, hátrányos helyzetben lévő csoportok fokozott büntetőjogi védelme, így az lenne indokolt, ha csupán e csoportok tagjai lehetnének sértettjei a bűncselekménynek.

A magyar joggyakorlatot jól jellemzi a Magyar Helsinki Bizottság egyik, a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményéhez kapcsolódó kutatása. A szervezet az ország valamennyi bíróságán 2007 és 2011 között jogerősen befejezett olyan ügyek iratait vizsgálta, amikor is az ügyészség a Btk. 174/B §-a alapján emelt vádat, vagy a bíróság emiatt ítélte el a vádlottat. A kutatás arra kereste a választ, hogy milyen közös jellemzőkkel bírnak a hatóságok elé kerülő ügyek, van-e egységes ítélkezési gyakorlat.

A kutatás egyik megállapítása az volt, hogy csak abban az esetben emel vádat az ügyészség közösség tagja elleni erőszak miatt, ha nagyon egyértelmű az ügy megítélése, de sokszor még ilyen esetekben is elmarad a vádemelés. Egyebek között megállapítható volt, hogy a közösség tagja elleni erőszaknak csak a bántalmazásos alakzatában történt vádemelés/elítélés, és csak testi sérülés megvalósulása esetén. A kényszerítéssel való megvalósulásra nem talált példát a szervezet, ahogy a bűncselekmény kísérletének megállapítására sem. A kutatás rávilágított, hogy a gyűlölet-bűncselekmények indikátorai közül az ügyészségek elsősorban csak az elhangzott kijelentésekre alapozták a vádemelést, az elkövetői kör definiálására, a gyűlöletmotiváció pontos meghatározására, a védett csoport kiválasztására nem helyeztek hangsúlyt a hatóságok.

Az említett jogalkalmazási hiányosságok miatt, álláspontom szerint, indokolt lenne a közösség tagja elleni erőszak bűncselekményével foglalkozó hatóságok (rendőrség, ügyészség) és bíróságok részére a jogalkalmazást elősegítő célzott intézkedéseket hozni. Ezek közül a következők a leginkább lényegesek: legyen egyértelmű gyűlölet-bűncselekmény-fogalom; szülessen egy tudományos körben elfogadott megnevezésük e bűncselekményeknek (előítélet- vagy gyűlölet-bűncselekmények); legyen minél több szakmai vita; készüljön nyomozati protokoll és útmutató a jogalkalmazás elősegítésére; legyenek kapcsolódó képzések, előadások, érzékenyítések erről a bonyolult jogi és társadalmi problémáról; és végül: speciális rendőri egységek, nyomozók, ügyészek foglalkozzanak a gyűlölet-bűncselekményekkel.

USZKIEWICZ ERIK

Mit (nem) mutatnak a számok?

A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport tagjai¹ arra vállalkoztak, hogy a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkotói és jogalkalmazói anomáliákat a *Belügyi Szemle* olvasói elé tárják. Ez az írás arra tesz kísérletet, hogy röviden bemutassa az e bűncselekményekkel kapcsolatos hazai kutatási és statisztikai adatokat, valamint hogy szóljon a nagymértékű latencia okairól és következményeiről.

Első lépésként, ha összehasonlításképp egymás mellé helyezjük a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos magyarországi és nemzetközi hivatalos statisztikai adatokat², arra a következtetésre is juthatunk, hogy e kriminális magatartások száma hazánkban elhanyagolhatóan csekély (*1. és 2. számú táblázat*).

Optimista olvasattal arra a következtetésre is juthatnánk, hogy Magyarország esetében marginális jelentőségű kérdésről van szó, amely az össz-bűncselekményszámnak elhanyagolhatóan csekély részét teszi ki. Ha azonban gyors pillantást vetünk néhány más vizsgálat eredményére, akkor egyértelművé válik, hogy a valóság korántsem fest ilyen derűs képet.

Elsőként a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézetének az Egyenlő Bánásmód Hatóság megbízásából készített jogtudatvizs-

1. számú táblázat

Hivatalosan ismertté vált ügyek Magyarországon

Év	Közösség tagja elleni erőszak (174/B §)	Közösség elleni izgatás (269. §)
2008	9	5
2009	12	11
2010	19	8
2011	35	6
2012	36	5

Forrás: Egységes Nyomozó Hatósági és Ügyészégi Büntügyi Statisztika (ENYÜBS).

¹ <http://gyulotellen.hu/munkacsoport>

² A statisztikai adatok helyes értelmezéséhez szükséges módszertani szempontból hangsúlyozni, hogy míg a magyar adatok a regisztrált bűncselekmények számát, addig a nemzetközi adatok a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatban induló eljárások volumenét mutatják.

2. számú táblázat

A hivatalosan indult eljárások száma néhány európai országban

	Eljárások száma (2008)
Egyesült Királyság	46 300
Németország	31 801
Egyesült Államok	7 783
Svédország	5 895
Hollandia	2 238
Románia	59

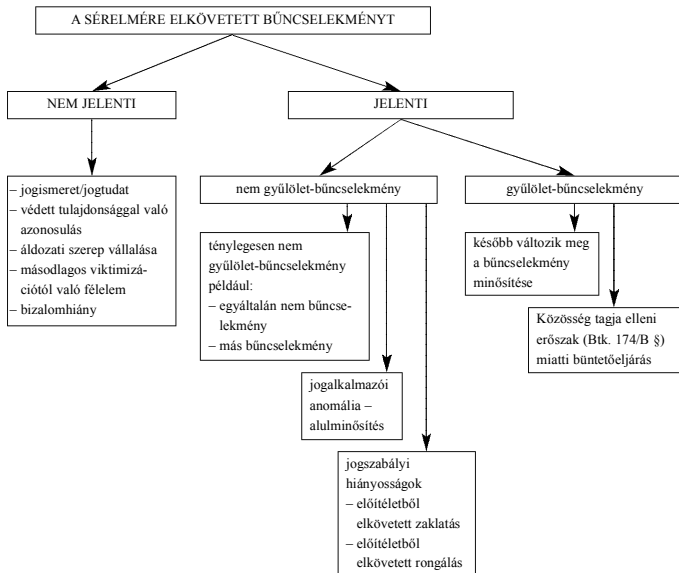
Források: Hate Crimes in the OSCE Region – Incidents And Responses – Annual Report for 2008. OSCE ODIHIR, November 2009.; Politieberaden: Poldis. Criminaliteitsbeeld discriminatie, July 2010.; 2008 Hate Crime Statistics. Federal Bureau of Investigation, November 2009.; Politisch motivierte Kriminalität im Jahr 2009. Bundesministerium des Innern, 23 March 2010.

gálat eredményeire érdemes utalni³. A kutatás során a megkérdezettek tizenkét százaléka válaszolt igennel arra a kérdésre, hogy élete folyamán valaha érte már súlyos sérelem, erőszakos támadás vagy zaklatás valamilyen tulajdonsága miatt. A sérelmek leggyakrabban szóbeli zaklatás formáját öltötték, de a sérelem megnyilvánulásának formái között – a sérelmet elszenvedők arányának megfelelően – a tettleges bántalmazás és az erőszakkal fenyegetés is (azonos aránnyal) az ötödik helyen szerepelt. A minta tagjai közül az erőszakos támadást, sérelmet elszenvedők alig tettek hivatalos panaszt. A panasztétel elmulasztását a következő okokkal magyarázták:

- senki sem tud rajtuk segíteni;
- nem tudják, pontosan kihez fordulhatnak;
- a történetet utólag bagatellizálták, sérelmüket az áldozatok később a valószínűségeknél kisebbként detektálták (*ábra*).

Ez a kutatás is azt bizonyította, amit mindennapi tapasztalásaink és érzeteink is sugallnak: a sokoldalúan, rendkívül erőteljesen és differenciáltan előítéletes magyar társadalomban jelen van az előítéletes gondolkodás és a diszkri-

³ Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT emberek. Kutatási zárójelentés. Budapest, 2011. április 30., 48. o.

minatív magatartásra való hajlandóság. E magatartási formák minősített esetének tekinthetjük a gyűlölet-bűncselekményeket is.

Akkor mégis mi az oka annak, hogy ilyen alacsony számban találkozunk velük a hivatalos statisztikákban? A következőkben ezen okok feltárása kerül a vizsgálódás fókuszába.

Első lépésként az állampolgároknak fel kell ismerniük, ha valamely jogszabályban garantált jogukat sérelem érte, vagy a sérelem közvetlen veszélye áll fenn. Ez kettős tudást feltételez: egyrészt azt, hogy az egyén tisztában van azzal, az adott releváns életviszonyt valamely jogi norma rendezi, másrészt feltételezi, hogy ismeri annak tartalmát is („törvény ismertsége” és „normatudás”³⁴). Ezt nevezzük *jogismeretnek*. Az egyénnek tehát ismernie kell, vagy legalábbis feltéte-

4 Bencze Máttyás – Vinnai Edina (szerk.): Jogszociológiai előadások. Egyetemi jegyzet. Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Debrecen, 2012, 15. o. http://www.uni-miskolc.hu/~wwwjuris/JOGSZOCIOLOGIA_EA_EGYBEN.pdf

Ha érte sérelem, mi volt ennek az oka?

leznie kell tudni, hogy a norma szövege és ekként a kívánatos magatartás, valamint az életényállás között ellentmondás feszül. Ez erőszakos bűncselekmények esetében viszonylag egyértelmű. Mindazonáltal a jogsegélyvel is foglalkozó jogászok tapasztalatai és visszajelzései szerint a legtöbb esetben a nyomozó hatóság csak abban az esetben jegyzőkönyvezi az előítélet-motívumot és a gyűlölet-bűncselekmény gyanúját, ha azt a sértett vagy képviselője kifejezetten kéri. Ez a tudás az állampolgárok széles körét tekintve már korántsem evidencia. Egy európai felmérés szerint „*a megkérdezett kisebbségek 57 százaléka nyilatkozott úgy, hogy tudomása szerint nem létezik olyan jogszabály, illetve nem hallott még olyan jogszabályról, amely tiltaná a hátrányos megkülönböztetést*” a foglalkoztatás, a lakhatás és a szolgáltatásokhoz és árucikkekhez való hozzáférés területén.⁵ Valószínűleg a büntetőjogi szabályozással kapcsolatos jogismeret szintje sem jobb. A diszkrimináció – mint káros és nemkívánatos magatartás – veszélyének leginkább kitett kisebbségi csoportokhoz tartozó egyének sincsenek tehát tisztában azzal, hogy van olyan jogszabály, amely tiltja a hátrányos megkülönböztetést, vagy súlyosabban minősíti az előítélet motiválta bűncselekmények elkövetését. A jog használatában megmutakozó egyenlőtlenségi viszonyok egyik oka tehát az, hogy a norma címzettjeinek jelentős tömege nem ismeri sem a jogszabályt, sem annak tartalmát.

Szinte már közhelyszerűen kezelt tétel, hogy a jogismeret szintje számos tényező függvényében változhat és változik. Ilyen egyebek között az iskolai végzettség, a lakóhely, az életkor, a jövedelmi és vagyoni körülmények, a közélet általános viszonyai iránti érdeklődés, de jogáganként is jelentős eltérést mutatnak a jogismeret-kutatások. Mindezen szempontok közül az a leginkább elgon-

⁵ http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/EU-MIDIS_RIGHTS_AWARENESS_EN.PDF

dolgozókat, hogy a társadalmi státus süllyedésével, a jövedelmi és vagyoni feltételek romlásával csökken a jogismeret szintje, vagyis több dimenzió alapján is komplex egyenlőtlenségi viszonyok alakulnak ki. *A jog használatában megmutatózó egyenlőtlenségi viszonyok egyik oka tehát az, hogy a norma címzettjeinek jelentős tömege nem ismeri sem a jogszabályt, sem annak tartalmát, ekként jelentős számú cselekményt nem gyűlölet-bűncselekményként jeleznek.*

A jogosultság-forradalom optimistái azzal sem számolnak, hogy az egyéni jog- és igényérvényesítés terhei legnagyobb részét magára a cselekvő egyénre hárulnak. Ezek a terhek komplex erőforrásokat igényelnek és emésztnek fel, valamint egyes esetekben az érzelmi involválódás miatt emocionálisan is megterhelők az egyén számára. E terhek egyike az *áldozati szerep vállalása*. Ez nemcsak érzelmi kérdésként jelentkezhet, vagyis az áldozattá válással együtt járó lelki megrázkódtatás vállalásával, de a témánk szempontjából releváns esetek jelentős részében megkívánja egy meghatározott identitással való azonosulás szükségességét, szélsőséges esetben a stigmatizációval járó következmények elfogadását és vállalását. Az individuális jogsérelem jelzése sok esetben megkövetel ugyanis egy csoporttal való azonosulást vagy az egyén csoporttagként való azonosítását. A viktimológiai kutatások rendre azt igazolják, hogy a sérelmet elszenvedett individuumok az esetek jelentős részében nem jelentik az arra hivatott szervezetnek, hogy jogaikat sérelem érte. Ennek egyik eredője bizonyosan az előbbieken említett jelenség. Az ENSZ 2000-es általános sértetté válási felmérése⁶ szerint a megkérdezettek hatvanhét százaléka vált bűncselekmény áldozatává a megkérdezése előtti öt éven belül, miközben a sértetteknek mindössze negyvenhat százaléka tett feljelentést. Az előítélet motiválta gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó kutatások eredményei még rosszabb értékeket mutatnak. A gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos áldozattá válási kérdőív tanúságai szerint 1674 válaszadó közül 15,6 százalékot ért már életében szexuális irányultságával vagy nemi identitásával összefüggésben erőszakos támadás, 4,4 százalékukat az elmúlt tizenkét hónapban. A transzneműek elleni erőszak szintje még ennél is magasabb: 26,2 százalékukat élete, 11,7 százalékukat az elmúlt egy évben érte erőszakos támadás. Az áldozatok mindössze 13,4 százaléka jelentette az esetet a rendőrségnek. Az elkövetők felelősségre vonására az esetek töredékében, mindössze négy esetben került sor.⁷

---

⁶ A felmérést 2000-ben, Budapesten, 1513 telefonos interjú felvételével készítették. A kutatás eredményeire lásd: Kelemen László: Miként vélekedünk a jogról? Line Design Kiadó, Budapest, 2010, 54–55. o.
⁷ A Háttér Társaság a Melegekért és az MTA Szociológiai Kutatóintézetének 2010-es, a magyarországi leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű embereket megcélzó adatfelvétele.
<http://www.hatter.hu/kiadvanyaink/osce-hatecrime-2010>

Abban, hogy az érintettek gyakorta nem hozzák a megfelelő hatóság tudomására jogsérelmüket, nyilván további szerepet játszanak az érzelmeik, a korábbi tapasztalataik vagy az informális információik és a hatóságok iránti bizalmatlanságuk. Ebben a körben kiemelt szerepe van *a másodlagos viktimizációtól való félelemnek*, vagyis az elszenvedett sérelmek újra átélésének. Ennek könnyebbé tételében segíthet a támogató környezet, amelyet civil szervezetek éppúgy megteremthetnek, mint például áldozatsegítő szolgálatok. Jelentős romboló hatása lehet azonban az eljárás elidegenítő, ellenséges, esetenként megalázó, sőt kirekesztő jellegének. Noha a jogállam működtetőire vonatkozó elvárásaink még kiemelkedőbbek kell hogy legyenek, a jogalkalmazó szervek eljárásai alkalmanként alkalmasak arra, hogy elriasszák a sérelmet szenvedett állampolgárt attól, hogy ügyének igazat szerezzen. Az eljárások elidegenítő hatásának egyik legszemléletesebb igazolása, hogy az állampolgárok gyakran érzik magukat csupán az eljárás tárgyának és nem alakító, szerves alanyának, vagyis gyakran az a megalapozott képzetük keletkezik, hogy csupán kívülálló megfigyelői a történéseknek. Jóval súlyosabb a helyzet akkor, ha az érintett fél a hatóságok nem megfelelő eljárását, még rosszabb esetben diszkriminációt kénytelen elszenvedni. Sajnálatos módon alkalmanként a nyomozó hatósági munka része a kisebbségi csoportokra vonatkozó előítéletes attitűd és diszkriminatív viselkedés.

Szinte determináló hatása van a közhatalom reprezentánsai iránti bizalom szintjének. A magyar társadalom alapvetően bizalmatlan.⁸ Ez a magánszemélyek egymás közötti viszonyaiban is kimutatható, de megnyilvánul a közhatalomra vonatkozóan is. A bizalmatlanság éppúgy fennáll a rendőrség, mint a demokratikus jogállam más intézményei tekintetében. Egy 2010-es felmérés eredményei lehangoló képet festenek a jelenségről, elsősorban azért, mert arra engednek következtetni, hogy a bizalmatlanság apátiával, lemondással és az állami mechanizmusok elleni hatástalanság érzésével párosul. Az országos reprezentatív mintán felvett adatok közül az igazságszolgáltatás elfogadottságával kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján alapvetően a következő attitűdök domináltak: szkepticizmus, bizalmatlanság, negatív értékelés, az igazságosság iránti erős vágygal szemben álló jogszerűség, direkt befolyásoltság és az egyenlőség követelményének hiánya. Ezek a magyar társadalomnak az igazságszolgáltatással kapcsolatos meggyőződései. *Demokratikus jogállami működési feltételek és keretek kö-*

---

⁸ Lásd általában Chikán Attila – Cserne Péter – Fleck Zoltán – Györfly Dóra – Muraközy László – Tóth Gábor Attila – Tóth István György: A bizalmatlanság hálójában. A magyar beteg. Corvina Kiadó, Budapest, 2012.

zött elengedhetetlen, hogy az állampolgárok a jogaik és szabadságaik örét és garanciáját lássák a rendőrből és az igazságszolgáltatásban egyaránt.

Az előzőekben ismertetett okok és jelenségek mind a latencia növekedésének irányába hatnak, részben emiatt (is) kijelenthetjük, hogy a hivatalos statisztikai adatok nem képesek valós képet festeni a magyarországi gyűlölet-bűncselekmények elterjedtségéről és volumenéről. *Természetesen további jogalkotói és jogalkalmazói anomáliák is szerepet játszanak a latencia megerősödésében.* Amellett, hogy természetesen elodázhatatlan szükség van a közhatalmi intézményrendszeren belül szervezeti, de mindenekelőtt kulturális reformra, ennek bekövetkeztéig is vegyük számba, hogy milyen alternatív adatgyűjtési módszerek állnak rendelkezésünkre.

Alternatív adatbázisok: azzal együtt, hogy módszertanuk alkalmanként kifogásolható, az alternatív adatbázisok a gyűlölet-bűncselekmények széles körét igyekeznek vizsgálódásaik fókuszába helyezni. Ezek közül az egyik legismertebb az Athéna Intézet által, 2009 januárja óta szerkesztett adatbázis, amely tartalmazza a nyilvánosságra kerülő gyűlölet-bűncselekmények eseteleírásait.⁹ Az adatbázisban szerepelnek mindazon esetek, amelyeknél egyáltalán nem indult hivatalos eljárás, azok is, amelyekben indult ugyan eljárás, de azt hivatalosan nem gyűlölet-bűncselekményként regisztrálták, és előítélet motívum szerinti bontásban a gyűlölet-bűncselekmények. Ennek alapján azt látjuk például, hogy Magyarországon, a 2012-ben ismertté vált gyűlölet-bűncselekmények negyvennyolc százalékát rasszizmus, negyvennégy százalékát antiszemitizmus, négy százalékát homofóbia, négy százalékát rasszizmus és antiszemitizmus motíválta.¹⁰

Rendőrségi adatlap továbbfejlesztése: tekintettel arra, hogy folyamatosan zajlik a Robotzsarunak nevezett integrált bűnügyi nyilvántartási rendszer fejlesztése, a döntéshozók figyelmébe ajánljuk azt a megoldási alternatívát, hogy bűnügyi releváns adatnak minősüljön az esetleges előítélet-motívum vagy annak gyanúja. Ez csupán a Robotzsaru minimális fejlesztését és az annak alapjául szolgáló jelentéstételi adatlapok egyetlen új kérdéssel való kiegészítését igényli.

Áldozatkutatások: a társadalmilag sérülékeny helyzetben lévő csoporttagok körében végzett jogtudat- és áldozatkutatások szintén rávilágíthatnak a jelenség elterjedtségére és valóságos veszélyére. Noha az elmúlt időszakban

---

⁹ http://athenaintezet.hu/gyuloletbuncselekmenny_adatbazis

¹⁰ Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni azonban, hogy az adatbázisban szereplő, 2012-es adatok száma meglehetősen alacsony, mindössze 25.

néhányan¹¹ készítettek ilyen vizsgálatokat, nagy szükség volna egy országos, reprezentatív mintán végzett áldozatkutatási kérdőívre, amelynek részei lehetnének nevesítetten a gyűlölet-bűncselekmények.

A gondok összetettségére tekintettel kijelenthetjük, hogy komplex problémakezelésre van szükség. A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport ilyen megoldási és jobbító szándékú lehetőségeken dolgozik. Reméljük, fokozatosan egyre nagyobb sikerrel.

---

¹¹ A legismertebbek Kulcsár Kálmán, Sajó András, Kelemen László és Váriné Szilágyi Ibolya munkái.

RÁKÓCZI DÓRA

Mediáció elméletben és gyakorlatban

*„Kerüld a pereskedést!
Törekedj a kompromisszumra, amikor csak lehetséges [...] ha papíron nyersz is, ténylegesen veszíteni fogsz!
Tiszteletdíjat, költségeket és időt.”
(Abraham Lincoln)*

Napjainkban egyre többet hallunk a témáról, sokan azonban még az évek óta szerzett tapasztalatok alapján sem tudják, mi is ez pontosan. A mediáció (magyarul közvetítés) speciális konfliktuskezelési módszer, amelynek lényege, hogy a két fél vitájában egy semleges harmadik fél (mediátor) jár közben.

Büntetőjogi alapja a tevékeny megbánás, amely negyedével csökkenti az igazságszolgáltatás költségeit, ráadásul nem kerül sor a drága intézeti fogva tartásra, megkíméli az elkövetőt a szabadságvesztés alatt kialakuló károsodásoktól, és közelebb hozza az állampolgárokat is.

A cikkben bemutatom, hogy a büntetőjogi szemléletek közül hogyan fejlődött a helyreállító igazságszolgáltatás és veszi át egyre jobban a megtorlás gondolatát mind hazánkban, mind Európa országaiban. Bemutatom, hogyan zajlik egy mediáció, miért előnyös a feleknek ezt az alternatívát választaniuk a hagyományos bírósági eljárás helyett, ha van rá jogszabályi lehetőség. Továbbá, hogy melyek azok a jövételi lehetőségek, amelyekre számítani lehet a megegyezés esetén. A téma precíz megismeréséhez több igazságügyi szolgálat mediációs eljárásán vettem részt, megkérdeztem mediátorokat, ügyészeket a mediációról, valamint kutatást végeztem 555 személy bevonásával, kérdőíves módszerrel. A válaszokból levont következtetések alapján megoldási lehetőségeket vázolok annak érdekében, hogy mindenki számára megismerhető legyen a közvetítői eljárás és annak gyakorlati jelentősége.

A mediáció kialakulása

A legkorábbi felfogás, a *megtorló* igazságszolgáltatási rendszer, az elkövető iránti társadalmi rosszallást fejezte ki. Legjobb megoldásnak azt tartották, ha elzárják az elkövetőket. Ezt a gondolatot idővel a megelőzés vagy rehabilitáció

váltotta fel, amely már a tettes személyét és személyes körülményeit is figyelembe vette. A megelőző igazságszolgáltatás elve a visszatartás egyfajta eszközének tekinti a büntetést, mivel képes megvalósítani speciál- és generálprevenációs célokat is.¹ Ennek hatására emelkedett a visszaesők száma, ezért szükség volt a helyreállító szemlélet meghonosodására, amely az eredeti állapot visszaállítására, a terhelt felelősségvállalására törekszik. Arra ösztönzi az elkövetőt, hogy jóvátegye hibáit, mégis érezzen szégyent az áldozat és a társadalom előtt. Nemcsak a megzavart jogbékét kell helyreállítani, hanem a félek közötti bizalomvesztést is ismételt bizalommá kell alakítani.² Ahhoz, hogy a mediáció mint alternatív szankció elterjedhessen, szemléletváltásra volt szükség. A resztoratív igazságszolgáltatás fogalmát sokan sokféleképpen fogalmazták meg. Végül az ENSZ a 2000. évi X. Bünmegelőzési Kongresszuson tűzte napirendre a kérdést³, jönlhet a bűncselekménnyel okozott kár jóvátételének előképei már 1889-ben megfogalmazódtak a Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület kongresszusán. A modern jog nincs eléggé tekintettel a sértettet megillető reparációra, mivel a „bagatell” bűncselekmények esetén is kell biztosítani a jóvátételt, valamint a büntetés-végrehajtási fogság alatt szerzett keresményt is felhasználhatóvá kell tenni a kifizetésre.⁴ A gondolat nem teljesen új, hiszen jóvátételre már a kezdeti vérbosszú idején is sor került, ahol a sértett fél vagy a családja gyakorolt fizikai erőszakot az elkövető családján, a vagyoni válság fejében. Ezt a kompozíciót a magánszemélyek élete vagy testi épsége ellen elkövetett cselekmények esetén alkalmazták. Jelenleg egy egyensúlyi helyzet megteremtése a cél az áldozat és a terhelt között, ezért a helyreállító szemléletet tágabb értelemben az egész áldozatsegítésre kiterjesztjük. Görgényi Ilona felfogása szerint a resztoratív igazságszolgáltatás helyreállító, kárjóvátételi igazságszolgáltatást jelent. A büntető igazságszolgáltatás célja, hogy az emberek közötti biztonságot és békét garantálja, ezáltal „csökken az igazságszolgáltatásban a megtorló elem”⁵. Szűkebb értelemben csak a kárhelyreállító igaz-

1 A speciálpreveníció azt jelenti, hogy a büntetés az elkövetőt tartsa vissza a további bűncselekmény elkövetésétől; míg a generálpreveníció azt, hogy a társadalom tagjai ne kövessenek el bűncselekményeket.

2 Nagypál Szabolcs: A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2011/1., 16–19. o.

3 Görgényi Ilona: Kárjóvátétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006, 8. o.

4 Stephen Schafer: *Restitution to Victims of Crime*. Quadrangle Books, London–Chicago, 1960, pp. 9–10.

5 Iványi Klára: A büntető ügyekben alkalmazható közvetítő tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bünmegelőzési Bizottság, Budapest, 2008, 9–10. o.

ságszolgáltatás volna elfogadható, amelynek három fő típusát különböztetjük meg: a mediációt, a konferenciabeszélgetést és az ítélőköröket. Európában az elsőnek van gyakorlati jelentősége, míg az ítélőkörök Kanadában jellemzők. Hollandia és az Egyesült Királyság tett néhány kísérletet a konferenciabeszélgetés meghonosítására, de nem jártak kiemelkedő sikerrel.⁶ Az ítélőkör bevezetését hazánkban is szorgalmazzák. Néhány mediátornak lehetősége volt 2011-ben arra, hogy Belgiumba utazzon azért, hogy kanadai öslakos indiánoktól tanulják meg az ítélőkör technikáját, amelyet a Baranya megyei pártfogók is sikerrel alkalmaznak a hazai ügyekben.

Azon bűncselekmények esetén, amelyeknél az állam lemond a büntetőjogi igény érvényesítéséről,⁷ olyan megoldásokat kell találni, amelyek elősegítik a kiegyezést, a megnyugvást és a helyreállítást is, amikor is nagyobb figyelmet kapnak a felek, mint a hagyományos eljárásban.

Az Európa Tanács R(99) 19. számú ajánlása szerint mediációra akkor kerül sor, ha az áldozat és az elkövető szabad belátása alapján úgy dönt, hogy aktívan közreműködik a bűncselekmény következményeinek helyreállításában, és ehhez egy pártatlan harmadik személyt „hívnak” segítségül. Az eljárás során hangot adhatnak az érzelmeiknek, szemtől szembe beszélhetnek egymásnak a bűncselekmény előzményeiről és az általa okozott sérelmekről.

A konferencián részt vesznek segítők, támogatók, akár mind a két fél mellett, míg az ítélőkörökön az igazságszolgáltatás képviselői és a társadalom egyéb érintettjei is kifejtethetik a nézeteiket. Amikor a mediáció szót halljuk, egy új dologra gondolunk, pedig polgári és nemzetközi jogi ügyekben már jelentős gyakorlatunk van.⁸ A mediáció nem új keletű, hiszen a bűnözés is a civilizált társadalmakkal egyidős.⁹ A tradicionális társadalmakban a döntőbírói és a mediátori funkciók összekeveredtek.¹⁰ Az eljárás kiindulópontja, hogy „bűn nem maradhat büntetlenül”. Büntudatra vagy jóvátételre azonban senki nem kényszeríthető, de a rendszernek honorálnia kell, ha valaki képes vállalni tetteinek a következményét, az okozott kárt helyreállítani.

Az út a bűnhődéstől a megbánáson át vezet csak a megbocsátáshoz.¹¹

6 Görgényi Ilona: i. m. 40–47. o.

7 Makai Lajos: A tevékeny megbánás és a közvetítői eljárás. Rendészeti Szemle, 2007/9., 79. o.

8 Kertész Tibor: A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Igazságügyi Bűnmegelőzési Bizottság, Budapest, 2008, 7. o.

9 Szelkó Éva Orsolya: A büntetőügyekben gyakorolt mediáció Magyarországon. Studia juvenum, 2009/1., 309. o.

10 Gyengéné Nagy Márta: Mediáció az igazságszolgáltatásban. Magyar Jog, 2009/11., 681. o.

11 Anthony R. Duff: Punishment, Communication and Community. Oxford University Press, 2001, pp. 109–112.

A 2007-es bevezetések azért gondolták hasznosnak, mert a terhelt nemcsak a védekezését adhatja elő, mint a bíróságon, hanem más érveket is felhozhat. Beláthatja, hogy egy rablás áldozatát egész havi megélhetésétől fosztotta meg, és a tette miatt börtönbe is kerülhet. Lehet, hogy ez nem rázza meg, de az is lehet, hogy kialakítja benne az eddigi életmódjának megváltoztatására irányuló szándékát.¹² A hagyományos igazságszolgáltatás az áldozat érdekeit nem veszi kellően figyelembe, többszörös sérelem éri őket, ráadásul a bíróság előtt a védelem hiánya a jellemző.¹³ A sértett itt viszont befolyásolhatja a jóvátétel módját, összegét, de megismerheti a másik fél álláspontját és a bűncselekmény elkövetésének okait. Ezáltal úgy tűnik, hogy a közvetítői eljárás a sértett kezébe igyekszik visszaadni a sérelmének orvoslására vonatkozó döntést.¹⁴

A mediáció fokozza a felek felelősségérzetét is. Lehetővé teszi, hogy megtalálják a számukra legmegfelelőbb megoldást. Mivel egyetértéssel jött létre, könnyebben lesz végrehajtható, és tartósabb eredmény várható.¹⁵ Megegyezés esetén mindkét fél nyer, nem lesznek vesztesek¹⁶ (táblázat).

Ujvári Ákos úgy véli, attól, hogy a tevékeny megbánás mind anyagi, mind eljárásjogi kérdéseket érint, még nem kellene az eljárásjogi kódexben is szabályozni.¹⁷ Véleményem szerint ez azért problémás, mert a közvetítői eljárás eljárásjogi szabályozásából nem derül ki egyértelműen, hogy nemcsak ügyészi szakban kerülhet rá sor, hanem a bíróság is elrendelheti, továbbá a büntetés végrehajtása alatt is alkalmazható. Habár utóbbinak Magyarországon még nincs túl nagy gyakorlata. Ettől függetlenül célszerű lenne egységes szabályozás kialakítása.

Az eljárás elrendelésére elsősorban az ügyészség jogosult. A jogszabályi feltételek fennállása esetén hivatalból, a sértett, a védő vagy a gyanúsított kérelmére, maximum hat hónapra függesztheti fel, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja. Eredményeképpen megállapodás jöhet létre a felek között, amelynek hatására a tevékeny megbánás mint büntethetőséget megszüntető ok jelenik meg. Az ügyész az eljárást megszünteti, ha a megállapodás létrejött és az abban foglaltak teljesültek. Korlátlan enyhítésnek van helye, ha az ügyész vádat emel, mert a létrejött megállapodás teljesítését megkezdte, de büntethetősége nem szűnt meg, vagy nem teljesítette maradéktalanul a megállapodásban foglaltakat.

¹² Iványi Klára: i. m. 15. o.

¹³ Szelkó Éva Orsolya: i. m. 309. o.

¹⁴ Barabás A. Tünde: A mediáció jövője Magyarországon. *Ügyészek Lapja*, 2007/5., 17. o.

¹⁵ Gyengéné Nagy Márta: i. m. 682. o.

¹⁶ Freddie Strasser – Paul Randolph: *Mediáció a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai*. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 2005, 90. o.

¹⁷ Ujvári Ákos: *A tevékeny megbánás*. *Ügyvédek Lapja*, 2008/1., 4–5. o.

Mediáció	Bírósági eljárás
a felek közös kérelmére, a másik fél hozzájárulásának megszerzése után	egyik fél kérelmére a másik fél részvételre kényszerül
a mediátort a felek választják	a bírót hivatalból jelölik ki
menetét a kialakult alternatív konfliktuskezelési módszer határozza meg	az eljárás menetét törvény határozza meg, amelyet szigorúan be kell tartani
célja, hogy a felek közösen oldják meg a konfliktust	célja a jog szolgáltatása
gyors, általában egy ülésen befejeződik	több tárgyalás van, a döntés elhúzódik
olcsó, az eljárási költségek alacsonyabbak	drágább, az eljárási költség összetett (illeték, szakértői díj, ügyvédi díj)
a folyamat a mediátor kezében van, de a felek jutnak el a megoldáshoz	a döntést a bíróság hozza, a felek megegyezését is a bíró irányítja, és ügyel a jogszabályok betartására
a jogi képviselő hallgatóként van jelen, legfeljebb tanácsokat adhat	az ügyvéd az eljárás aktív résztvevője
a döntés felelőssége a feleké	a döntés felelőssége a bíróságé
a megoldással mindkét fél elégedett	a megoldással az egyik fél vagy mindkettő elégedetlen

Ezekben az esetekben a bíróság a teljesítés megkezdését enyhítő körülményként értékeli. A halmazati büntetés eddig figyelmen kívül maradt, de 2012-től lehetőség van rá, hogy ezeket az elkövetéseket is mediáción bírálják el.

A mediáció a gyakorlatban

A közvetítői eljárás fogalma és törvényi szabályozása szerint az áldozat–elkövető vagy több fél vitájában a felek önkéntes beleegyezése alapján egy semleges harmadik fél, a közvetítő jár el. Az elkövető felelősségérzetét kell növelni, hogy elősegítsük visszailleszkedését a társadalomba. De szembeintünk is kell azzal, hogy sérelmet, fájdalmat okozott a másik félnek.

A *terhelt* vagy közismertebb nevén az elkövető, ha a bűncselekményt beismerte, az eljáráshoz hozzájárult, akkor a bírósági út és a súlyosabb szankció elkerülése céljából van jelen. De a megegyezésig be kell látnia tettének a következményét, és azért felelősséget kell vállalnia.

Fiatalkorú terhelt esetén a törvényes képviselő jelenléte kötelező, de figyelni kell arra, hogy a képviselő a saját álláspontját mondja el, ne az elkövető helyett beszéljen.

Áldozat¹⁸ vagy sértett: „a bűncselekmény másik szereplője, az áldozat éppoly elégedetlen a hagyományos konfliktus megoldásban neki előírt interakciós partnerséggel, mint a tettes”¹⁹.

Mindazonáltal el kell különíteni a sértett és az áldozat fogalmát. Sértett (a büntetőeljárás törvénye szerint), aki ellen a bűncselekmény irányul, például akit bántalmaztak, megloptak, tulajdonát megrongálták. Az áldozat ennél lehet szűkebb és tágabb kategória is, mert csak természetes személy lehet áldozat, de az is, akire nem irányultak ugyan a cselekvések, mégis kár érte, sérülést vagy erkölcsi hátrányt szenvedett.²⁰ Az ő hozzájárulása nem mindig egyértelmű. Sokan szeretnék, ha a bűncselekménnyel okozott kárt helyreállítanák, de sokan húzódoznak attól, hogy találkozniuk, beszélniük kell a terhelttel. A jogi képviselő bármelyik fél oldalán jelen lehet, őt azonban nem idézik, csak megfigyelőként van jelen, a titoktartási nyilatkozatot – a többi megfigyelőhöz hasonlóan – neki is alá kell írnia. Megfigyelői szerepét kitűnően érzékeltetheti a mediátor, ha a feleket közvetlenül maga mellé ülteti, az ügyvédek pedig távolabb.²¹ Megfigyelő bárki lehet, ha a felek hozzájárulnak a részvételéhez. Ha több sértett van, mindegyiknek hozzá kell járulnia a közvetítői eljáráshoz, de ha tizenöt sértett van, és közülük csak három ismert, nincs helye mediációnak.

A mediáció a „büntetőeljárásból ideiglenesen kiágazó” mediátor által vezetett folyamat.²²

A mediátor segít tisztázni a konfliktus természetét mindkét fél számára. Nem ő a kulcsfigura, de nélkülözhetetlen a szerepe. Az ügy körülményeiről véleményt nem alkot, nem ítélkezik a felek felett. A mediátor javaslatot nem ad, nem hoz döntést. Az eljárás folyamán több közvetítő is eljárhat, közülük vezető mediátort kell megnevezni. A megegyezésről a felek döntenek, a mediátor csak a folyamat irányításáért felel.

Európában a konferenciamódszer terjedt el, amelynek célja a konfliktuskezelés. Hazánkban az ügyek nagy részét az Igazságügyi Hivatal Pártfogói Felügyelői Szolgálatánál dolgozó pártfogók látják el, de működnek mediá-

---

18 Az áldozatkezelés feladatait már 1985-ben rögzítette az áldozatok Magna Chartájaként emlegetett 20/34. számú ENSZ-határozat.

19 Korinek László: Irányzatok a Kriminológiai gondolkodás fejlődéséhez. BM Kiadó, Budapest, 2001, 122. o.

20 Dombay Péter: Sértett vagy áldozat a vagyoni elleni bűncselekmények szenvedő alanya? Áldozatsegítés jelene és jövője. Pécsi Rendőrkapitányság, 2007, 12–13. o.

21 Freddie Strasser – Paul Randolph: i. m. 93. o.

22 Schweighardt Zsanett: A büntetőjogi mediáció alkalmazásának kezdeti tapasztalatai Magyarországon. Magyar Jog, 2010/3., 174. o.

torként ügyvédek is.²³ Körülbelül hetven pártfogó felügyelő és negyven ügyvéd mediátor van. A mediáció bevezetésekor azt gondolták, hogy mivel egy pártfogó felügyelő jár el, aki épp a bűnelkövetőhöz kapcsolódik, mert általában őt segíti a visszailleszkedésben, az áldozathoz csupán annyi köze van, hogy segíti a kárjövátétel vagy a bocsánatkérés megvalósulását. Attól féltek, hogy nem válik semlegessé.²⁴ De azóta bebizonyosodott, hogy képesek a feladatukat pártatlanul, lelkiismeretesen ellátni, mivel nem nyomoznak, nem ítélik meg, egyszerűen csak elősegítik a kommunikációt. A mediátorok képzésben részesülnek, ott megtanulják az egyes konfliktusokat kezelni. Ez a képzés igazán hasznos, mivel itt dől el, hogy ki az, akinek jó a kommunikációs és konfliktusmegoldó készsége. Ennek ellenére néhány országban nincs szakképesítéshez kötve a mediátor szerepének betöltése, elég, ha valaki bölcs és elég élettapasztalata van, ez azonban nem biztos, hogy elegendő egy büntetőügy elbírálásához. A mediátorképzésben meg kell felelni az alkalmassági és etikai követelményeknek, a mediátoroknak a társadalom valamennyi rétegét reprezentálniuk kell. Józan ítélőképességűnek kell lenniük, és mindig szem előtt kell tartaniuk, hogy a feleket emberi méltóságukban ne sértsék és hogy a nevelés ne megszegyenítés legyen.²⁵

A mediációs ülésnek hat fázisa van, norvég minta alapján. Ezek: bevezetés, az ülés megnyitása (a mediáció lényegének rövid ismertetése, alapelvek, időhatárok tisztázása), megszakítás nélküli idő (téma ismertetése; mindkét fél közbeszólás nélkül elmondhassa a történeteket, ahogyan ő megélte), eszmecsere, a megértés fejlesztése, a megállapodás kidolgozása, a megállapodás megírása, lezárás.²⁶ A jogi mediációs modellnek²⁷ éppen az a lényege, hogy a felek közvetlen légkörben, megnyugtató távolságba kerüljenek egymással, ahol a mediátor a pártatlanságát hangsúlyozva igyekszik közreműködni, hogy a felek vitája megállapodássá szelídüljön.

A mediációs eljáráson a mediátor bemutatkozik a feleknek, tájékoztatja őket arról, hogy miért lehetnek jelen a megbeszélésen (törvényi feltételek fennállása és önkéntes hozzájárulás), elmondja, hogy pártatlan, nem bírálja az ügynek, nem fog döntést hozni, mindössze a felek közötti kommunikációt segíti elő. A felek személyazonosságát ellenőrzi, a segítők és megfigyelők nevét feljegyezi. Tájékoztatja a feleket a megállapodás következményeiről, a ti-

23 Ügy menetmodell: 2008. július 1., 5. o.

24 Barabás A. Tünde: Mediáció: Új szerepek és feladatok az eljárásban. *Ügyészek Lapja*, 2005/3., 20. o.

25 Görgényi Ilona: i. m. 132. o.

26 Módszertani útmutató 41. o.

27 Nagy Márta: *Bírósági mediáció*. Bába Kiadó, Szeged, 2011, 38–40. o.

toktartási kötelezettségről, s hogy a megbeszélésen elhangzottak semmilyen másik eljárásban nem használhatók fel. Megkéri a feleket, hogy tisztelettel beszéljenek egymással, ne vágjanak egymás szavába, hallgassák végig egymást. A megbeszélésre maximum három óra van, de a közreműködésüktől függően ennél sokkal hamarabb is véget érhet. Előfordulhat a megbeszélésnek olyan része, amikor a felekkel külön akar beszélni, ezt nevezik különtárgyalásnak, amelyre a titoktartás szabályai ugyanúgy vonatkoznak. Megkérdezi, hogy szólíthatja-e a feleket a keresztnévükön. Mindezek után kezdődhet a megbeszélés.

Először mindig a sértettet kérdezi, hogy miért vannak itt, milyen bűncselekmény történt, azt hogyan élte meg. Majd a terhelt mondhatja el, hogy miért követte el az adott cselekményt. Ezután főként a terheltnek kell az érzelmeikről beszélniük, arról, hogyan érzik magukat ebben a helyzetben, milyen volna, ha a bíróságon lennének, megbánták-e a tettüket. Legtöbbjük szégyellte magát az adott szituációban, bár volt, akit nem különösebben viselt meg. A megbeszéléseken visszatérő kérdés a terhelt érzésvilágának megismerése: Mit érzett, amikor elkövette? Mi a garancia, hogy többé nem követ el hasonló cselekményt? Milyen hatással volt az életére?

Ezen kívül rendszeresen megkérdezi a mediátor a terheltet, hogy tudják-e, mi a bűncselekmény neve, amely miatt itt ülnek. Az esetek kilencven százalékában nem tudják, ez valószínűleg a rendőrségi eljárás hibája, mivel a nyomozás alatt nem kap elég hangsúlyt, hogy az elkövetett tettek mi a büntetőjogi megnevezése, és ami még ennél is fontosabb (ha nincs mediáció, vagy nem teljesül a megállapodás), mi a bűncselekmény büntetési tétele.

A közvetítői kérdések arra irányulnak, hogy a terhelt a sértett előtt önként ismeri be, hogy hibázott, megkeresi a hiba okát, ez a későbbi jogkövető magatartás megszívleléséhez is vezethet.²⁸ Ha a terhelt bocsánatot kért, vagy legalább a felelősségét elismerte az ügyben, kezdődhet a megállapodás kidolgozása. Korábbi megállapodás nem köti a feleket, de továbbra is fenntarthatják, vagy egy új kidolgozására is sor kerülhet. A megegyezés arányos, ésszerű és önkéntes.²⁹ A sértett elmondja az igényét, hogyan szeretné megkapni a jóvátételt, a terheltet pedig megkérdezik, hogy képes-e ezt teljesíteni. Megállapodnak a teljesítés idejében, amelynek bele kell férnie az ügy felfüggesztésének időtartamába. A mediátor még egyszer elmondja a terheltnek, hogy milyen következményei lehetnek a nem teljesítésnek, majd a megbeszélteket írásba fog-

---

²⁸ Tóth Andrea Noémi: A közvetítői eljárás gyakorlati problémái. Debreceni Jogi Műhely, 2009. január. http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/
²⁹ Görögnyí Iлона: i. m. 183. o.

lalja. Ne feledjük, hogy minden egyes aprócska egyezség, békés gesztus vagy pillanat, amelyet a felek egymással töltenek, a dolgok elrendezéséhez vezet!³⁰ A megállapodás megírásának legfontosabb szempontja: tükrözze, hogy mindkét fél nyer a megállapodással (a sértett jóvátételt kap, a terhelt teljesítés esetén megszabadul a hagyományos bírósági úttól, és a büntetett előélet hátrányos jogkövetkezményeitől). Az átolvasás után a felek minden oldalon aláírják a megállapodást. A mediáció lezárásakor a mediátor megkéri a feleket, hogy a teljesítésről értesítsék, megismétli a megbeszélés legfontosabb sikereit, és megköszöni a feleknek a részvételt. Bármilyen legyen is egy mediáció végkimenetele, azaz születik-e egyezség vagy sem, a közvetítő feladata, hogy biztassa a feleket: a megtanult pozitív konfliktuskezelési megoldásokat alkalmazzák otthon is, és mindig emlékezzenek az elért eredményre.

A jóvátétel

A jóvátétel annyiféle lehet, ahányféle okozott kár létezik.³¹ A jóvátételnek a jogkövető magatartásra kell törekednie. A jóvátétel azonban nem elég. Ahogy a beismerő vallomásnak a bűnösségre is ki kell terjednie, úgy a megbeszélés során az anyagi jóvátételben való megegyezés sem elég, szükség van arra, hogy a terhelt megbánja a tettét, mert ez az egyetlen, ami arra vezethet, hogy a jövőben jogkövető magatartást tanúsítson.³² A nem teljesítés olyan következményekkel jár, mintha meg sem egyeztek volna. A jóvátételt a közösség békéjének és a társadalom biztonságának fennmaradásával érzjük el. A bocsánatkérés több formája is megvalósulhat: ha kimondja, hogy bocsánatot kér; ha nem mondja ki, de sajnálja; vagy nem mondja ki, de a terhelt elismeri a felelősségét. A sértettnek azért is előny a mediáció, mert nem kell magánfélként fellépnie, mégis jóvátételt kaphat.³³

Azt gondolhatnánk, ritka eset, hogy a sértettek nem vagyoni jóvátételt válsztanak, ezzel szemben azonban 2008-ban megvizsgáltak háromszáz esetet, és kiderült, hogy százhetvenkilenc esetben a sértett megelégedett a bocsá-

---

³⁰ Barcy Magdolna – Szamos Erzsébet: „Mediare necesse est”. A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása. Animula Kiadó, Budapest, 2002

³¹ Barabás A. Tünde: Börtön helyett egyezség: mediáció és más alternatív szankciók Európában. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004, 91. o.

³² Tóth Andrea Noémi: i. m.

³³ Berkes György: Tevékeny megbánás és közvetítői eljárás, zaklatás és a büntető jogalkalmazást érintő más kérdések. Ügyvédek Lapja, 2008/5., 13. o.

natkérésrel.³⁴ Mégis gyakran lebecsüljük a pusztán bocsánatkérésrel végződő mediációt, pedig az őszinte, szívből jövő bocsánatkérés mögött megbánás áll.³⁵ Erre a fajta megbánásra nem csak a fiatalok képesek.

A megállapodások teljesülését a mediátor ellenőrzi. Előfordul, hogy az elkövető nem teljesíti az ígétét, ennek oka legtöbbször a rosszul felmért, szűkös anyagi helyzet, de gyakran időhúzás is előfordul.³⁶

Barabás A. Tünde szerint azért fogadták kétkedve a bevezetés hasznosságát, mert a lakosoknak nincs kellő ismerete a bűnözésről és az igazságszolgáltatásról, éppen ezért nem szívesen látták a változás szükségességét.³⁷ Idegen elemként hatott, de mivel a sértettnek kedvező, mert az őt ért kár teljesen megtérülhet, nem tanúként, hanem aktív félként vesz részt az eljárásban, és az elkövető is bocsánatot kér tőle, így az állami igazságszolgáltatásnak és a társadalomnak is hasznosnak bizonyult.³⁸

A közvetítői eljárásra utalást az első évben ötszázra becsülték, ehhez képest 2451 ügy volt, ebből 1569 még abban az évben lezárult. A vádemeléshez képest a mediációra utalt ügyek aránya így is csak 1,28 százalék. Ez a szám akkor elég magasnak tűnt, de elég csekély, ha a nyugat-európai országok adatait vizsgáljuk, hiszen ott tíz százalék körüli a mutató. Az elmúlt évek tapasztalata azonban bebizonyította, hogy a bevezetése jókora terhet vett le a „bíróságok válláról”, míg a közvetítői eljáráson részt vevő terheltekre is pozitív hatása volt.

Vélemények

A bevezetéssel kapcsolatban megkérdeztek bírót, ügyvédet, pszichológust, miként vélekednek a közvetítésről a pereskedés helyett. A bíró a családi ügyekben tartja kivitelezhetőnek, mert minél szorosabb a kapcsolat, annál inkább szükség van a megegyezésre, mintsem az egyik fél javára történő döntésnek.

Az ügyvéd éppen a mediátor pártatlanságában látta a siker kulcsát. Mivel két ügyfele is van, nem azonosulhat egyikkel sem oly módon, mint az ügyvéd az ügyfelével. A megállapodás pedig mindkét félnek azért jobb, mert ők fogadták el, belső meggyőződésből, nem pedig kényszerből kell teljesíteniük.

34 Iványi Klára: i. m. 87–92. o.

35 Kertész Tibor: i. m. 249. o.

36 Iványi Klára: i. m. 102–104. o.

37 Barabás A. Tünde (2007): i. m. 17–19. o.

38 Póka Rita: Gondolatok a tettes-áldozat mediáció hazai bevezetéséről. Magyar Jog, 2006/12., 751. o.

A pszichológus szerint is a pártatlanság a legfontosabb. Hiszen amikor a felek előadják a történetüket, mindegyikük azzal a céllal teszi, hogy megnyerje és a maga oldalára állítsa a mediátort. Ha ez nem sikerül, mert a közvetítő még mindig mindkét fél oldalán áll, akkor képesek lesznek a megállapodásra.

A kommunikációs szakértő szerint a mediátornak úgy kell a történetet visszaadnia a feleknek, hogy azok a saját igazukat hallják vissza, de mégis mindketten engedjenek belőle.³⁹

Ebből is látszik, hogy társadalmunk problémamegoldásának egyik legnagyobb hibája a megfelelő, békés kommunikáció hiánya.

A mediátorok a mentorrendszert tartották a legnagyobb segítségnek.

Kezdetben a felek sem voltak maradéktalanul elégedettek. Volt, aki részletesebb tájékoztatást szeretett volna, míg mások azt sérelmezték, hogy a megállapodás írásba foglalásának idejéig egy teremben kell várakozni az ellenérdekű féllel. Az évek alatt a problémákat mindenütt igyekeztek kiküszöbölni, az eredményes teljesítések számának tükrében jelentős sikerrel.

A mediáció emberséges, a méltóságot és a szabadságjogot juttatja érvényre, mivel a büntetés elmarad, ha a felek megegyeznek.⁴⁰ A németek épp ezért úgy vélik a mediáció nem más, mint „a jogért folytatott harc”.⁴¹

Az ügyvédek is tevékenykedhetnek mediátorként, de nehezen tudnak kibújni eredeti szerepükből, ily módon nehézséget okozott számukra, hogy a mediáció célja nem a győzelem, hanem a konfliktus megoldása. Mivel mind a sértett, mind a terhelt megértésre vágyik, és először csak a saját álláspontját tudja helyesnek és jónak értékelni, a megértő fél szerepét egy ügyvéd betöltheti, a mediátor viszont nem. Ezért az ügyvédet szövetségesként, a mediátort pártatlanként tartják számon. Az ügyvéd arra tesz ígéretet, hogy az ügyfeléért harcol, míg a mediátor ráébreszti a feleket, hogy nem egyetlen igazság van, hogy mindkét fél felelős a kialakult helyzetért.⁴² Volt, aki bevallozza, hogy ügyvédként nehéz egy új szerepben feltűnni, hiszen már hozzászoktak, hogy valamelyik fél mellett aktívan működnek közre.⁴³

---

³⁹ Eörsi Máttyás – Ábrahám Zita: Pereskedni rossz. Minerva Kiadó, Budapest, 2006, 189–223. o.

⁴⁰ Gulyás Géza: A mediáció, mint a kisebb súlyú büncselekmények kezelésének egyik lehetősége. *Ügyvédek Lapja*, 2005/2., 25. o.

⁴¹ Cristoph Althammer: A mediáció mint eljárási kötelezettség. *Magyar Jog*, 2008/3., 180. o.

⁴² Sipos Tünde: Konfliktuskezelés és mediáció ma Magyarországon vagy perkedvelő perkededők. *Könyvtári Figyelő*, 2009/3., 424. o.

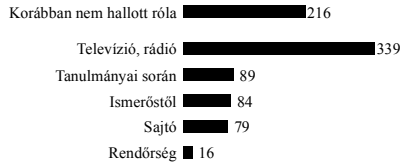
⁴³ Gyakorló ügyvédek véleménye: Mediáció büntetőügyekben. *Ügyvédek Lapja*, 2009/4., 8–14. o.

Megkérdeztem egy közvetítői eljárás elrendelésével foglalkozó ügyészt, milyen tapasztalatai vannak az eljárásról. Szerinte a mediáció nagy előnye, hogy alkalmazása az eljárásban részt vevő mindegyik félnek hasznos. A terhelt nem kerül bíróság elé, ezáltal nem kell súlyos büntetés kiszabása miatt büntetés-végrehajtási intézetben bűnhődnie. A sértett elkerüli az évekig tartó pereskedést, hogy az igényeit polgári úton érvényesítse, mivel a megegyezés hatására a vagyoni kártérítése akár hat hónap alatt is megtörténhet. A nyomozó hatóság munkája is csökken, mivel nem kell nyomoznia az ügyekben, mert a terhelt beismerő vallomást tesz. Végül, de nem utolsósorban, csökken a bírói munkateher is, mert a terhelt legtöbb esetben egyáltalán nem kerül a bíróság elé. A legtöbb feladat azonban emiatt éppen az ügyészekre hárul, ugyanis nekik egy adott ügyben többszörösen is kell intézkedniük: foglalkozniuk kell az ügygel az elrendeléskor, a megegyezés jóváhagyása után, illetve a teljesítéskor is ahelyett, hogy az ügyet vádemeléssel megküldenék a bíróságnak.

A nyugati országok főként olyan esetben támogatják a mediációt, amikor a felek ismerik egymást. Hazánkban is ez lehetne a legjobb megoldás, mert így a legegyszerűbb a megegyezés. *Tóth Andrea Noémi* szerint az eljárás nem igazán hasznos a közlekedési bűncselekmények esetén, hiszen ha a gondatlanságból elkövetett közúti baleset nyomán a sértett maradandó fogyatékos-ságot szenved, nem dolgozza fel a traumát könnyebben attól, hogy találkozik az elkövetővel. Ráadásul ez esetben hiányzik a személyesség a két fél között. Véleményem szerint ez sértettség, hiszen, ha a sértett nem képes feldolgozni a traumát, hogy súlyos sérülést szenvedett, valószínűleg nem is fogja a mediációt választani, mert sokkal inkább kívánja, hogy az elkövetőt bíróság előtt büntessék meg, hiszen így akár az is előfordulhat, hogy börtönbe kerül. Ha azonban a sértett nem megtorlaspárti, ráadásul a baleset után a tettes felkereste a kórházban, segítette a rehabilitációra való eljutásban, akkor ily módon rövidebb idő alatt, egyszerűbben juthat vagyoni kárának a megtérítéséhez. Azt gondolom azonban, hogy ehhez a mi társadalmunk még nem elég fejlett, mivel az állampolgárok többsége még mindig azon a véleményen van, hogyha neki szenvedést okozott a terhelt, akkor szenvedjen ő is, akár a büntetés-végrehajtási intézetben. Továbbá az is probléma, hogy az emberek nem igazán ismerik az eljárást. Ezért szükséges volna egy olyan fórum, amelyen mindenki megismerheti az érveket és ellenérveket a közvetítői eljárásról, és már gyermekkorban is inkább a konfliktus megoldására kellene törekedni, mintsem a büntetésre.

Mivel magam is keveset tudtam az eljárásról, főként annak gyakorlatáról, egy kérdőíves módszerrel megkérdeztem 555 különböző korú, foglalkozású,

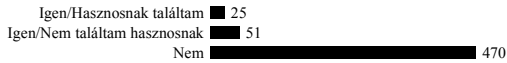
1. számú ábra
Hol hallott a mediációról?

iskolai végzettségű embert, nőket és férfiakat vegyesen, köztük joghallgatókat és más egyetemistákat, bírósági dolgozókat, mennyit tudnak és hogyan vélekednek a mediációról. A megkérdezettek közül 339-en válaszoltak igen-nel, arra a kérdésre, hogy hallottak-e egyáltalán a mediáció intézményéről, 216-an még nem (*1. számú ábra*).

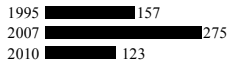
Több válaszlehetőséget is megadtam azoknak a kitöltőknek, akik már hallottak róla. Legtöbbjük a televíziót adta meg válasznak, bár a további válaszok tükrében a televízió sem nyújtott számukra tökéletes információforrást. A kitöltők közül 89-en tanulmányaik során foglalkoztak a témával, de ez nem is meglepő, hiszen sok joghallgató számára is hozzáférhető volt a kérdőív. A legkisebb százalékban kaptak felvilágosítást a rendőrségtől, pedig elképzelhető, hogy az 555 megkérdezett közül többen voltak már bűncselekmény áldozatai, ráadásul a joghallgatók nagy része talán gyakorlaton is volt. A rendőrségi hiányosságot azonban az általam meglátogatott mediációk is megerősítik, mivel egyetlen esetben mondták a felek, hogy a rendőrség kellő tájékoztatást adott a közvetítői eljárásról, ez dicséretes és követendő példa lehetne. A kérdőív-kitöltés során arra nem volt alkalmam kitérni, hogy az alábbi adatok azért ennyire szignifikánsak, mert a kitöltők soha nem követtek el semmilyen bűncselekményt, és áldozatokká sem váltak; vagy azért, mert minden esetben a hagyományos bírósági útra volt csak lehetőségük. A kitöltők közül 479-en elképzelni sem tudják, hogyan is zajlik egy eljárás. Az a mindösszesen 76 ember, aki részt vett már ilyen eljáráson, túlnyomórészt hasznosnak tartja a lehetőséget, de így is akadnak olyanok, akik elégedetlenek az eljárással (*2. számú ábra*). Ennek azonban több oka is lehet. Elképzelhető, hogy nem a megfelelő felek találkoztak az eljárás során, ezért nem sikerült megállapodásra jutniuk; az is lehetséges, hogy akár sértettként, akár terheltként vettek részt az eljárásban, túl magas volt a jóvátétel összege, ezért nem került sor a teljesítésre.

2. számú ábra
Vett-e már részt mediációs eljárásban?
Ha igen, hasznosnak találta?

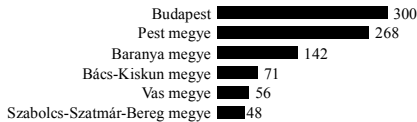
Arra a kérdésre, hogy mióta van lehetőség az eljárásra, a kérdőívet kitöltők fele tudta (jól jelölte) a helyes választ, miközben a többiek úgy gondolták, hogy már 1995 óta kerülhet sor közvetítői eljárásra, míg 123-an hitték azt, hogy egy új, 2010-ben bevezetett módszerről van szó (3. számú ábra). Ennek oka talán az, hogy kevés olyan fórum van, ahol a sikerekről lehet számolni a társadalom tagjainak.

3. számú ábra
Ön szerint mióta alkalmazzák hazánkban a büntetőjogi mediációt?

Hazánk főváros-központúsága miatt azt gondoltam, hogy a lakosságra jutó legtöbb ügyet éppen Budapesten mediálják, az Igazságügyi Hivatalnál tett látogatásom és egy kis adatgyűjtés után azonban kiderült, hogy Baranya megye a legnyitottabb a közvetítői eljárásra. A kérdőívkitöltők hozzám hasonlóan gondolkodtak, így a főváros és Pest megye „szerezte meg a legtöbb szavazatot” (4. számú ábra).

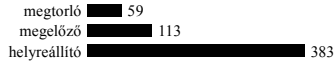
4. számú ábra
Ön szerint hol alkalmazzák leggyakrabban a büntetőjogi mediációt?

Annak ellenére, hogy az elmúlt években lehetett hallani információkat a témában, illetve hogy a kérdőív elején röviden leírtam a mediáció lényegét, a kitöltők közül sokan gondolták úgy, hogy a cél a megtorlás, vagy megelőzés (5. számú ábra).

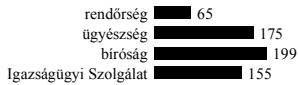
Az erre és a következő kérdésre adott válaszok alapján egyértelműen szükséges lenne, hogy a társadalom tagjait tájékoztassuk azokról a lehetőségekről, amelyeket egy bűncselekmény során alkalmazni lehet. Az állampol-

5. számú ábra
Ön szerint mely büntetőjogi szemléletbe sorolható a mediáció?

gárok a büntetőeljárást elsősorban a bírósághoz kötik (ebben jelen esetben igazuk is van, de sokkal csekélyebb számban rendeli el az eljárást a bíróság, mint az arra kifejezetten hivatott ügyészség). Százötvenötven ügy gondolták, hogy a számukra viszonylag új elemnek tűnő Igazságügyi Szolgálat az, amelyik megkezdi az eljárás lefolytatását. Bár kétségtelen, hogy jelentős szerepük van az ügy sikeres befejezésében, a jogszabályi feltételeknek való megfelelés megállapításában nem sok döntési joguk van (6. számú ábra).

6. számú ábra
Ön szerint ki rendeli el a mediációt?

A mediáció önkéntes folyamat, ha az egyik fél nem járul hozzá a megindításához, akkor nem indul meg a közvetítői eljárás.⁴⁴ Ezt azonban sokan nem tudják. Ezzel szemben a bíróságon kötelező a megjelenés. Ebből a hosszú éveken át berögződött elgondolásból kiindulva, sokan úgy gondolják, hogy ez a mediáción is így van (7. számú ábra). Az Egyesült Államokban és néhány európai országban valóban kötelező a mediáció, hazánkban azonban nem. Mégis nagyon sokan hiszik azt, hogy az eljárásból nem lehet kilépni. Talán ezért sem merik ezt választani a bíróság helyett, vagy kételkednek a hasznosságában.

7. számú ábra
Ön szerint kötelező a felek részvétele a mediációs eljárásban?

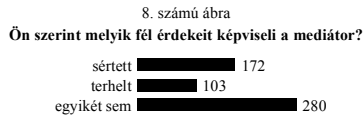

A bevezetés után nem sokkal a laikusok úgy gondolták, hogy a mediátor ítéletet mond a vitában.⁴⁵ Az általam megkérdezettek véleményének tükrében ez a gondolat az alkalmazás öt éve alatt sem sokat változott. Ugyanis szinte

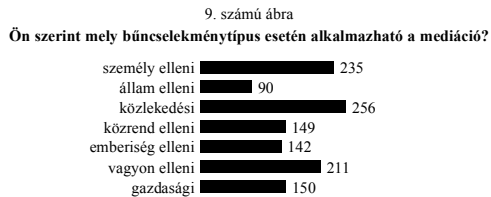
⁴⁴ Sipos Tünde: i. m. 423. o.

⁴⁵ Kiss Anna: A közvetítői eljárásról. In: Irk Ferenc (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 43. OKRI, Budapest, 2006, 261. o.

ugyanannyian válaszolták azt, hogy a mediátor az egyik fél pártján áll, mint azt, hogy pártatlan. Elsősorban a sértett érdekeinek képviselésével azonosították a mediátort, de több mint százan vélték úgy, hogy a terhelten segíti (8. számú ábra).

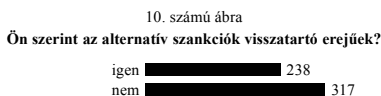
Annak ellenére, hogy a következő kérdésben végül a helyes válaszok „győztek”, mégis egyre nagyobb szükségét érzem annak, hogy az állampolgárokat tájékoztatni kell, hogy mely bűncselekmény milyen kategóriába sorolható, nem biztos ugyanis, hogyha most ugyanazt az 555 kitöltőt arról kérdezném, mit is jelent egy állam elleni vagy egy emberiség elleni bűncselekmény, tudnák rá a választ (9. számú ábra). Ez azért is volna fontos, mivel egy bizonyos szintű büntetőjogi ismeret hatására ismertté válhatnának az egyes bűncselekményi tényállások büntetési tételei is, ez pedig hozzájárulhatna a bűnözés visszaszorításához.

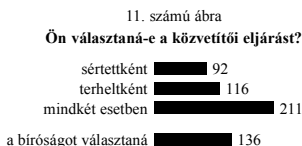
A legtöbben tudták, hogy a közlekedés elleni bűncselekmények esetén lehet alkalmazni, de ez elég nehéz, hiszen a baleset esetén a jármű mozgása és a személyi sérülés között okozati összefüggésnek is fenn kell állnia. Ráadásul ilyenkor az elkövető és az áldozat szerep nem különíthető el élesen, hiszen az elkövető is „csak” áldozat.⁴⁶ A válaszadók közül 289-en úgy gondolták, hogy hasznos volna, ha minden bűncselekménytípus esetén alkalmaznák a mediációt, 266-an azon a véleményen vannak, hogy nem vezet eredményre. Ha minden bűncselekménytípust ide veszünk, 289 kitöltő szándékos bűncselekmények elkövetői előtt is megnyitná a lehetőséget a mediációra, ez azonban

⁴⁶ Böröcz Károly – Rétiné Bachesz Beáta: A közlekedési balesetek szenvedő alanyainak kálváriája. Az áldozatsegítés jelene és jövője. Pécsi Rendőrkapitányság, 2007, 65. o.

nem jelentene kellő visszatartó erőt egy újabb bűnelkövetéstől (10. számú ábra). Nem szükséges tehát minden esetben egy alternatív szankció alkalmazása, mert a mediáció sem képes azt elérni, hogy a felek minden esetben jogkövető magatartást tanúsítsanak.

A kitöltők egyre több információhoz jutottak a mediációról, ezáltal egyre inkább hajlottak az alternatív lehetőségekre, hiszen ha a mediátort és a feleket is jellemzi az az empátia⁴⁷, hogy megértsék és elfogadják az elkövetéshez vezető okokat és a másik fél bocsánatkérését, akkor eredménnyel zárulhat az eljárás. Márpedig, ha a legtöbb állampolgárban megvan az a hajlam, hogy bűncselekmény esetén az egyszerűbb, olcsóbb és könnyebb megoldást válassza, még sikeresebben lesz alkalmazható a közvetítői eljárás (11. számú ábra).

A 11. számú ábrán egyértelműen látszik, hogy többen vannak azok, akik hajlandók lennének önként a mediáció mellett dönteni, habár még mindig jelentős azoknak a száma, akik a hagyományos, bírósági igazságszolgáltatásban bíznak. Azok közül, akik a mediációt választanák, többen terheltként szeretnék ezt az eljárást, hiszen valószínűleg tudják, hogy ezzel „megúszhatnák” akár a börtönbüntetést is. Biztató ugyanakkor, hogy kellő ismeret hiányában a sértetti oldal is jelentős számban döntene a bíróság helyett a megbeszélés mellett.

A kérdőív utolsó kérdése a kitöltők érdeklődésére irányult: kíváncsiak lennének-e egy riportra vagy tanulmányra a témában. A válaszok tükrében biztató eredményre jutottam (12. számú ábra).

Négyszáznolc embert érdekel, miként változott, változhat a megtorló szemlélet a – mindkét fél számára egyszerűbb – helyreállítás irányába. Sajná-

⁴⁷ Sipos Tünde: i. m. 423. o.

volna a társadalom tagjait tájékoztatni erről a már nem is annyira új lehetőségről, mivel bárki kerülhet ilyen helyzetbe, és egy bírósági tárgyaláson kiszabott szankció a terheltek egész életére kihathat. Nemcsak a társadalom tagjait mint a jövőben lehetséges elkövetőket és főként sértetteket kellene széles körű tájékoztatásban részesíteni, a jogi pályán dolgozóknak is szükséges volna előadásokat tartani, hogy megismerjék az okokat, miért is hasznos a közvetítés alkalmazása. Valószínűleg nem hozna eredményt, ha minden bűncselekmény esetén alkalmazható volna az eljárás, mivel a súlyos, szándékos bűncselekmény elkövetőire a büntetés nevelő hatása talán jobban hat a börtön falai között, de a mediációkon, amelyeken részt vettem, több fiatalok rú terhelt is volt. A mediátor hozzájuk intézett kérdései nem voltak sértők, megalázók, mindazonáltal éppen elegendők a lelkiismeret „megszólalásához”. Egy kamaszt megkérdezni arról, hogyan érezte magát, amikor az édesanyja miatta sírt, vagy mit jelent számára az őszinteség, éppen eléggé megrázó, egyszersmind elgondolkodtató ahhoz, hogy a jövőben ne kövessen el újabb bűncselekményt. Fontos erősíteni a társadalom tagjaiban, hogy felelősök vagyunk a problémáinkért, és azokat képesek vagyunk önállóan megoldani, ami nemcsak jogunk, hanem kötelességünk is; ráadásul ehhez bizhatunk a másik félben is, akinek ugyanolyan fontos a probléma megoldása. Ha hazánk állampolgárai kellő tájékoztatás mellett megszívlelnék az Egyesült Államok egykori elnökének, *Wilson Woodrow*-nak a gondolatait, talán csökkenhetne a bírósági utat választók száma, és erősödne a békés megegyezés lehetőségére, valamint növekedne az egymásba vetett hit. *„Ha ökölrel támadsz rám, biztos lehetsz benne, hogy az én öklöm kétszer olyan gyors lesz, mint a tiéd. De ha azt mondom, üljünk le, és beszéljük meg a dolgokat, tisztázzuk a nézeteltéréseket, és ezek okát: rögtön kiderül, hogy tulajdonképpen nem is különbözik olyan nagyon a véleményünk, csak néhány pontban kell meg-egyeznünk, mert sokban máris egyetértünk. Ha tehát megvan bennünk az együttműködéshez szükséges türelem és őszinteség, semmi akadálya az együttműködésnek.”*

IRODALOM

Althammer, Cristoph: A mediáció mint eljárási kötelezettség. *Magyar Jog*, 2008/3.

Barabás A. Tünde: Börtön helyett egyezség: mediáció és más alternatív szankciók Európában. KJK-Kerszöv, Budapest, 2004

Barabás A. Tünde: Mediáció: Új szerepek és feladatok az eljárásban. *Ügyészek Lapja*, 2005/3.

Barabás A. Tünde: A mediáció jövője Magyarországon. *Ügyészek Lapja*, 2007/5.

- Barcy Magdolna – Szamos Erzsébet:** „Mediare necesse est”. A mediáció technikai és társadalmi alkalmazása. Animula Kiadó, Budapest, 2002
- Berkes György:** Tevékeny megbánás és közvetítői eljárás, zaklatás és a büntető jogalkalmazást érintő más kérdések. *Ügyvédek Lapja*, 2008/5.
- Böröcz Károly – Rétiné Bachesz Beáta:** A közlekedési balesetek szenvedő alanyainak kálváriája. Az áldozatsegítés jelene és jövője. Pécsi Rendőrkapitányság, 2007
- Dombay Péter:** Sértett vagy áldozat a vagyon elleni bűncselekmények szenvedő alanya? Áldozatsegítés jelene és jövője. Pécsi Rendőrkapitányság, 2007
- Duff, Anthony R.:** Punishment, Communication and Community. Oxford University Press, 2001
- Eörsi Máttyás – Ábrahám Zita:** Pereskedni rossz. Minerva Kiadó, Budapest, 2006
- Görgényi Iлона:** Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2006
- Gulyás Géza:** A mediáció, mint a kisebb súlyú bűncselekmények kezelésének egyik lehetősége. *Ügyvédek Lapja*, 2005/2.
- Gyengéné Nagy Márta:** Mediáció az igazságszolgáltatásban. *Magyar Jog*, 2009/11.
- Iványi Klára:** A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Büntemegelőzési Bizottság, Budapest, 2008
- Kertész Tibor:** A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység gyakorlata és módszertani kérdései. Igazságügyi Büntemegelőzési Bizottság, Budapest, 2008
- Kertész Tibor:** Mediáció a gyakorlatban. Bibor Kiadó, Miskolc, 2010
- Kiss Anna:** A közvetítői eljárásról. In: **Irk Ferenc (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok, 43. OKRI, Budapest, 2006, 261. o.
- Korinek László:** Irányzatok a Kriminológiai gondolkodás fejlődéséhez. BM Kiadó, Budapest, 2001
- Makai Lajos:** A tevékeny megbánás és a közvetítői eljárás. *Rendészeti Szemle*, 2007/9.
- Nagy Márta:** Bíróági mediáció. Bába Kiadó, Szeged, 2011
- Nagypál Szabolcs:** A büntetőjogi közvetítés (mediáció) jogelmélete. *Iustum, Aequum, Salutare*, 2011/1.
- Póka Rita:** Gondolatok a tettes-áldozat mediáció hazai bevezetéséről. *Magyar Jog*, 2006/12.
- Schafer, Stephen:** Restitution to Victims of Crime. Quadrangle Books, London–Chicago, 1960
- Schweighardt Zsanett:** A büntetőjogi mediáció alkalmazásának kezdeti tapasztalatai Magyarországon. *Magyar Jog*, 2010/3.
- Sipos Tünde:** Konfliktuskezelés és mediáció ma Magyarországon vagy perkedvelő perkedők. *Könyvtári Figyelő*, 2009/3.

Strasser, Freddie – Randolph, Paul: Mediáció a konfliktusmegoldás lélektani aspektusai. Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 2005

Szelkó Éva Orsolya: A büntetőügyekben gyakorolt mediáció Magyarországon. *Studia juvenum*, 2009/1.

Tóth Andrea Noémi: A közvetítői eljárás gyakorlati problémái. Debreceni Jogi Műhely, 2009. január.

http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/1_2009/a_kozvetitoi_eljaras_gyakorlati_problemai/

Ujvári Ákos: A tevékeny megbánás. *Ügyvédek Lapja*, 2008/1.

TANYI TÍMEA

A rendkívüli halálesetek – és ami mögötte van

Dolgozatom témájával a nyári szakmai gyakorlatomon szerzett tapasztalatok, élmények szolgáltak. Ez alatt a két hónap alatt, amit a BRFK V. Kerületi Rendőrkapitányság Rendkívüli Haláleseti Osztályon töltöttem, átfogó ismereteket szereztem a közigazgatási hatósági eljárásról, a helyszíni szemléről, a hatósági boncolásról, a rendőrségi munka mindennapjairól, az emberekről és az emberi hozzáállásról, és nem utolsósorban saját magamról, illetve a határainmról.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy miért választ valaki önként olyan gyakorlati helyet, ahol naponta halottakkal kell foglalkozni. Engem egy dolog motivált, mégpedig az, hogy önmagamról megtudjam, miként tudok dolgozni, helytállni egy ilyen fokozott pszichés megterhelés alatt. Ahhoz, hogy a mindennapok gördülékenyek legyenek, nagy segítségemre volt *Bakos-Törteli Eszter* rendőr főhadnagy, aki szakmai tapasztalatával és kiváló munkamoráljával könnyen átsegített a kezdeti sokkon.

Jelen cikk a szakdolgozatom rövidített változata. Bemutatom a rendkívüli halálesetek fogalmait, jogszabályokat, a közigazgatási hatósági eljárás menetét, a boncolást és a boncolásra vonatkozó jogszabályokat. Az öngyilkosságokat statisztikai adatokkal is ismertetem, majd pedig bemutatom a leggyakoribb öngyilkossági módokat, amelyekkel az osztályon töltött időben találkoztam.

Zárásként az elszemélytelenedő világról írok, bemutatva az emberek közönyét és az internet káros hatásait.

A rendkívüli halálesetek vizsgálatakor keveredik a jog – azon belül is a közigazgatási hatósági eljárás –, a kriminalisztika tudománya és az orvostudomány.

Azt gondolom, szükséges bemutatni ezt a rejtett világot, mivel kevés nyilvánosságot kap, és sokan az osztály neve hallatán rosszul lesznek – ezt sajnos a saját személyes tapasztalataim is mutatják. Úgy vélem, az ember attól fél, amit nem ismer.

Bakos-Törteli Eszter szavaival zárom a bevezetést: „Mi oda megyünk be, ahonnan mások kijönnek.”

A halál fogalma

A halál egy folyamat, végső állomása a biológiai halál, de előtte még két fázis van: a haldoklás (agónia) és a klinikai halál. A haldoklás állapotában jellemző tünetek, hogy az életműködések csökkennek, a klinikai halál állapotában ezek az életműködések teljesen megszűnnek, de ekkor még van remény a helyreállításra. A biológiai halál állapotában erre már nincs lehetőség.

A halál definíciója régóta ismert, és kitörölhetetlenül összefügg a vallásokkal. Minden vallásban mást tekintenek a halál beálltának. A kereszténység a légzést és annak megszűnését tekinti a halál időpontjának, mert ekkor távozik a lélek a testből. A zsidó tradíció is a légzést tekinti a halál megállapításának legfontosabb tényezőjeként, bár egyes ortodox zsidó irányzatok a mai napig a hagyományos szív leállítását veszik annak.

Temetkezési szokások és vallás

Nem csak a halál beálltának időpontját tekintve van eltérés a vallások között, ugyanez igaz a temetkezési szokásaikra is. Magyarországon az *1999. évi XLIII. törvény 19. § (2) bek.* érvényes a temetkezési eljárásokra: „*Az eltemetés módjára és helyére nézve az elhunyt életében tett rendelkezése az irányadó, amennyiben ez nem ró az eltemettető személyére aránytalanul nagy terhet.*”

Esettanulmány

Helyszín: budapesti temető, időpont: 2012. május. Egy megváltatlan sír kiásásakor egy szabálytalanul eltemetett férfi holttestre bukkantak a sírásók. A sír exhumálására azért került sor, mivel a hozzátartozók nem fizették a sírhelyet. Ilyen esetekben a sírt kihantolják, a sírban lévő koporsót és holttestet egy ládába helyezik, amelyet mélyebbre ásnak, és rátemetik az újabb koporsót.

Jelen eset a következők miatt volt érdekes. A sír kiásásakor egy holttestre bukkantak, amely csupán kb. 30 cm-re volt a földbe ásva. Emellett a holttest nem koporsóban volt, hanem csupán egy öltöny volt rajta, és alkalmi cipő. A holttest feje pedig nem a fejfa felőli oldalon volt (amelyet azért neveznek fejfának, mivel a holttest feje arrafelé van a koporsóban). A holttest mellett volt egy urnazárólap-töredék, amelyen egy szám szerepelt, valamint több kegytárgy-maradvány is. Az eljárás során szükséges tisztázni, hogy a sírhelyben kinek a holtteste volt eredetileg, annak ki fizette a megváltási díját, valamint hogy honnan származik, ki és miért helyezte el a tárgyakat a holttest mellett. A probléma megoldása nem egy-

szerű: több mint háromezer temető van az országban. Így belföldi jogsegély keretében az összes temetőnek szükséges feltenni a kérdést, hogy onnan származik-e az urnazárolap-töredék. Az igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján néhai nagyjából tíz-tizenöt éve hunyt el, idegenkezűsége utaló elváltozást nem észleltek. Az eljárás során megtett intézkedések nem adtak választ a kérdésekre.¹

A rendkívüli halálesetek fogalmi, jogszabályai

Mit is nevezünk rendkívüli halálnak? *Sótonyi Péter* szerint a rendkívüli halál jogi kategória, amely azokat a haláleseteket foglalja egybe, amelyekben a bekövetkezés körülményei, módja, esetenként a halál okának a bizonytalansága hivatalos vizsgálatot – ennek keretében hatósági boncolást – tesz szükségessé, a felmerülő kérdések, felelősségi tényezők tisztázására. Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 218. § (4) bekezdésének meghatározása szerint „rendkívüli az a halál, melynek természetes módon való bekövetkezését a körülmények kétségesse teszik”.²

A törvény részletesen, pontokba szedve meghatározza a rendkívüli halál fajtáit. Ezek a következők.

218. § (4) Rendkívüli az a halál, amelynek természetes módon való bekövetkezését a körülmények kétségesse teszik, így

- a) bekövetkezésének körülményei bűncselekmény elkövetésére utalnak,
- b) közlekedési vagy foglalkozás körében bekövetkezett baleset okozta vagy annak gyanúja merül föl,
- c) egyéb baleset vagy mérgezés okozta, és a halál bekövetkezésével összefüggésben szükséges a felelősség vizsgálata,
- d) öngyilkosság okozta, vagy a körülmények arra utalnak,
- e) az egészségügyi ellátás során következett be, és az egészségügyi dolgozó foglalkozási szabályszegésének gyanúja merül föl, (vérátömlesztés, altatás)
- f) bekövetkezésének előzményei, körülményei ismeretlenek, vagy nem állnak rendelkezésre olyan adatok, amelyekből megalapozottan következtetni lehetne a halál bekövetkeztének körülményeire, (tisztázatlan halálesetek)
- g) fogvatartott elhalálozása esetén.

(5) A személyazonosság megállapításáig a rendkívüli halál esetén követendő eljárást kell alkalmazni, ha az elhunyt személyazonossága ismeretlen.

¹ Bakos-Törteli Eszter: Mesél a holttest. Előadás-sorozat.

² Sótonyi Péter: Igazságügyi orvostan. Semmelweis Kiadó és Multimédia Stúdió, Budapest, 2011, 94. o.

A rendkívüli halálesetknél mindig fennáll a bizonytalanság, ez törvényszerűvé teszi, hogy megfelelő, alapos és hivatalos vizsgálatot végezzenek.

Az eljárás menete rendkívüli halál esetén

Követendő alapelvek

Az eljárást, különösen a szemlét úgy kell lefolytatni, hogy az ne sértse a hozzá tartozók kegyeleti érzéseit és a közszemérmét. Az eljárás során fontos, hogy a rendőrség együttműködjön az ügyfelekkel, az eljárásban részt vevő egyéb személyekkel és hatóságokkal, a helyi önkormányzattal, más országok külképviseleti, illetve rendőri szerveivel. A rendkívüli haláleset kivizsgálásakor az eljárási cselekményeket – így különösen a szemlét és a hatósági boncolást – úgy kell elvégezni, hogy azok adatai egy későbbi, esetleges büntető-eljárásban bizonyítékként felhasználhatók legyenek. Ha a rendkívüli halál kivizsgálásának bármely szakaszában bűncselekmény gyanúja merül fel, akkor a további intézkedéseket a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény rendelkezéseinek megfelelően kell végrehajtani.³

A vizsgálat összefoglaló jogszabályi kerete

Minden akkor működik, ha megfelelően szabályozva van. Ez igaz a rendkívüli halálesetek kivizsgálására is. A rendkívüli halálesetek vizsgálatait elsősorban a 2004. évi CXL. törvény, a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény, valamint a 23/1994. (X. 26.) BM rendelet, az eltűnt személyek felkutatásának és a rendkívüli halálesetek kivizsgálásának rendjéről szóló rendelet, továbbá az 1/2006. ORFK utasítás (a rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata) foglalja keretbe.

A 2004. évi CXL. törvény egy többéves előkészítő munka eredménye, célja a hatályos eljárási törvény és a különböző szintű eljárási jogszabályok sokaságának átfogó és részletes elemzése. A jogtudomány művelőinek bevonásával, illetve széles körű gyakorlati tapasztalatokkal felvértezett jogalkalmazók segítségével jött létre. Az alapelképzelés az volt, hogy létrehozzanak egy olyan „problématérképet”, amely feltárja a szabályozás gyengeségeit, amilyen például az eljárás gyorsasága. A 2004. évi CXL. törvénynek nagyfokú társadalompolitikai jelentősége van. Elsőként és legfontosabb részként lehet említeni a

---

³ 1/2006. ORFK utasítás: rendkívüli halál esetén követendő rendőri eljárás szabályzata.

közigazgatási szervek hatáskörébe tartozó ügyek évi sokmilliós nagyságrendjét. Ez hatással van a mindennapokra, hiszen a közigazgatás bocsátja ki az állampolgárok hatósági igazolványait (útlevél, személyi igazolvány), kezeli az ingatlan-nyilvántartásokat, hatósági ellenőrzéseket végez. Természetesen elvárható, hogy a közigazgatás legyen gyors, ésszerű, egyszerű és a legfontosabb, hogy az állampolgárok számára teljesen áttekinthető legyen.⁴

Továbbá figyelemmel kell lennünk a rendkívüli halál fogalmát is tartalmazó, az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény XII. fejezetére, a halottakkal kapcsolatos rendelkezésekre, a 34/1999. (IX. 24.) BM–EüM–IM együttes rendeletre és az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvénynek a halottakkal kapcsolatos rendelkezései végrehajtásáról, valamint a rendkívüli halál esetén követendő eljárásról.

Annak érdekében, hogy minden eljárás a jogszabályoknak megfelelően érjen véget, nem szabad elfeledkeznünk a 282/2007. (X. 26.) kormányrendeletéről, a szakterületek ágazati követelményeiért felelős szervek kijelöléséről, valamint a meghatározott szakkérdésekben kizárólagosan eljáró és egyes szakterületeken szakvéleményt adó szervekről szóló rendeletről.

Továbbá a 20/2001. (X. 11.) BM rendeletről, amely a rendőrség és a határőrség körözési tevékenységéről, a körözés során alkalmazható intézkedések végrehajtásáról, valamint a körözött személyek, tárgyak tartózkodási, illetve megtalálási helyének, illetve a személyek és holttestek személyazonosságának megállapítása esetén követendő eljárásról szól. A 2001. évi XVIII. törvény a személy- és tárgykörözésről, az 1999. évi XLIII. törvény a rendkívüli halálesetek vonatkozásában is tartalmaz előírást a temetésről, a hamvasztás külön rendelkezéseiről, a sírnyitásról és a halottszállításról.

Minden rendőri intézkedés és rendőrség által lefolytatott eljárás alapja itt is a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény és rendőrség szolgálati szabályzatát tartalmazó 30/2011. (IX. 22.) BM rendelet.

A jogszabályok elsődleges célja pedig az eljáró hatóság szakszerűségének megteremtése, pontossága, valamint az egységesség fenntartása, tekintettel arra, hogy a rendkívüli halál esetén indított eljárásban egyrészt rendőri, másrészt nem rendőri szervek is részt vesznek, illetve vehetnek.

Amint olvasható volt, a rendkívüli halálesetek vizsgálatának szabályozása igen sokrétű és részletes.

---

⁴ <http://www.vaskozig.helyinfo.hu/domain64/files/modules/module19/147603986E5B813CA.pdf>

Az elsőfokú eljárás

Az eljárás feladata a halál okának és körülményeinek kivizsgálása, az esetlegesen leplezni kívánt élet elleni bűncselekmény gyanújának megállapítása, vagy annak kizárása.

Az eljárás folyamán nagyon fontos megállapítanunk, hogy a folyamatban lévő ügyben ki vagy kik azok, akik „ügyfélnek” tekintendők.

Ügyfél: az a magánszemély, jogi személy, vagy jogi személyiséggel nem felruházott jogi szervezet, akinek, illetve amelynek jogát, jogos érdekét vagy jogi helyzetét az ügy érinti.⁵

Az elhunyttal kapcsolatos ügyek intézésében ügyfélnek kell tekinteni a következő sorrendben különösen azt, aki az elhunyttal közös háztartásban élt, ennek hiányában az ismert legközelebbi hozzátartozót, eltartót vagy eltartottat, az eltemetésre kötelezhető személyt, illetve aki a temettetést önként vállalja. Kérelemre, a haláleset bejelentésére kötelezett intézmény vezetőjét.⁶

Értesítés: 29. § (3) Ha törvény vagy kormányrendelet eltérően nem rendelkezik, az eljárás megindításáról az ügyfelet

a) a hivatalból indult eljárásban az ismert ügyfelet az első eljárási cselekmény elvégzésétől számított nyolc napon belül értesíteni kell. (Illetve onnantól számított 8 nap, hogy ismertté válik a hozzátartozó.)

29. § (5) Az értesítésnek tartalmaznia kell:

a) az ügy tárgyát, iktatási számát, az eljárás megindításának napját és az adott ügyfajta irányadó ügyintézési határidőt, az ügyintézési határidőbe nem számító időtartamokat, az ügyintéző nevét és hivatali elérhetőségét,

b) az iratokba való betekintés és a nyilatkozattétel lehetőségére irányuló tájékoztatást,

c) hivatalból indult eljárásban az erre történő utalást, kérelemre indult eljárásban a kérelmező ügyfél nevét.

A hatáskör és illetékesség megállapítása

A szabályzatban foglaltak szerint az eljárásra az a rendőri szerv az illetékes, amelynek területén a halált előidéző esemény, cselekmény vagy körülmény bekövetkezett, ezek ismerete hiányában, ahol a halál beállt vagy ahol a holttestet megtalálták. A járművön bekövetkezett halálesetnél, ahol a holttestet a

---

⁵ 1/2006. ORFK utasítás, 10. §.

⁶ Uo. 11. §

jármőről leemelték. Több, de azonos holttestből származó holttestrészt esetén, ahol az első holttestrészt megtalálták, vízben talált holttest esetén, ahol azt a partra emelték.⁷

A halálesetek ügyében elsőfokú szervként hatásköre van Budapest területén a közlekedési baleset során bekövetkezett halálesetek kivételével, a BRFK V. Kerületi Rendőrkapitányság Rendkívüli Haláleseti Osztályának, Budapest területén közlekedési baleset során bekövetkezett rendkívüli halál esetén a BRFK Közlekedésrendészeti Főosztályának, megyékben a közlekedési balesetek kapcsán bekövetkezett rendkívüli haláleset miatt a területileg illetékes rendőrkapitányság közlekedésrendészeti szervének, a közlekedési balesetek kapcsán bekövetkezett rendkívüli halálesetek kivételével, a területileg illetékes rendőrkapitányság büntügyi szervének van.

Ha az ügyben több rendőri szerv közötti illetékességi vagy hatásköri vita lépett fel, annak eldöntésére a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény (Ket.) 23. §-a az irányadó.

Az eljárás megindítása

A rendkívüli haláleset kivizsgálásáról kérelemre, bejelentésre vagy hivatalból a rendőrség gondoskodik. Az eljárás megindításáról hivatalból induló eljárásban az ismert ügyfelet az eljárás megindításától; kérelemre induló eljárásban az ismert ellenérdekű, illetve érintett ügyfelet a kérelem beérkezésétől számított nyolc napon belül értesíteni kell.

A bejelentés történhet szóban, távbeszélő útján vagy más egyéb módon.

A rendkívüli halálesetről kapott bejelentésről az ügyeleti szolgáltatásnak minden esetben jelentést kell készítenie.

A jelentésnek tartalmaznia kell a bejelentés idejét (év, hó, nap, óra, perc), módját, a bejelentő nevét, lakhelyét, a felfedező tanú személyi adatait, az elhunyt adatait (ha azonosítható), a holttest megtalálási helyét, idejét, a körülményeket, a rendkívüli halálra utaló adatok leírását, a tett intézkedéseket és végül a bizottság helyszínre indulásának idejét.

Az ügyintézési határidő

Az ügyintézési határidőt a 2004. évi CXL. törvény 33. § (5) bekezdése szabályozza: az ügyintézési határidő a kérelemnek az eljárásra hatáskörrel és il-

---

⁷ 1/2006. ORFK utasítás.

letékességgel felruházott hatósághoz történő megérkezése utáni napon, hivatalbeli eljárás esetén az első eljárási cselekmény elvégzésének napján kezdődik. Eljárási határidő harminc nap.

Az eljáró rendőri szerv vezetője a határidőt indokolt esetben egy ízben, legfeljebb harminc nappal végzésben meghosszabbíthatja. A meghosszabbításról értesíteni kell az ügyfelet, valamint mindazokat, akiket az eljárás megindításáról értesítettek.

A Ket. alapján az ügyintézési határidőbe, ha azt jogszabály nem zárja ki, nem számít bele a hatásköri vagy illetékességi vita egyeztetésének, valamint az eljáró hatóság kijelölésének időtartama, a jogsegélyeljárás időtartama, továbbá az adatnak a nyilvántartásból történő beszerzéséhez szükséges idő. Továbbá nem számít bele a hiánypótlásra, illetve a tényállás tisztázásához szükséges adatok közlésére irányuló felhívástól az annak teljesítéséig terjedő idő, a szakhatóság eljárásának időtartama, az eljárás felfüggesztésének, az ügyféllel való bizonyítékok ismertetésének, a hatóság működését legalább egy teljes napra ellehetetlenítő üzemzavar vagy más elháríthatatlan esemény, a szakértői vélemény elkészítésének időtartama. Fontos tudni, hogy a hatósági megkeresés vagy a döntés postára adásának napjától annak kézbesítéséig terjedő időtartam, valamint a hirdetményi, továbbá a kézbesítési meghatalmazott és a kézbesítési ügygondnok útján történő közlés időtartama sem számít bele az ügyintézési határidőbe. Vagyis onnantól számít az ügyintézési határidő, hogy az említett eljárási cselekmények teljesülnek.

A különleges eljárások

Eljárás ismeretlen személyazonosságú holttest megtalálása esetén

Az ismeretlen holttesteket a latin *nomen nescio* (nevét nem tudom) nyomán két betű: N. N. jelzi. Az ismeretlen személyazonosságú holttest feltalálása esetén a következők az irányadók.

A bejelentő vagy a felfedező tanút részletesen meg kell hallgatni, és az eseményt a bünyügyi osztály vezetőjének haladéktalanul jelenteni kell. A holttest arcáról, majd következő lépésben az egész testről fényképfelvételeket kell készíteni, különös tekintettel a testen lévő műtéti hegekre, tetoválásokra, egyéb egyedi azonosításra alkalmas elváltozásokra.⁸ Ha az arc állapota nem megfelelő, meg kell kísérelni helyreállítani. A fénykép, a holttest leírása, a

---

⁸ A későbbi azonosítás érdekében fokozott figyelmet kell fordítani az egyedi jelekre (tetoválás, műtéti heg).

hátrahagyott és a holttesttel összefüggő tárgyak, ruházat figyelembevételével az elhalt személyazonosságának megállapítása céljából adatgyűjtést kell végezni, a rendelkezésre álló adatok alapján ellenőrizni kell az eltűntként körözött személyek nyilvántartásában (Schengeni Információs Rendszer). Tisztítás után a ruházat anyagát, mintázatát, színét, méreteit eredetben, vagy kivágott mintákkal biztosítani kell. Hasonlóan kell eljárni a ruházaton lévő egyedileg azonosítható részek tekintetében is. A holttesten, a holttest környezetében, a ruházatban lévő vagy vélhetően a holttesthez tartozó tárgyak leírását, fényképezését minden részletre kiterjedően kell elvégezni, kutatva és rögzítve az egyedi azonosításra alkalmas ismérveket. A tárgyakat – különösen az ékszereket, órát, pénzt stb. – biztonságosan kell csomagolni, és az arra illetékesnek történő kiadásig tárolni. Az azonosítás érdekében – ha lehetséges – biztosítani kell DNS-mintát, vér-, haj- és faszőrzetmintát, ujjlenyomatot, tenyérnyomatot, tételes és részletes fogstátust, csonttörések, műtétek (fényképes vagy röntgen) leírását, a holttest pontos méreteit, lábmagyságot, és a holttestre vonatkozó minden egyéb adatot, alkati jellegzetességet, különös ismertetőjeleket. A későbbi antropológiai, illetve egyéb összehasonlító vizsgálathoz a koponyát minden esetben – az egyéb csontrészeket szükség szerint – külön kell biztosítani, egyúttal gondoskodni kell ezek azonosító jelzéssel való ellátásáról. Az eljáró rendőri szervnek intézkednie kell a holttest ismeretlen személyazonosságú halottként történő anyakönyveztetéséről, önkormányzati temettetéséről. A temettetést – ha a holttest azonosításának lehetősége rövid időn belül valószínű – a vonatkozó jogszabályok által meghatározott ideig el kell halasztani. Az eltemetés helyét, idejét, végrehajtóit, a parcella- és a sírhelyszámot tartalmazó feljegyzést az iratokhoz kell csatolni. A szemle és az elsődlegesen megállapított adatok birtokában el kell rendelni a holttest azonosítását célzó körözést. Ha attól eredmény várható, az azonosítást a tömegkommunikáció útján is meg kell kísérelni.⁹ Indokolt esetben a holttest megtalálásának helye szerinti illetékes önkormányzatot hirdetmény közzétételére is fel lehet kérni. Ha a személyazonosságra rövid időn, de legkésőbb egy hónapon belül nem derült fény, akkor a *Jelentés ismeretlen személyazonosságú holttestről* adatlapot, a szemle és a boncjegyzőkönyv másolatait, a kozmetikázott holttest (arc) fényképét, a tárgyainak fényképét, a halotti anyakönyvi kivonatot és egyéb, az azonosításhoz felhasználható adatokat tartalmazó iratot, egyéb dolgot az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság körözésiadat-kezelésre felhatalmazott szervének kell megküldeni. Az ismer-

---

⁹ www.police.hu

retlen holttest ujjnyomatlapját a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet dakti-
loszkópiái nyilvántartásába kell megküldeni.

Ha a személyazonosítás egy év után is eredménytelen, a holttesten és a kör-
nyezetében fellelhető ékszereket, értéktárgyakat, értékpapírokat az ismeretlen
személyazonosságú holttest eltemetési helye szerint illetékes önkormányzat-
nál kell letétbe helyezni. A letétbe helyezést kellően dokumentálni kell.

Az ismeretlen személyazonosságú és azonosítatlan holttest ügyében kelet-
kezett információkat a Köri Információs Rendszer segítségével vala-
mennyi esetben össze kell hasonlítani az eltűnés miatt keresett, vagy más ok-
ból körözött számításba vehető személyek adataival, személyleírásaival. Az
ismeretlen személyazonosságú holttest azonosítása esetén a személyazonos-
ságról – a hozzátartozók nevének, lakhelyének közlésével együtt – az illeté-
kes önkormányzatot átíratban kell értesíteni.

Eljárás külföldi állampolgár rendkívüli halála esetén

A halál bekövetkezéséről az illetékes konzuli képviselet értesítése céljából a
Belügyminisztérium Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalát vagy annak
ügyeletét a bűnügyi szolgálat haladéktalanul, írásban értesíteni köteles.

A hozzátartozó vagy a képviseletre jogosult személy kérésére a külföldi
állampolgár rendkívüli halálesetéről elsősorban az orvosnak, ennek akadálya
esetén az eljáró rendőri szervnek hatósági bizonyítványt kell kiadnia. Ható-
sági bizonyítvány e körben az orvos által kiállított halott vizsgálati bizonyít-
vány, valamint a rendőrség általi igazolás, amely tartalmazza az elhalt adata-
it, a halál helyét, idejét, a holttest elhelyezésének helyét, az eljáró szervet, az
igazolás kiadásának helyét, idejét, az igazolást kiadó aláírását és a kiállító
szerv pecsétlenyomatát.

Az eljárás során intézkedni kell az útlevel vagy egyéb okmányok felkuta-
tására és a konzulhoz történő továbbításukra. Az elhunyt ruházatát, értékeit,
fizetőeszközeit a hozzátartozónak, a konzulnak, vagy más képviseletre joga-
sult személynek részletes leltárba vétel után át kell adni. Az átvétel tényét do-
kumentálni kell. Ha az átadásra nincs lehetőség, a megőrzésről – további in-
tézkedésig – az eljáró rendőri szerv köteles gondoskodni.

Abban az esetben, ha az elhalt külföldi hozzátartozója és annak lakcíme
ismert, az eljáró rendőri szerv a ruházat- és értékleltárt, valamint az eljárás
befejezéséről hozott határozatot a hozzátartozónak (külföldre is) közvetlenül
küldi meg. A határozathoz mellékelni kell a halotti anyakönyvi kivonat ere-
deti példányát.

Ha az elhunyt külföldi hozzátartozójának személye, vagy annak lakcíme az eljáró hatóság előtt ismeretlen, akkor az előbb felsorolt iratokat a Külügyminisztérium Konzuli és Igazságügyi Együttműködési Főosztályának kell megküldeni.¹⁰

Boncolás és a boncolásra vonatkozó eljárások

A boncolás szükségszerű velejárója a rendkívüli halálesetek vizsgálatának és a körültekintő közigazgatási hatósági eljárás lefolytatásának. Szakmai gyakorlatomon nekem is volt lehetőségem hatósági boncoláson részt venni. Lelkileg nagyon megterhelő, egyszersmind tanulságos élmény halottak közt lenni, érdekes és mindenképp tudományos szemléletet igényel a látottak és hallottak megfelelő módon való kezelése.

A boncolás (*autopsy, autopsia*) egy olyan orvosi eljárás, amelynek során a holttestet alapos vizsgálat alá veszik. A boncolásnak több célja van. Elsősorban az orvostanhallgatók oktatása lehet egy cél, másodsorban pedig a halál okának a megállapítása. Orvosegyetemen oktatás céljából holttesten orvosi beavatkozást végrehajtani akkor szabad, ha az elhunyt életében másként nem rendelkezett. Ilyenkor a temetésre kötelezett hozzátartozó beleegyezése sem kell. Első számú szempont hogy az oktatás nem zavarhatja a tényleges halál megállapítását, illetve a holttest kegyeleti szempontjait. A holttesten fellelhető sérülések vizsgálatokor kitüntetett figyelmet kell fordítani arra, hogy azok még életében (*in vivo*) vagy már a halál beállta után (*post mortem*) keletkeztek.

A boncolásnak több változata van: kórboncolás, hatósági boncolás és az igazságügyi boncolás.

A *kórboncolásnak* két alapvető jelentősége van. Az első a halál okának a megállapítása, a második pedig az egészségügyi minőségbiztosítás szempontjából fontos. Fő szabályként említhető, hogy minden halottat (függetlenül attól, hogy kórházban vagy azon kívül halt meg) kórboncolásnak kell alávetni.

Az *igazságügyi boncolás* is hatósági boncolás, de fontos különbség hogy ezt két igazságügyi orvos szakértő végzi, és közülük az egyiknek kell hogy legalább igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképzése legyen. Az időtartamot tekintve is lényeges a különbség, hisz az effajta boncolás akár több órát is igénybe vehet. Fontos megemlíteni még azt is, hogy az igazságügyi boncolásról videofelvétel készül, a további nyomozás elősegítése érdekében.

---

¹⁰ 1/2006. ORFK utasítás.

1999-ben az Európai Unió plenáris ülésén az illetékes miniszterek elfogadták a szakértők azon javaslatát, hogy minden tagországban egységes rendszer és protokoll alapján történjenek az igazságügyi boncolások [Rec(99) 3]¹¹.

Hatósági boncolás

Rendkívüli halál esetén hatósági eljárást kell lefolytatni, és az elhunyt hatósági boncolását kell elrendelni. „*A hatósági boncolás célja a bűncselekmény vagy más erőszak orvos szakértői bizonyítása vagy kizárása, a haláleset körülményeinek és a halálesettel kapcsolatos felelősség kérdéseinek tisztázása, véleményezése.*”¹² Ha a boncolással kapcsolatban kiegészítő laboratóriumitoxikológiai, bakteriológiai, kórszövettani, véralkohol- vagy kriminalisztikai szakértői vizsgálatra van szükség, azokat az orvos szakértői intézményekben végzik. Ilyen intézmény a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) és az Igazságügyi Szakértői és Kutatóintézetek (ISZKI).

A boncolás (hatósági és igazságügyi) elrendelése a kivizsgálást végző szerv kötelessége. Fontos tudni, hogy az elrendelés végzés formájában történik. Célszerű, ha az eljárást folytató rendőr részt vesz a hatósági, illetve az igazságügyi boncoláson, esetleg szükség lehet ugyanis azonnali intézkedések foganatosítására. A hatósági boncolást igazságügyi orvostani vagy kórbonctani szakképesítésű szakorvos, rendőrorvos, illetve igazságügyi orvos szakértői intézmény vagy igazságügyi orvostani intézet orvosa végzi el. Az orvosok mellett egy boncmester segít. A hatósági boncoláson az elhunytól fényképfelvételeket készítenek, illetve a boncolás menetéről hangfelvétel készül. Egy hatósági boncolás általában egy órát vesz igénybe. Öngyilkosság esetén a boncoláskor az önkézés megállapítása és az elkövetési mód mellett fontos kitérni a feltárt körülményekre, és ha fennáll, a felelősségi tényezőkre is.

A természetes okból bekövetkezett rendkívüli halál esetén már a hatósági boncolás megkezdése előtt célszerű beszerezni az előzményi orvosi adatokat. Különösen nagy jelentősége van ennek olyankor, ha az elhalt orvosi/gyógykezelés közben hunyt el, hiszen könnyen fennállhat a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés. Régen jogi szabályozás alatt állt, miszerint minden orvosi gyógykezelésben elhunytat hatósági boncolás alá kell venni. Természetesen ez számottevően növelte a hatósági boncolások számát, és sok esetben indokolatlan volt.

---

¹¹ Sótónyi Péter: i. m. 99. o.

¹² Uo. 98. o.

A boncolás végeztével ki kell térni arra, hogy a halál természetes okból vagy öngyilkosság miatt állt be.

Ha a hatósági boncolás megkezdésekor bűncselekmény alapos gyanúja merül fel, a boncolást azonnal félbeszakítják. Ez után az illetékes rendőri szerv haladéktalanul köteles intézkedni a nyomozás és az igazságügyi orvosi boncolás elrendelése iránt.¹³

Öngyilkosság

Az öngyilkosság a legmegrázóbb, legkevésbé felfogható és a legtöbb kérdést hagyó cselekedetek egyike. Minden év szeptember 10-én tartják az öngyilkosság megelőzésének világnapját. Magyarország még mindig vezető helyen áll az öngyilkosságok gyakoriságának a listáján. 1945 és 2010 között Magyarországon 40 681 önkezü haláleset történt, az összes rendkívüli halál 37,7, az összes erőszakos haláleset 44,67 százaléka.¹⁴

Az öngyilkosságok típusai

Önagasztás

Az önagasztás a fulladásos halálok közé tartozik. Az igazságügyi orvostanban akkor beszélünk fulladásos halálról, ha valamely külső fizikai ok az elsődleges. A fulladásos halál esetén a sejtek oxigénellátásának elégtelensége (hypoxia), az energiatartalékok kimerülése, majd pedig a sejttanyagcsere megszűnése (anoxia) áll be. Az akasztások helyszínén figyelemmel kell kísérni az akasztott testhelyzetét és a rajta lévő elváltozásokat, valamint a helyszín állapotát is. A hullafoltok az önagasztottak holttestén többnyire nagy kiterjedésűek és sötétvörösek, mivel a fulladás következtében nincs vérvesztés. A holttest felakasztott állapotában a lábán és az altesten vannak, mivel a gravitáció miatt oda áramlik a vér.

Mérgezés

A mérgezéseknek rengeteg módjuk van. A következők szerint lehetne őket csoportosítani: fémmérgezések (arzen-, réz-, ólom-, higany-), vérmérgezések

¹³ Barta Endre: A rendkívüli halálesetek vizsgálata. Általános rész. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2004

¹⁴ Dunay György – Keller Éva – Sótönyi Péter: Rendkívüli halálozás Budapesten 1945–2010. Semmelweis Kiadó, Budapest, 2012, 251. o.

(szén-monoxid-, cián-), növényvédőszer-mérgezések (peszticidek), altatószer-mérgezések (barbiturátok), alkoholmérgezések (metil-alkohol, etil-alkohol), fagyállómérgezések (etilén-glikol), növényi mérgezések (tisza-fa-, boróka-), marómérgezések (savak, lúgok), illékony anyagokkal történő mérgezések (szipuzás), gombamérgezések (gyilkosgalóca, légyölőgalóca, papsapka).

A legújabb pedig a hidrogén-szulfid által okozott mérgezés. A mérgezés okozta halál felismerése elsősorban orvosi feladat, igazságügyi toxikológiai vizsgálattal kiegészítve. Ezen esetek egy részénél már a szemlén felvetődhet a mérgezés gyanúja a halott külsején mutatkozó részletek vagy a halállal kapcsolatos körülmények alapján, például sav esetén száj körül roncsolt bőr; szén-monoxid-mérgezőskor cseresznyepiros hullafoltok, gyors bomlás, a felhám teljes vagy részleges leválása.

Azt, hogy mi történt (öngyilkosság, baleset, emberölés), csak a szemle és az adatgyűjtés döntheti el, valamint az eljárás további adatai, a boncolás utáni részletes igazságügyi toxikológiai szakértői vizsgálat csak a használt mérreg, kábítószer fajtájáról és mennyiségéről dönthet.

Esettanulmány

2012 májusában, Budapesten állampolgári bejelentés érkezett a hatósághoz, hogy egy elhunyt férfit találtak az ágyban, a testfelszíne több helyen zöld színű anyaggal szennyezett. A helyszíni halottszemlén a halál okaként ismeretlen szer okozta mérgezést vélelmeztek, eredetét és fajtáját nem sikerült a helyszínen megállapítani. A lakást több helyen zöld, zselés anyagmaradvány borította, valamint a holttest bőre is zöld színnel szennyezett volt, illetve a holttest szájában is zöld anyagmaradványt azonosítottak. A hatósági boncoláskor hasonlóan megdöbbenő látvány fogadta a boncolást végzőket: a holttest belső szervei is zöldek voltak. Az eljárás során megállapítottak alapján a külső és belső szennyeződést az öngyilkossági céllal bevett rézgálic nevű permetszer okozta. Az igazságügyi toxikológiai szakértői vizsgálat egyéb toxikus szer jelenlétét nem igazolta.¹⁵

Szén-monoxid

*CO-mérgezés*ről gyakran hallunk a különböző médiákban, pedig ez a halál könnyen kikerülhető lenne a különböző jelzőszerkezetek beszerzésével. Szén-monoxid-mérgezés gyanúja esetén meg kell vizsgálni a fűtőszerkezetek állapotát, a széntüzelésű kályhák megfelelő működését, a kályhák huzata sza-

---

¹⁵ Bakos-Törteli Eszter: Mesél a holttest. Előadás-sorozat.

bályozásának megoldását. Elszívó berendezés működtetése volt-e (gyakori hiba, hogy a páraelszívót és a gázüzemű berendezést együtt használják, és ha nem megfelelő a szellőzés, akkor a páraelszívó berendezés visszaszívja az égéstermékét), a nyílászárók és a kémények állapotát mindig ellenőrizni kell, mikor vizsgálták őket, illetve mikor tisztították a kéményeket utoljára, van-e a kéményben idegen tárgy, esetleg elhullott állat. Igazságügyi műszaki szakértői szemle elvégzése szükséges, kéményseprők, gázszerelők, illetve igazságügyi műszaki szakértő bevonásával. A felelősség vizsgálata nagyon fontos, ilyenkor fény derülhet szabálytalan szerelésre, vagy más foglalkozási szabályszegésre, esetleg a karbantartás hiányára.

Esettanulmány

2012 októberében, Budapesten állampolgári bejelentés érkezett, hogy holttestet találtak egy lakás használaton kívüli fagyasztóládájában. A helyszíni halottszemle megállapította, hogy az elhunyt nő nagyjából másfél éve lehetett halott. A szemlén, valamint az eljárásban megállapítottak szerint a holttest a házból másfél évvel korábban „eltűnt” családjáé. A tényállás tisztázásakor megállapítottak szerint az asszonynak korábban volt egy párkapcsolata, de az élettársa elhunyt, és ez nagyon megviselte. Rokonainak tavaly júliusban hagyott egy búcsúüzenetet telefonon, hogy öngyilkos lesz, majd eltűnt. A rendőrség elrendelte a személykörözést, de az eljárásban nem sikerült felkutatni. A lakást a fiai elhagyták, de vissza-visszajártak személyes tárgyakért. Időközben egyszer ismeretlenek betörték, edényeket és apróbb dolgokat loptak el, nem sejtve, hogy holttest van a lakásban. 2012 októberében az egyik ismerős meg akarta venni a fagyasztót, az asszony fia ekkor találta meg az édesanyja holttestét. Elmondta, hogy mivel a fagyasztó nem üzemelt, másfél éve bele sem néztek. Az asszony több turistagázpalackot vitt magával önként választott koporsójába, és egy csavarhúzó segítségével kinyitotta őket. A kiáramló PB-gáz pillanatok alatt előidézte a fulladást. Az igazságügyi orvos szakértői vizsgálat igazolta az agyi oxigénhiányos állapot, fulladás miatt bekövetkezett halál tényét, idegenkezűség gyanúja nem vetődött fel.¹⁶

Az elszemélytelenedő világ

Mit is értek elszemélytelenedő világon? A rendőrök nagyon sokat tudnának mesélni erről, hiszen a munkájuk közben naponta szembesülnek ezzel.

---

¹⁶ Uo.

Kézenfekvő válasz erre az anyagiasság. Ha valakinek egy családtagja, szerette meghal, akkor a többségnél a gyász, az elkeseredettség és a szomorúság az elsődleges érzés. De nem mindenkinél van így. A nyári szakmai gyakorlatomon sajnálattal tapasztaltam, hogy az emberek egy részét kicsit sem hatja meg egy családtagjuk halálhíre, annál jobban foglalkoztatja őket az öröklés reménye. Ez kicsit túlzottnak hathat, de ha nem a saját fülemmel halom, akkor el sem hiszem, hogy ilyen érzéketlenség tényleg létezik.

A kommunikáció személytelen lesz, a rokonok egyre távolabb élnek egymástól, így nem tudnak gondoskodni egymásról. A távolságnak és az elidegenedésnek súlyos lelki következményei is lehetnek, legvégső esetben például az öngyilkosság. A közvetlen lakókörnyezetünkben is tapasztalhatjuk a közömbösséget, a szomszédok sem figyelnek egymásra, ellenkező esetben talán nem történne olyan eset, mint a következő.

Esettanulmány

2012 szeptemberében a közüzemi tartozások miatt egy budapesti önkormányzat elárverezett egy lakást, a lakástulajdonos holtteste a lakásban volt. Az új tulajdonost szörnyű látvány fogadta: a korábbi lakó élettelenül fektült az ágyban. Az orvosi ügyelet már csak a halál beálltát tudta megállapítani. Az előzmények szerint az elhunyt a lakásban egyedül élt, a rokonaival nem tartotta a kapcsolatot. A lakásajtó mögött *hatévnyi* reklámújság volt, ebből lehet következtetni a halál idejére. A helyszíni halottszemlén természetes halálokot vélelmeztek, az idegenkezűséget kizárták. Mivel az ingatlan tulajdonosa hat éve elhunyt, a közüzemi számlák kiegyenlítettlenül maradtak. Több felszólítást is küldtek, majd kikapcsolták a szolgáltatásokat. Ez után megindult a polgári jog szerinti végrehajtási eljárás, ennek következménye az árverezés. A hozzátartozók felkutatása eredményes volt, tudomásul vették a történetet, és ügyvédet fogadtak a lakás visszaszerzése érdekében.¹⁷

Napjainkban a kapcsolattartás legegyszerűbb és igen elterjedt eszköze az internet. Ez csodálatos találmány, de ahogy másnak, ennek is megvannak a maga árnyoldalai.

2011 nyarán egy huszonegy és egy tizenkilenc éves lány holttestére bukkantak Budaörs egyik parkolójában. Az elsődleges helyszíni vizsgálatok öngyilkosságot állapítottak meg. Az orvos szakértői vizsgálat alátámasztotta a mérgezéses fulladás tényét. A rendőrség az idegenkezűséget kizárta. A boncoláskor vézett toxi-

---

¹⁷ Uo.

kológiai vizsgálat kimutatta a lányok szervezetében a hidrogén-szulfidot (H_2S), amely kén-hidrogén néven is ismert. A hidrogén-szulfid mérgező, színtelen vegyület, amelynek jellegzetes szúrós szaga van. Jellemzően a kén tartalmú szénvegyületek (fehérjék) rothadásakor képződik. Az emberi szervezetre mérgező (vérméreg).

Az eset különlegessége, hogy mindkét lány tetőtől talpig feketében volt, ezzel is halálvágyukat és a halál közelségét kívánták hangsúlyozni.

Összegzés

Dolgozatomban igyekeztem bemutatni, hogyan működnek a közigazgatási hatósági eljárások, és mennyire fontosak. Sajnos az is elmondható, hogy a jogszabályok sokszor nincsenek egymással harmóniában, ez gátolja az eljárás gyorsaságát és sikerességét. Sokszor találkoztam azzal a nehézséggel, hogy a telefontársaságok a rendőrségi megkeresés ellenére sem adták ki az adatokat, mivel ez „csak” egy közigazgatási eljárás, nem pedig büntetőeljárás. Ha ez az akadály elhárulna, esetenként sokkal könnyebb lehetne az ismeretlen holttestek azonosítása.

A boncolásra és a boncolási eljárásokra is nagy hangsúlyt kell fektetni, hiszen itt derülhet fény az esetleges gyilkosságra. A nyári gyakorlatom két hónapja alatt ilyen esettel is találkoztam, amikor is egy balesetnek tűnő esetről kiderült, hogy foglalkozás körében elkövetett szabályszegés közvetlen okaként meghalt egy magzat. Ha ez a tény bebizonyosodik, akkor az eljárást mint közigazgatási eljárást megszüntetik, és mint büntetőeljárás az életvédelmi osztályra kerül.

Bízom benne, hogy sikerült átfogó képet nyújtanom a rendkívüli halálesetekről, és sikerült eloszlatnom a témát övező misztikumot.

Egy öngyilkosság vagy baleset sokszor tűnhet emberölésnek, ahogy egy emberölést is lehet leplezni öngyilkossággal vagy épp balesettel. A halottak már nem tudják elmondani, mi történt velük, de a hozzáértő szakemberek előtt mégis „megnyílnak”, és az ügyek megoldódnak.

BOGDÁNY GYULA

Önaktásnak álcázott emberölés felderítése

Minden olyan ügy, amelyben a halált előidéző „idegen kéz” – a feltett szándék ellenére – lelepleződik, a tagjait védelmező társadalom intézményeinek érdeme, egyúttal igazolja a nem természetes okból, tehát rendkívüli módon bekövetkezett halálesetek (rendőr)hatósági kivizsgálásának szükségességét.

Hazánkban a rendkívüli haláleseteket, köztük a legnagyobb arányt képviselő öngyilkossági ügyeket, hivatalból vagy kérelemre az általános rendőrségi feladatok végrehajtására létrehozott rendőrségi szervek vizsgálják ki igazgatási hatósági eljárás keretében.

Az évi nagyjából kétezer-ötszáz befejezett öngyilkosság kétharmadát akasztással követik el. Ebben az ezerhatszáz-ezernyolcszáz ügyben a helyszíniszemle-bizottságok rutinszerűen ellenőrzik a cselekményhez használt eszközöknek, a különböző mérendő értékeknek, a test helyzetének, az önkézi kivitelezésnek a helyszín részleteivel és összképével való megfeleltethetőségét. A történések rekonstrukcióját gyakran nehezíti, hogy a rendőrök kiérkezése előtt a felfedező vagy az újraélesztést megkísérlő személyek – nem a kivizsgálást nehezítő szándékkal ugyan, de – a helyszínt megváltoztatják: a holttestet levágnák, az eszközt a nyakból eltávolítják, a fellépést segítő tárgyat elmozdítják.

Önaktásnál a meztelen holttest szemrevételezése mindenképpen kiterjed a megragadást, a hurokba erőszakkal helyezést igazoló külsérelmi nyomokra a felsőtesten, hangsúlyosan a végtagokon történő figyelmes kutatására. A nyakon az akasztásnál általában keletkező, halált kísérő elváltozás, az úgynevezett akasztási barázda megfigyelésére és leírására, illetve esetenként az agónia közben, többnyire az alsó végtagokon, jellemzően ütődéssel, horzsolással keletkező külsérelmi nyomokra kell figyelmet fordítani.

A bizottság tagjai a maguk szakmai hozzáértésével külön-külön járulnak hozzá a halál lehetséges okára vonatkozó együttes álláspont kialakításához. A bizottságvezető – a látottakat, hallottakat több oldalról és kritikusan értékelve – a kriminalista szemével. Az orvos – nemegyszer az egyetemi stúdiuumait felidézve – az élet és a halál átmenetének tárgyiasult leképeződését vizsgálja, véleményezi. A holttest mozgását, vetkőztetését, a ruházat és a környezet manuális vizsgálatát, a látottakat fényképezéssel és lerajzolással

történi rögzítését végző bűnügyi technikus a technikai eszközök alkalmazásával és a hasonló helyszíneken szerzett tapasztalataival segít.

A bizottság tagjai között elengedhetetlen a segítő együttműködés. Ha a vonatkozó kriminalisztikai ajánlások, szakmai szabályok alapján történik a helyszín szemléje, akkor az önkezünek vagy balesetszerűnek beállított élet elleni cselekmény általában már a helyszínen leleplezhető, de később a kötelezően végrehajtandó hatósági boncoláskor nagy valószínűséggel „kiderül az igazság”.

Az idegen- vagy önkezü akasztás elhatárolásakor szintén elengedhetetlen, hogy a boncoló orvos ismerje a helyszíni szemle adatait, hiszen csupán a boncletéből ez a kérdés nem mindig dönthető el egyértelműen.

A helyszín vizsgálata mellett a személyi bizonyítékok beszerzése is nagy jelentőségű. A felfedező tanút meg kell hallgatni az általa észlelt körülményekről, a hozzátartozót pedig a halált megelőző oki tényezőkről (betegség, krízishelyzet stb.), az öngyilkossági szándék hangoztatásáról vagy az arra utalásról, a korábbi kísérletekről és a búcsúlevél meglétéről.

Mint leplezési mód nem ritka a mérgezés, a lövés, a szúrás, a vízbe fulladás, a tüzeseti halál, a magasból zuhanás vagy jármű elé esés, amelyek mögött a bűncselekmény felfedezése önmagában is nagyfokú kritikai készséget és értő odafigyelést igényel a kivizsgálást végző szakemberektől, ugyanakkor az idegenkezü akasztás önkezünek beállításával alig találkozhatunk. Állítható, hogy emberölést az öngyilkosságok között a döntő arányú akasztási mechanizmusként a legnehezebb a holttesten vagy holttestben erre utaló elváltozások nélkül beállítani, palástolni. Legismertebb eset a Seuso-kincsek megtalálójaként emlegetett *Sümegh József* ügye 1980-ból, e miatt azonban az emberölés büntette miatt többször folytatni rendelt nyomozásban még nem került sor gyanúsított kihallgatására. 2007-ben a tököli fiatalkorúak bv. intézetében fogva tartott sértett megölését is önakasztásként próbálták a zárkatársak beállítani, de lelepleződtek.

Bács-Kiskun megyében az elmúlt tíz évben (2003–2012) évente átlagosan 315 esetben indult közigazgatási hatósági eljárás rendkívüli halál, 176 esetben öngyilkosság miatt. Az eljárások során 64 esetben merült fel bűncselekmény, 10 esetben szándékos emberölés gyanúja. Kevés kivétellel már a helyszín szemléje idején, annak megállapításai alapján felszínre kerültek a kriminális körülmények. A kevés kivétel egyike volt a következőkben ismertetett, elkövetési módszerében valóban ritkaságszámba menő jogeset, amely a Kecskeméti Rendőrkapitányság közreműködésével a Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Osztálya derített fel.

A közigazgatási hatósági eljárás megindulása, a személyi bizonyítékok

2012. november 6-án 19.37-kor a mentőszolgálat diszpécser telefonon bejelentette a Kecskeméti Rendőrkapitányság ügyeletére, hogy előzőleg Helvéciára riasztották őket, ahol egy családi házban az ott lakó 38 éves *T. Krisztina* önakasztás következtében elhunyt. Kérték a rendőri intézkedést.

Helvécia, a megyeszékhely, Kecskemét vonzáskörzetébe tartozó 4400 lakosú község. A helyszín a település közigazgatási határán kívül, a bevezető út mellett elhelyezkedő, a kilencvenes években épült, alapincézett, egyszemélyes családi ház, gondozott, nagy telekkel.

A bejelentés után az ügyeletes tiszt a helyszínre irányította a rendőrkapitányság két nyomozó és egy bűnügyi technikus alkotta helyszínelő csoportját. Az ügyeletes házirovossal kiegészülő bizottságot az elhunyt férje, a 45 éves *T. György* fogadta, a rendőrileg nem biztosított helyszínen. Az egyik nyomozó a 21.40-kor kezdődő szemlét irányította és a jegyzőkönyvet vezette, a másik adatgyűjtést és tanúmeghallgatást végzett.

A *T. Krisztina* rendkívüli halála miatt induló közigazgatási hatósági eljárásban a helyszínen tanúként hallgatták meg *T. Györgyöt*, aki a szükséges figyelmeztetések, közötté az önvád tilalmára vonatkozó közlés megértése után a következőket mondta el.

Feleségével két éve voltak házasok. Közös fiúgyermekük másfél éves. Előző házasságából született, jelenleg a volt feleségével együtt élő három gyermekével *Krisztinának* jó volt a kapcsolata.

Szigetszentmártonban lakó szüleihez, bár ők gyakrabban szeretnék volna, *Krisztina* havonta utazott látogatóba. Fél éve vette észre feleségén, hogy rosszabbodott a hangulata, szomorkássá vált. A cselekmény napján a család otthon tartózkodott. A férfi a kertben dolgozott, a nő házimunkát végzett. 17.45–18.00 óra körül a felesége megkérte őt, hogy a gyermekükkel menjen át a szomszédos telken lakó anyjához, mert szeretne hazatelefonálni. Az utóbbi időben a nő nem szerette, ha a férje hallja, mit beszél az édesanyjával. Távozása előtt *T. Krisztina* közölte, hogy másnap jönnek érte a szülei, és egy pár napra hazautazik velük.

A férj a karonülő gyermekkel átment az anyjához. 19.00 óra körül tért vissza, és meglepve tapasztalta, hogy a bejárati ajtó biztonsági láncsal belülről zárva van. Felhívta a felesége mobilját, és bár hallotta, hogy a készülék kicsöng, az asszony nem vette fel. „Ekkor már gondoltam, hogy valami baj van” – állt a vallomásaiban. A gyermeket sietve visszavitte az anyjához, majd visszatérve ismét

telefonhívással próbálkozott – sikertelenül. Lerohant a pincébe, és egy csőfógóval feszegette ki a láncsal zárt ajtót. A konyha felé lépve, az ajtónyílásban látta meg felesége fűtéscsőre felkötött, lógó testét. Gyorsan alkalmas vágóeszközt keresett, *közben* próbálta leoldani a kötelet a csőről. Végül egy ollóval vágta el a nyakra szorult kötelet a test felett. A holttest „egyik keze a kötél alatt volt”.

Értesítette a mentőket, de ők már nem tudták újraéleszteni a feleségét. A kötél a pincéből származott. A ház nyílászárói zárva voltak, az ajtón lévő sérülést a leírt módon ő okozta. Tudomása szerint a feleségének nem volt öngyilkossági kísérlete, és ilyen szándékát sem említette – mondta a halál körülményeiről T. György mint felfedező tanú, mint hozzátartozó, mint a közigazgatási hatósági eljárásban ügyfél.

A férj adatgyűjtés során meghallgatott anyja – a mentőhívás kivételével – a fiáéval egyező módon mondta el az este általa tapasztalt történéseit. Kikérdezték továbbá T. György ismerését, aki bár a második feleséget nem ismerete, de az előzőről tudta, hogy a férfi verte őt.

A helyszín szemléje

A kívül és belül gondos, a kisgyermekes otthonra jellemző, rendezett összképet mutató családi ház bejárati ajtaját a bizottság felfeszített állapotban találta. A konyhában megtalálható volt a férj vallomásaiban szereplő csőfógó, olló és az ülőbútorok elemeként egy szék.

Az előszobában megtalálták a feleség mobiltelefonját, amely két nem fogadott hívást mutatott a férj számáról, az utóbbit 19.01 órai kezdettel. Az utolsó tárcsázott hívás az elhunyt édesanyjának száma volt, 09.57-kor.

T. Krisztina holtteste a konyha kőpadlóján háton feküdt. Keze kétoldalt nyugodt testtartásban, talpa érintkezett a helyiség küszöbével. Ruházata tiszta, sérülésmentes, az otthoni kényelmes viseletnek megfelelő szabadidőruha. Nyakáról lebontva és az alá volt terítve a csúszóhurok kiképzésű, 7 mm átmérőjű, többrétegű műszálas, úgynevezett alpinistakötél vágott végű darabja.

A konyhai ajtónyílás belső oldala felett, 230 cm magasságban húzódó fűtés-csővön tizenháromszor volt átvetve a holttest nyakánál látotthoz hasonló kötél. A balról lógó vége 198 cm magasságban friss vágásnyomot hordozott, jobbról 127 cm magasságban ért véget. Az átvetések bal hat sora egymáshoz szorulva, a továbbiak, jobbra, lazábban, réseket hagyva helyezkedtek el.

Már a réseket is előtűnt, de a kötélnak a csőről való eltávolítása után jobban láthatóvá vált a csőnek a helyiség belseje és mennyezete felé eső pa-

lástrészen, a fehér festéken a kötél átmérőjének megfelelő szélességű, számolhatóan hétrendbeli csúszásnyom. Az érintkező nyomok lefelé mutatóan egymáshoz kb. ötfokos szögben voltak nyitottak.

A vetkőztetés után a 165 cm magas, egyenletesen elhízott női holttesten a helyszínen jelenlévő orvos a külvizsgálat során, a nyakon – *a fényképek alapján a test hossz tengelyére merőlegesen(!)* – körbefutó akasztási barázdát, a bal kéz második ujján, a tenyéri oldalon, az akasztási barázdával azonos méretű benyomódásos sérülést, ugyanezen ujj végpercén vízhollyagot írt le. A halál vélelmezett oka fulladás következtében beálló légzőszervi elégtelenség volt.

A bizottság nyomozóiban a helyszín összképét és T. György elmondását összevetve kételyek merültek fel a halálnak a férj elmondásából ismert körülményei tekintetében. Különösen az elhunyt bal *mutatóujjának a kötélbe szorulása*, a kötél szilárd felrögzítése helyett a *többszöri feltekerés* volt atipikus önkezü cselekmény esetén. T. Krisztina *halála előtti tervei*, miszerint másnap az anyjához szándékozott utazni, illetve az öngyilkosságra utaló *jelzések hiánya*, a férj *korábbi agresszív megnyilvánulására* utaló adat, *a férj nem kézenfekvő cselekvéssora* a bezárt ajtó észlelése után – mind olyan információ volt, amely egészséges gyanakvást ébresztett az eljáró szakemberekben.

Megérzéseiket jelentették a parancsnokuknak, aki a helyszínen megjelenve egyetértett a kollégái megállapításaival, mindazonáltal, mivel a férj állítását kategorikusan cáfoló vagy legalábbis megrendítő bizonyíték ott és akkor nem állt rendelkezésre, a parancsnok az eljárási cselekmény részletes jegyzőkönyvi leírását, alapos képi dokumentálását rendelte el.

A szemlén lefoglalták egyebek közt az elhunyt ruházatát és a kötél darabjait. A holttest kézfejeire nejlontasakat húztak az esetleges későbbi anyagmaradvány-kutatás érdekében.

A bizottság 23.10-kor azzal a megállapítással fejezte be a szemlét, hogy a halál feltehető oka önkezü akasztás okozta fulladás. Idegenkezűség gyanúja nem merült fel. A holttestet hatósági boncolás céljából a boncolóhelyiségbe szállították, a lakást a hozzátartozónak átadták. T. Györgyöt ügyféli minőségében tájékoztatták a megindult eljárással kapcsolatos szükséges tudnivalókról, a várható ügymenetéről.

A gyanú megalapozása

A közigazgatási hatósági eljárásban felvetődő gyanús körülményeket a Kecskeméti Rendőrkapitányság Felderítő Osztálya másnap jelentette szakirányító

osztályunknak, ezért a következőkben T. Krisztina halálesetének ügyét szoros szakirányítás alá vontuk.

A helyi nyomozók a haláleset másnapján tanúként hallgatták meg az elhunyt anyját, *R. Györgyné* szigetszentmártoni lakost, aki a vejével való megromlott kapcsolatról számolt be. Eleinte a férjével, majd egymaga, kéthetente látogatta lányát Helvécian, de mivel többször előfordult, hogy a veje egyszerűen hazazavarta őt, később már csak akkor ment oda, amikor a férj a munkája (virágkertészetenél áruszállítás) miatt távol volt otthonról. Elmondta, hogy a házasság viszonya is megromlott. A férje nem engedte Krisztinát a gyermekkel együtt hazalátogatni. Egy alkalommal maga a veje mondta el neki, hogy az előző felesége a három gyerekkel akkor hagyta el végleg a házat, amikor ő éppen dolgozott.

Krisztina a halála előtt telefonon elmesélte, hogy T. György 16 éves lánya egy bizalmas beszélgetésen közölte vele, hogy ugyanúgy látja a családi légkör megromlását, mint ahogyan azt az előző házasságban gyermekként átélt: előbb a feleség anyjával, majd rokonságával, végül az asszonnyal romlott meg a viszony. A folyamatot a feleség menekülésszerű elköltözése zárta le.

R. Györgyné szerint lánya egyre inkább úgy érezte, hogy a férje kisajátítja, korlátozza a családjával való kapcsolattartásban. Krisztina nem akarta megvárni az ismert végkifejletet, ezért elfogadva az anyja felajánlását, úgy döntött, hogy a gyermekével visszaköltözik Szigetszentmártonba. Mivel anya és lánya el akarta kerülni T. György akadályozó fellépését, ezért csak néhány napos látogatás ürügyével indokolták az utazást, amelynek napját a férfi sofőrmunkájának idejére, november 7-re tették.

Lánya haláláról R.-né november 6-án, 23.30-kor értesült, amikor másik lánya és veje meghozta a hírt. T. György telefonon értesítette őket az öngyilkosságról. Meghallgatásakor a nő kételkedett abban, hogy T. Krisztina saját kezüleg vetett volna véget az életének, hiszen a gyermekét szeretettel gondozta, a házassági gondjainak a másnapra tervezett, határozott megoldását pedig éppen ő szorgalmazta, miközben megnyugtatta anyját a döntés helyesége felől.

A rendőrkapitányság elrendelte a holttest hatósági boncolását. Az ISZKI Kecskeméti Szakértői Intézete szokatlan külsérelmi nyomnak értékelte a kézujj kötélbe szorulását és emiatt, valamint az előzményi adatokra figyelemmel a rendőrkapitányság az intézettől két igazságügyi orvos szakértő részvételét kérte a boncoláson.

November 12-én, a boncolás előtt újabb szemlét tartottunk a boncteremben, ezúttal a holttest kézfejein mikronyomrögzítésre, kézujjain körömnnyira-

dék levételére, ötpontos hajminta rögzítésre és DNS-mintavételre, valamint a holttesttel beszállított kötél tüzetesebb szemrevételezésére került sor.

A kötél vizsgálatakor megerősödött az a feltételezés, miszerint a helyszínen a fűtőcsőre tekert állapotában fényképezett kötél bal oldali, egymással szorosan érintkező hatszoros átvetésén egy féltényérnyi, összefüggő, barnás színű szennyeződés volt látható. A kiterített kötél e részén szakaszosan látszott a barnás szennyeződés, amely az alkalmazott vérelőpróban pozitív reakciót mutatott. Tekintettel arra, hogy T. Krisztina holttestén nem volt vérző sérülés, különös hangsúlyt kapott T. György tanúvallomásának az a nehezen értelmezhető utalása, miszerint a levágás *közben* próbálta leoldani a kötelet a fűtőcsőről.

A csőre tekert kötél helyszíni képén látott és vérnek bizonyuló összefüggő szennyeződés sokkal inkább egy vérző tenyér stabilizáló rászorításának, mintsem az ujjak oldási nyomainak voltak minősíthetők! Hasonló színű szennyeződés volt látható a konyhaszéken is az arról készült fényképen.

Mint ahogy ez az őlési boncoláskor gyakorlat, bűnügyi technikussal jelen voltunk a két orvos szakértő által végzett boncoláson. A szakértők részletesen leírták a nyakon körbefutó, 6-8 mm-ről helyenként egy cm-re kiszélesedő akasztási barázdát, amelyben a felfüggesztési pont a jobb fül környékén volt észlelhető. Emellett a jobb kéz háti felszínén, mindkét lábszáron és az egyik bal lábujjon kisebb, friss bevérzést, valamint a bal kéz második ujjá végpercen vízhólyagot találtak.

A nyak belső sérülései (nyelvcsont- és pajzsporctörés, a környező lágyrészek bevérzése), a tüdők elváltozásai (mellhártya letapadása, puffadt, bővértű tüdők) igazolták, hogy T. Krisztina az akasztási eszköz általi nyaki erek leszorítása, agybénulás, fulladás következtében halt meg. A végtagi kisebb bevérzések dulakodási sérülésként (ütés, ütődés) is értékelhetők, mindazonáltal a felső végtagokon megragadásra utaló külsérelmi nyomokat a boncolás nem tárt fel. A szakértők szerint a holttest nyakán lévő egyszeres akasztási barázdá *jellegzetességei eltértek* az ilyen eszközzel történő szokásos *önakasztás* következtében keletkezett *akasztási barázdá jellegzetességeitől*, de – hangzott a szóbeli, előzetes vélemény – összességében *a bonclelet alapján nem lehetett kizárni vagy bizonyítani az idegenkezű cselekmény lehetőségét*.

A holttesti jelenségek változása miatt figyelemre méltó körülmény volt, hogy a helyszín szemlélén tapasztaltakkal ellentétben a boncoláskor már nem látszott a bal kéz vízhólyagos ujján a kötél lenyomata, illetőleg a nyak elülső részén az akasztási barázdára merőlegesen leképeződött, két ujjat körvonalal-

zó vérbeszűrődés és az abban az ujjak által összecsípett bőrtaraj. Szerencsére a szemlén készített makrofelvételek ezeket kellőképpen láttatták.

Ugyancsak a helyszínen készült nagyszámú, kellően jól beállított fényképfelvétel tanulmányozása után a kötél vérszennyeződése, a fűtésű horzsolási nyomai mellett további elváltozás tette támadhatóvá az önkezü kivitelezést: az ajtónyílás felső-belső élén, az onnan néhány centiméterre lévő lelógó kötél vonalában, annak megfelelő szélességben, két helyütt frissen lehorzsolódott a vakolat. Ebből a kötél terhének jelentős kilengésére lehetett következtetni.

Ennek ellenére a cselekmény utáni hatodik napon sem állt olyan bizonyíték a rendelkezésünkre, amely alapján *érdemben cáfolni* tudtuk volna a T. György által a felesége halála kapcsán elmondottakat.

Álláspontunk szerint azonban T. Györgynek oka és módja volt arra, hogy a feleségét megölje. Emellett előnyt jelentett számára a helyszín beállításának lehetősége, a cselekmény késleltetett felfedezése, a közvetlen tanúk hiánya, illetve a legközelebbi tanú hozzátartozói minősége.

Helyzetünket némiképp nehezítette az a tény, hogy T. György a felesége rendkívüli halála miatti közigazgatási hatósági eljárásban ügyfél helyzetben volt.

A kivizsgálás kereteit megállapító törvény szerint a hatóságnak együtt kell működnie az ügyféllel, ezért T. Györgyöt megillette a tájékozódáshoz, a tájékoztatáshoz, a költségtakarékos, hatékony és határidőn belüli ügyintézéshez, a jóhiszeműséghez, az iratmegismeréshez, a másolatkiadáshoz fűződő és számos egyéb, az eljárási alapelvekből következő jogosultság.

A jogszabály azonban előírja a hatóságnak, hogy hivatalból állapítsa meg a tényállást, maga határozza meg a bizonyítás módját és terjedelmét, és a tényállás tisztázása során minden, az ügy szempontjából fontos körülményt vegyen figyelembe.

E felhatalmazás alapján döntöttünk amellett, hogy – bár az eljárási törvény kifejezetten nem ad rá lehetőséget, viszont ez irányú tiltást sem tartalmaz – T. György vallomását műszeres vizsgálattal ellenőrizzük. A BSZKI Poligráfós Vizsgálati Osztályával fennálló kiváló munkakapcsolat révén november 14-re, budapesti vizsgálatra kaptunk időpontot.

A poligráfós vizsgálat előtt alapszabály, hogy a vizsgálandó személlyel kerüljük a konfliktusos kihallgatási helyzetet. Bár T. György addigi egyetlen, még a cselekmény estéjén, a helyszínen tett tanúvallomásával kapcsolatban már számos ellentmondás merült fel, az „ügyfélbarát” hatósági hozzáállásnak megfelelően nem szólítottuk meg a férfit a hazugságvizsgálat előtt.

A vizsgálatig hátralévő munkanapon sor került T. György volt feleségének, Sz. Évának tanúként történő meghallgatására. A törekeny alkatú, félnék és bizalmatlan asszonyt nem volt egyszerű tanúzásra bírni. Amikor felkerestük, már értesült T. György feleségének haláláról. Mivel a volt férjétől hosszú évekig tartó válási folyamata néhány hónappal korábban zárult le, és félt a férfitől, ezért – előre kikötve, hogy csupán egyszer tesz vallomást – csak az igazság kiderítése érdekében volt hajlandó tanúként nyilatkozni.

A nagyfokú megértéssel és kellő alaposággal felvett tanúvallomás alapján rajzolódott ki igazán T. György személyisége és feltételezett tettének motívuma.

A volt feleség elmondta, hogy T. Györgytől 21 évi házasság után, 2010-ben vált el. A férfi külföldi fuvarozást vállalt. Otthonlétei feszültek voltak. Házasságuk idején elhidegültek egymástól, ezt tovább fokozta férjének az apja halála utáni depressziója. Betegségét gyógyszerrel kezelték. A férfi csak a szomszédban lakó anyjával volt bizalmas viszonyban. Sz. Éva a gyerekekkel külön akart költözni, de a férfi a legkisebb fiúgyermeket nem engedte elvinni. A konfliktus súlyosbodott, miután a férj östermelői tevékenységbe kezdett, és nagyrészt otthon tartózkodott.

T. György 2005-ben önfulladásztással kísérelt véget vetni az életének, ezt a felesége és az anyja a későbbiekben még az kezelőorvos elől is eltitkolta. A férfi fokozta a családjá elleni lelki terrort. Fenyegetései ellenére T. György őt fizikailag sosem bántotta, de a nagyobbik fiát többször megverte.

2006 elején a férfi abbahagyta a pszichiátriai kezeléseket és a gyógyszerkezést. A felesége bejelentette, hogy el akar válni. Erre T. György azzal fenyegette meg, hogy ha nem mond le a válási szándékáról, elintézi, hogy az asszonyt elmebetegnek minősítsék, majd *fel fogja őt akasztani, de úgy, hogy öngyilkosságnak tűnjön*. Sz. Éva ez után naplót vezetett a történetekről, ezt később, a válóperben fel is használta.

2006 nyarán Sz. Éva a húga segítségével – kihasználva, hogy a férfi a termelői piacon volt – váratlanul menekült el gyermekeivel otthonról. A családtagokat nagymértékben megviselő válás hosszú eljárások után, 2012-ben fejeződött be.

T. György második feleségét csak felületesen ismerte. Érzése szerint a férfi szándékosan próbálta a két nő közelebbi kapcsolatát akadályozni. Mivel a gyerekek látogatták az apjukat, ezért Sz. Éva értesült arról, hogy az újabb házasságban is felmerültek olyan, a férfi basáskodása miatti problémák, mint amilyeneket a kezdeti időszakban ő is megélt. Sz. Évának a lányán keresztül

üzent T. Krisztina, hogy szeretne vele találkozni, a válási szándékáról beszélni. A találkozási végül nem került sor – T. Krisztina meghalt.

Az eljárási ügyintézés ürügyén november 13-án másnap 7.30-ra beidéztük T. Györgyöt. Az előre kidolgozott taktika szerint a férfival közöltük, hogy mint ilyen esetekben rutinjárásként szokás, a vallomását házugságvizsgálattal kívánjuk ellenőrizni. Ez után tudjuk az eljárást mihamarabb befejezni. Az együttműködő hivatali hozzáállást sugallva és a közös érdekre hivatkozva az önkéntes beleegyező nyilatkozat megtételére kértük. T. György elfogadta a gyors ügyintézésre, a bevett gyakorlatra hivatkozást, és beleegyezett a műszeres vizsgálatba.

Ez után, azzal tompítva a körülményességet, hogy a napját amúgy is a haláleset ügyintézésére szánta, közöltük, hogy a megyei poligráfus vizsgáló akadályoztatása (valójában hiánya) miatt a vizsgálatra Budapesten kerül sor. Bár a tekintetében észrevehető volt némi nyugtalanság, T. György elfogadta a fővárosba utazást.

Továbbra is tartottuk magunkat a poligráfus vizsgálat előtti, a vizsgálat eredményességét rontó további adatközlés, konfliktushelyzet tilalmához, és egyetlen szó nélkül szállítottuk őt Budapestre.

A BSZKI Poligráfus Vizsgáló Osztályának tapasztalt szakembere már az előző nap megkapta tanulmányozásra az ügy iratait, és a volt feleségtől származó ismeretek birtokában felkészült a vizsgálatra.

A vizsgálat során a cselekménnyel kapcsolatban feltett releváns kérdésekre (*Krisztinát ön akasztotta fel?; Ön az akasztás helyszínén volt abban a pillanatban, amikor Krisztina meghalt?; A bejárati ajtó Krisztina halála után lett láncsal bezárva?;*) a vizsgálat alatt regisztrált élettani változások szerint a vizsgált személy megtevesztő választ adott. E tényrel szembesítette őt a vizsgáló, ezért T. György az addigi tagadásában megtört, és azzal a szóbeli nyilatkozattal jött ki a vizsgálóhelyiségből, hogy a feleségét ő ölte meg, minderről részletes vallomást kíván tenni.

A nyomozás megindulása

A beszerzett adatok alapján azonnal intézkedtünk a nyomozás elrendelésére, a gyanúsított őrizetbe vételére, kihallgatásának és a további eljárási cselekmények megszervezésére. Ezzel egy időben a Kecskeméti Rendőrkapitányság határozattal befejezte a T. Krisztina rendkívüli halála miatt folytatott közigazgatási hatósági eljárását, és az iratokat formálisan is felterjesztette osztályunkhoz.

T. György a védője jelenlétében gyanúsítottként tett vallomásaiban előadta, hogy a felesége a vacsora közben bejelentette, hogy elhagyja őt. Ez után a pincébe ment, hogy fát tegyen a kazánba. Ott meglátta és magához vette azt a kötelet, amelyet disznóvágáskor az állat lefogására használnak, azzal a szándékkal, hogy ha a felesége fenntartja a távozási szándékát, akkor közli vele, hogy öngyilkos lesz.

Miután a felesége továbbra is határozottan állította, hogy a gyermekükkel együtt elhagyja, és közönyösen, sőt gunyorosan fogadta az öngyilkossággal fenyegetőzését, vallomása szerint: „elborult az agyam, és a jobb kezemben lévő, karikára hajtott kötél egyik végét, ami hurokban végződött, a nyakára dobtam... mire ő a kezével odakapott. Ebben a pillanatban már dobtam is fel a kötél másik végét a fölöttünk lévő fűtőcsőre, majd minden erőmmel elkezdtem két kézzel húzni a kötél azon végét, amit átdobtam a fűtőcsővön. Én olyan magas vagyok, hogy szék nélkül felérek a csőig... Addig húztam, mindkét kezemmel, a kötelet, amíg meg nem fulladt. Szerintem 1-2 perc lehetett el, amíg meghalt.”

T. György elmondta továbbá, hogy a felesége teste ernyedten állt a lábán. A kötelet megpróbálta rögzíteni a csőre, de az vissza-visszacúszott, miközben a festék több helyütt ledörzsölődött a csőről. Végül többször átdobtta a kötelet, így az rögzült. A holttest így a lábujjai hegyével érintette a talajt.

Rádöbbenve tettének súlyára, azonnal arra gondolt, hogy öngyilkossággként állítja be a cselekményt. A konyhaszékét a fellépés eszközeként közelebb hozta. Ollóval levágta a holttestet. A szomszéd szobában játszó gyermeket felöltöztette és kivitte a bejárati ajtó elé. Az ajtót belülről láncsal bezárta. A hátsó szoba ablakán távozott a lakásból. A gyermekkel a kezében átment anyjához és ott előadta, hogy a felesége egyedül akart maradni a telefonáláskor.

Fél óra múlva visszaindult, és a tanúvallomásában már elmondott cselekvéssort hajtotta végre, azzal a kiegészítéssel, hogy a mentők sürgőlhódése közben csukta be a nyitott szobaablakot.

T. György vallomásának ellenőrzésére ügyész, védő és orvos szakértő részvételével haladéktalanul helyszíni kihallgatást végeztünk. Ezen fény derült arra, hogy a cselekmény folyamán a gyanúsított a bal tenyerén horzsolásos sérülést szenvedett, miközben a felesége testét húzva a kötél vissza-visszacúszott. A sérülést az orvos szakértő ott helyben véleményezte és megfeleltette a gyanúsított által közölt keletkezési mechanizmusnak. A szakértő szerint a sérülés vérzéssel járhatott, bár erre a gyanúsított nem emlékezett.

Magyarázatot kaptunk a konyhaajtó feletti vakolat leverődésére is, mert a gyanúsított megmutatta, hogy a konyhaajtón kívül lépve is húzta a kötelet.

A helyszíni kihallgatás utáni szemlén vérgyanús szennyeződést rögzítettünk a konyhai székről, a fűtéscsőről, valamint a távozás helyeként megjelölt ablak párkányának belső részéről és az árnyékoló spalettáról.

A felsorolt nyomozási cselekmények november 14-én késő estére befejeződtek: T. György a közigazgatási hatósági eljárás ügyfeleiből büntetőeljárás terheltjévé vált. A helyszínen megerősített beismerő vallomása a cselekmény idegenkezü elkövetésére vonatkozó feltevésünk minden részletkérdésére választ adott, sőt újabb terhelő tárgyi bizonyítékokra leltünk és elváltozásokat találtunk.

A nyomozás vád-előkészítési szakaszában a szemlén megállapítottuk a sértett és a gyanúsított (nem közömbös) testsúlyát. Beérkezett továbbá a boncolás jegyzőkönyve, amelyben – az utóbb ismertté vált adatok birtokában – a szakértők idegenkezünek minősítették T. Krisztina halálát. A genetikai szakértő az elkövetési eszközként használt kötélén lévő vérből T. György DNS-ét azonosította. Az elmeorvosi szakvélemény alapján nincs akadálya T. György büntetőjogi felelősségre vonásának. A büntetőügyben további nyolc tanút hallgatott ki a rendőr-főkapitányság vizsgálati osztálya, és a nyomozást 2013. május 7-én befejezte, a nyomozás iratait a T. György ellen egyrendbeli emberölés büntett (alapeset) megalapozott gyanúja miatt vádemelési javaslattal küldte meg a Bács-Kiskun Megyei Főügyészségnek.

Következtetések, tapasztalatok

Az ügy részleteit megismerve elmondhatjuk, hogy T. Krisztina a fulladásos halálnevek közül a nyak összenyomása által okozott fulladás következtében halt meg. A halálhoz vezető mechanizmus azonban az elkövető részéről összetett cselekvéssor következménye volt. Előbb meglepetésszerű hurokvetéssel zsinegelés útján kezdődött, majd a sértett csekély védekezési lehetőségének az elkövető általi megszüntetése után, akasztási folyamatban vált teljessé. A kifejezett védekezési sérülések, különösen pedig a megragadási nyomok hiánya, valamint az a körülmény, hogy a sértett cselekvőképességének toxikus úton való csökkentésére a boncoláson sem merült fel adat, különösen fontossá tették a közigazgatási hatósági eljárásban beszerzett bizonyítékok sorba rendezését és láncolatba illesztését.

A büntetőeljárás előkészítő eljárásaként tekinthető közigazgatási hatósági eljárás rövid időszakában napról napra nőtt a terhelő bizonyítékok mennyisége és javult a minőségük, amellet hogy fokozatosan halványult az önkézü verzió lehetősége.

Nem volt elkérülhető, hogy megfelelő időben előálljunk a megfogalmazott kételyeinkkel, azaz a férjet a terhelő bizonyítékokkal szembesíteni, ellentmondásba kényszeríteni, nyomás alatt tartani, míg elfogadható magyarázattal szolgál a felesége halálának mikéntjéről.

Természetesen más módszerei is lettek volna a bizonyításnak (szakértés, szembesítések, bizonyítási kísérlet stb.). Mi a nyomozói oldalról viszonylag kevés szellemi befektetést igénylő hazugságvizsgálatot választottuk, amely – hangsúlyozottan az elkövető közreműködése mellett és a vizsgáló kiváló munkája eredményeként – célra vezetett.

A sikeres felderítés tapasztalatait összefoglalva megállapítható, hogy a közigazgatási hatósági eljárás bizonyítási eszköztára – hasonlóképpen a gyanús személyeltűnés miatti eljárásban alkalmazotthoz – a rendkívüli halál esetén is megfelelő az eljárási célok eléréséhez: az eset mögött esetlegesen megbúvó élet elleni cselekmény gyanújának felszínre hozatalához. (Megjegyzendő azonban, hogy egyes bizonyítékforrásokhoz, például a távközlési adatokhoz való hozzáférés nincs biztosítva.) Ugyanez nem mondható el a törvény által szabályozott eljárási rendről és az eljárási alapelvekhez kötöttségről. A rendkívüli halál miatt kezdeményezett eljárásokban, különösen az olyan esetekben, amikor az ügyfél maga a lehetséges elkövető, az ügyfélbarát hatósági viszony esetenként megnehezítheti a bűnüldözési érdek hatékony érvényesítését. Ennek a feloldására részben bevett (például taktikai blöff), részben nem tiltott eszközök és módszerek (például poligráfós vizsgálat vagy kétorvosos hatósági boncolás) alkalmazhatók.

Szükséges azonban kiemelni a helyi rendőri szervek munkáját, hiszen a segítő, egyszersmind gátló hatású megismételhetetlenség lehetősége a helyszínen elsőként ténykedő bizottságok kezében van. Ha a szakmai rutin készségszintű alkalmazása a sablonos, felületes „munkavégzés” helyett a gyanús körülmények észlelését, felismerését és – megfelelően jó dokumentálással – kidomborítását eredményezi, mint ahogy a bemutatott jogeset is példázta, a cselekményét leplezni kívánó gyilkos nem kerülheti el a felelősségre vonást.*

---

* A baon.hu internetes hírportál 2013. szeptember 25.-i híradása szerint: „Tizenhárom év börtönre ítélté szórán a Kecskeméti törvényszék azt a 46 éves helvéciai férfit, aki felesége hidegvérű megölését öngyilkosságnak próbálta álcázni, de a rendőrök sikeresen leplezték.”
<http://www.baon.hu/bacs-kiskun/kek-hirek-bulvar/hidegverrel-olt-a-ferj-felakasztotta-feleseget-videoval-517473>

EURÓPAI UNIÓ

A hónap eseményei
az EU belügyi együttműködése terén
(november)

AZ EUROPOL ÁLTAL KÉSZÍTETT ÁTFOGÓ FENYEGETETTSÉGÉRTÉKELÉS (SOCTA) ALAPJÁN A TAGÁLLAMOK MÁR MEGHATÁROZTÁK A 2014–2017-ES SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELLENI SZAKPOLITIKAI CIKLUS PRIORITÁSAIT, mindamellett az analízis arra is felhívta a figyelmet, hogy az elsődlegesen kezelendő jelenségek mellett vannak még olyan speciális fellépést igénylő fenyegetések, amelyek uniós szinten azonosíthatóan jelen vannak és szintén jelentős károkat okoznak, ilyen egyebek között a környezetet veszélyeztető és/vagy károsító bűncselekmények köre is. A tagállamoktól és az Europol egyéb partnereitől kapott információk alapján az ügynökség úgy látta, ebben a témakörben érdemes egy részletesebb értékelésre sort keríteni. Az előbbiek okán októberben elkészített tematikus fenyegetettségértékelés eredményeit novemberben megosztotta a tanáccsal is. Annak ellenére, hogy a környezetet veszélyeztető és/vagy károsító illegális cselekmények köre igen változatos, az Europol úgy értékelte, hogy a rendelkezésre álló információk alapján két témakörrel: az illegális hulladékkezeléssel, illetve a veszélyeztetett fajok kereskedelmével kell részletesebben foglalkoznia. Az illegális hulladékok vonatkozásában megállapítja, hogy a gazdasági válság nyomán előálló helyzetben a termelési költségek csökkentése érdekében a legális gazdaság számos szereplője involválódott a szervezett bűnözés e szegmensébe. Erről a bűnözési formáról is megállapítható, hogy relatív alacsony kockázat mellett hatalmas haszonra lehet szert tenni, ami vonzóvá teszi a ma már kvázi ágazati mérteteket öltő illegális szemétkereskedelmet. Nincs egységes uniós rendszer a szemét mozgásának és kísérő dokumentációjának ellenőrzésére, így utóbbi hamisítása a legjellemzőbb modus operandi. Az elektronikus hulladékokkal való visszaélések leginkább Afrikát, kisebb mértékben Ázsiát sújtják. Az olasz szervezett bűnözés már kiszolgálóként áll a magán- és a közzszféra rendelkezésére. A veszélyeztetett fajok vonatkozásában a volumen kisebb, a kár azonban felbecsülhetetlen, jellemzően madarak, halak, hüllők, gyógynövények, orvosi alapanyagok és faanyagok az elkövetés tárgyai. Az EU ebből a szempontból kibocsátó és célországként is jelentős szerepet játszik. Az értékelés számos fontos információval és adattal szolgál a jelenség tanulmányozásához, alkalmas uniós szintű következtetések levonására is.

EURÓPAI UNIÓ

AZ EUROBAROMÉTER NOVEMBER 22-ÉN TETTE KÖZZÉ AZ INTERNETBIZTONSÁG TÉMAKÖRÉBEN KÉSZÍTETT FELMÉRÉSÉNEK EREDMÉNYÉT. Az internetes vagy informatikai bűnözés az egyik legnagyobb feladat a rendészet számára globális szinten is. A kutatás keretében körülbelül egy hónap alatt 26 680 személyt kérdeztek meg uniószerre, 1033 interjú Magyarországon készült. Bár az Eurobarométer felméréseinek eredményei legtöbbször igen általánosak, ez esetben meglepően érdekesek. Ez a kutatás is rávilágít arra, hogy az uniós társadalom jelentős hányada napi internetfelhasználó, sokan mobilkészüléket is igénybe vesznek a ehhez. A napi ügyintézés mellett egyre többen használják a banki ügyeik intézését vagy a bevásárlásukat lehetővé tevő szolgáltatásokat. Éppen ezek kapcsán fogalmazódik meg a legtöbb félelem a felhasználókban. A megkérdezettek körülbelül negyven százalékánál valamegyest célt értek az internet veszélyeire figyelmeztető kampányok, tanácsok. Igyekeznek jobban védeni személyes adataikat, nem nyitnak meg ismeretlen feladótól érkező leveleket és kevésbé dőlnek be a nyereményekkel kecsegtető ajánlatoknak. Igyekeznek vírus elleni programokat telepíteni és használni, alkalmanként megváltoztatják a jelszavaikat. Érdekes azonban az a megállapítás, amely szerint a felhasználók tíz százaléka vált valamilyen támadás sértettjévé. Szintén kiemlendő az is, hogy a megkérdezettek hatvannégy százaléka a közigazgatási szerveknek megadott személyes adatait nem gondolja biztonságban. A jelentés kiemeli Magyarországot¹, mint olyan államot, amelyben az internethasználat még mindig kevésbé általános, mint az európai átlag, sőt miénn az egyik leginkább alacsony arány (37 százalék), és csupán négy százalék használ vásárlásra is online felületeket. Általánosságban elmondható, hogy a jelentés a fenyegetés szintjének megfelelő mértékben azonosítja az uniós társadalom félelmeit és elvárásait. Egyebek között ezen okok miatt döntött úgy a tanács általános ügyek és értékelés munkacsoportja, hogy a következő, a hetedik körös társértékelés témája a kiberbűnözés lesz. Jelenleg zajlik az értékelés alapjául szolgáló kérdőív összeállítása, az értékelés 2014-ben kezdődhet.

NOVEMBER 18-ÁN KERÜLT SOR A LITVÁN ELNÖKSÉG ALATTI EURÓPAI UNIÓ–EGYESÜLT ÁLLAMOK BEL- ÉS IGAZSÁGÜGY-MINISZTERI TALÁLKOZÓRA. A találkozó előkészítését meghatározta az a politikai környezet, amely a közel-múltban kibombázó NSA-botrány miatt mind a transzatlanti, mind az európai közvéleményt foglalkoztatja. A találkozón nyilvánvalóan nem lehetett meg-

---

¹ http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_404_en.pdf

kerülni a témát, mindazonáltal ennek során a felek szigorúan szakmai megközelítést alkalmaztak. A legfontosabb célokat a bizalom helyreállításában, a biztonság szintjének és az együttműködés kiegyensúlyozottságának fenntartásában látták. Megfogalmazódott, hogy a mostani helyzetben még nagyobb jelentősége lenne egy az unió és Amerikai közötti adatvédelmi megállapodás megkötésének, amely jelentősen támogathatná ezt a folyamatot. A felek a tárgyalások eredményeit tartalmazó közös nyilatkozatban a megállapodás szövegének végleges egyeztetéséhez 2014 nyarát határozták meg céldátumként. A találkozón sok olyan közös érdeklődésre számot tartó témáról esett szó, amely hagyományosan is a találkozó napirendjén szerepel, ilyen: a gyermekek online szexuális kizsákmányolása elleni közös erőfeszítés; a terrorizmus elleni küzdelemben való együttműködés; és egyéb biztonsági aspektusú kérdések. Ezek mellett vitát folytattak az áldozatok jogainak hatékonyabb védelméről, a fogyatékkal élők jogairól és a gyűlölet-bűncselekmények elleni hatékonyabb fellépésről. Kiemelten foglalkoztak a szíriai helyzet nyomán felvetődő biztonsági kockázatokkal.

AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG NYILVÁNOS KONZULTÁCIÓT KEZDEMÉNYEZETT A BEL- ÉS IGAZSÁGÜGYI TERÜLET JÖVŐJÉRŐL². Tekintettel arra, hogy a jelenlegi stratégiai kereteket rögzítő stockholmi program 2014-ben lejár, megindult az előkészítő munka az új irányvonalak meghatározásához. A majdani program szerkezetét és tartalmát tekintve a különböző uniós intézmények vonatkozásában igencsak eltérnek az elképzelések, de tény, hogy a munka megkezdődött. A bizottság nem sürgeti ugyan az eseményeket, de 2014 januárjában egy magas szintű konferenciát szervez a témában, a tanács pedig tárgyalni akar, és 2014 első fél évében folyamatosan napirenden tartja a kérdést. Mindenképp egy jobban kezelhető, rövidebb, kifejezetten stratégiai jellegű dokumentum körvonalai látszanak kirajzolódni, amely képes a területen bekövetkező gyors változásokra is rugalmasan reagálni, tükrözi a tagállami érdekeket és számon kérhető.

LŐFEGYVEREK ÉS AZ EU BELSŐ BIZTONSÁGA: A POLGÁROK VÉDELME ÉS AZ ILLEGÁLIS KERESKEDELEM FELSZÁMOLÁSA CÍMMEL AZ EURÓPAI BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYT BOCSÁTOTT KI, AMELYBEN INTEGRÁLT SZAKPOLITIKÁRA TESZ JAVASLATOT, aminek a keretében jogszabályok, operatív műveletek, képzés és uniós támogatás segítségével lehetne kezelni ezt a fenyegetést. Az integrált

---

² http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/public-consultation/2013/consulting_0027_en.htm

szakpolitika a nemzetközi, uniós és nemzeti szinten már megtett lépésekre építve négy prioritásra összpontosít. Elsőként említi a polgári lőfegyverek törvényes piacának védelmét a polgári használat céljából értékesíthető lőfegyverek meghatározására, valamint a lőfegyverek megjelölésének és a lőfegyvergyártás, illetve -használat engedélyezésének mikéntjére irányuló, új uniós szabályok által. Az Európai Bizottságra az elmúlt időszakban kifejezetten jellemző volt, hogy a belső piaci szempontok a biztonsági relevanciájú kérdésekben is hangsúlyosan megjelennek, ez ebben az esetben is azonosítható. Másodikként a bűnözők lőfegyverekhez való hozzáféréseinek megakadályozását definiálja a polgári lőfegyverek biztonságos tárolására és a polgári, illetve katonai lőfegyverek hatástalanításának módjára vonatkozó hatékony szabályok kidolgozásával, valamint az unión kívülről érkező lőfegyverek tiltott kereskedelmének csökkentését célzó fokozott erőfeszítések által. A harmadik beavatkozási területnek a bűnözők által működtetett piacokra gyakorolt nyomás fokozását javasolja a rendőrség, a vámhatóság és a határőrség közötti, határokon átnyúló együttműködés javításával, valamint az arra vonatkozó közös uniós szabályok iránti igény felmérése által, hogy a lőfegyverekhez kapcsolódó mely jogsértéseket kell bűncselekménnyé minősíteni, és a tagállamoknak milyen szintű büntügyi szankciókat tanácsos alkalmazniuk. Fontos a negyedik lépés is, amelynek intézkedései egy jobban működő hírszerzés kiépítését, a lőfegyverrel elkövetett bűncselekményekre vonatkozó információgyűjtés és -csere fokozását, valamint a bűnüldöző szervek tagjainak képzését céloznák. Ezek a feladatok a bizottság által 2013 márciusa és júniusa között lefolytatott nyilvános konzultáció eredményein alapulnak. A közleménnyel azonban még nem ér véget a dolog, a részletek kidolgozása az elsődleges álláspontok részletes feltérképezésével még csak most kezdődik, e munka eredményeként a közeljövőben konkrét jogalkotási javaslatok benyújtását tervezi a bizottság.

Összeállította: Szabó Adrienn

Ára: 530 Ft

